

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

XVI. évfolyam – 2021. tavasz

Képzőművészet

JUHA RICHÁRD ÚJABB SZOBRAIRÓL A KERTÉSZ IMRE INTÉZETBEN

Margó és vendégség

A MAGYAR TÁNCMŰVÉSZETI EGYESÜLET ÚJ KIADVÁNYAIRÓL
A „KORSZERŰ SZÉPRÓL” ÉS AZ „ESZTÉTIKAI ETIKÁRÓL”

BERTHA ZOLTÁN NAPÚT-DÍJAS KÖSZÖNTÉSE

RÁCZ GÁBOR TÁRCANOVELLÁJA; BICSÁR VENDEL, PÁVA SZILÁRD,
SOLYOSI GÁBOR, SÓLYOM SÁNDOR, VITÉZ KATA VERSEI
OZSVÁTH SÁNDOR TÁRCÁI – ÉS KÉT ÚJ TÁRCAKÖTETÉRŐL

Verses asszociációk

VARGA JÓZSEF FOTOGRFÁIÁHOZ, KOMISZÁR JÁNOS
ABSZTRAKT FESTMÉNYEIHEZ, PÓKA GYÖRGY „TEREMTÉS” SOROZATÁHOZ,
GONDA ZOLTÁN ÚJ KÉPEIHEZ ÉS FÁTYOL ZOLTÁN MŰVEIHEZ

In honorem és in memoriam

SZAKOLCZAY LAJOS 80 ÉVES

100 ÉVE SZÜLETETT ÉS 40 ÉVE HALT MEG PILINSZKY JÁNOS

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

104. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, XVI. évfolyam; 2021. tavasz

(104. kötet; 77. megjelenés)

A KÜLÖN SZERZŐI NÉVVEL NEM JELÖLT KÖZLEMÉNYEKET ÍRJA,
VALAMINT SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

🏠 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fsz. 2.

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható:

Országos Széchényi Könyvtár

Elektronikus Periodika Adatbázisa (www.epa.oszk.hu)

ISSN 1788–8034 (nyomtatott)

ISSN 2677–1535 (online verzió)

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a **163/2314/2/2011.** számon nyilvántartva.

A folyóirat hírlapárusi forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 104. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2021. FEBRUÁR 20-ÁN VOLT.

A BETŰK RUHÁJA

(Idősebb és ifjabb Kapusi Józsefnek)

„Fertőzötték” vagytok Ti mind ebben a zakatoló világban,
s hiába akarnak védőoltást adni ismeretlenek, keselyű-
szárnyaikat suhogtatva az önmagát is fölmarcangoló,
végeérhetetlen éjszakában, biztos bástyátok lesz
a könyv, a kép, a látomás, a fenséges munka-
szag, és minden hajnal csak újabb állomás,
hogy kitisztuljon az ég, s eltűnjék róla
egy-egy kis „maszat”, mely tönkre
tudja tenni még a majdnem
Tökéletest is.

A Széppel vagytok megfertőzve, s ez bevallhatóan nagy bűn ott, hol már
a lélek is halott, vagy azt mondják, hogy az; nem nőhet ki semmi más
a földből, csak a széllel bólogató kóró és a szivárványba öltöztetett
lelki gaz. Míg a betűk ruháját, a könyvek testét fonnátok egyre
nemesebbé, látjátok, mint terjed a rútság-járvány, fölzabálva
még a reményt is; és a „sok” miként válik egyre kevesebbé.
S mikor már mindenki meztelen, mert rájön arra,
hogy ennyi volt az élet: tudjátok, hogyan lehet
ruha a Könyv, és e gondolatból
majd hogyan lesz Lélek.

(Lapzártakor még formálódott a debreceni Kapitális Nyomda új honlapja – itt készülnek az általam elgondolt és segítőimmal megvalósított kiadványok is. Gazdasági vezetőjüktől, Kapusi-Rentka Judittól kaptam a levelet, melyben kérte hozzájárulásomat, hogy referencia-anyagaim között az én könyveim is szerepelhessenek, illetve kérdezte rövid véleményemet tevékenységükről. Utóbbihoz írtam az alábbiakat, s közlöm is – a „reklám helyén”).

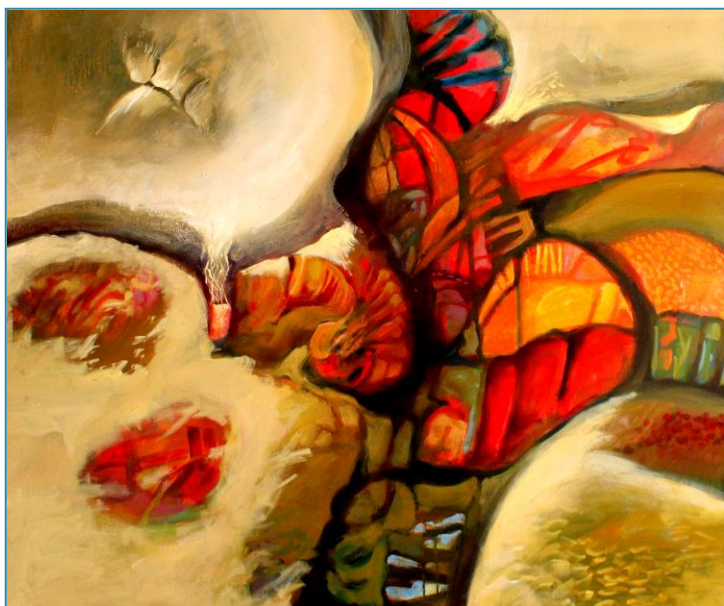
A „KIRÁLYI MESTERSZABÓ”

Felöltözteti a betűket. Ez jutott eszembe a Kapitális Nyomdáról, mellyel szinte a „könyv-
kötészeti” kezdetektől kapcsolatban állok – Ujváry Zoltán professzor barátunk ajánlásában
soha nem kellett csatlakoznom. Egyszer többször fordultam ide, s lassan egy évtizede minden
munkámat itt készítem szerzőként, kiadóként (de a műveim külső gondozóinak is ezt a
nyomdát javaslom. Mert a korrekt, sőt szolid árhoz kiváló minőség és megbízhatóság,
milliméterekre és karakterekre kiterjedő aprólékos figyelem, rugalmasság s együttműködés
társul. Képzett munkatársai észreveszik azt is, ami fölött a szerző, a szerkesztő vagy tervező
szeme elsiklott. Emberi hang a gépek zajában. A tiszta szakmaiság és a folytonos technikai
modernizáció közben is megmaradó Lélek. Itt valóban olyan „ruhát” kap a betű, a gondolat,
az információ, amelyben az alkalomhoz illően tud megjelenni. S ez a ruha nem kopik, nem
foszlik, nem hullik szét – mert a Kapitális valóban királyi mesterszabó.

(Vitéz Ferenc irodalmár, szerkesztő)

GONDA ZOLTÁN
OLAJFESTMÉNYEI (2020)

MÉG NINCS CÍME (*fent*);
ELEMOK MOZGÁSBAN
(*lenti kép*)

A HORTOBÁGYI KERESZT

Variációk Varga József fotográfiájához

„ESEMÉNYHORIZONT”

Olyan a Kereszt, mint egy „fekete lyuk”. Magába szippant mindent, ami az erőterébe kerül, legyen az építő vagy romboló, s legyen bár gyilkos fellegekben támadó kalózhajó... Végül a dolgok átmerülnek egy „ismeretlen dimenzióba”, hol kegyelmet bég a jó akol – és már nincs választása a farkasnak sem. A Kereszt imával válaszol az égbe átüvöltő kétségbeesésre is...

HORIZONT A PUSZTA SZÉLÉN

Sokat gondolkodtál azon,
hogy ha eljutsz egyszer a világ
szélére, látsz-e majd valamit,
amit eddig nem vettél észre,
és hogyan fogsz viselkedni
a láthatatlannal szemben.

S hogy amit eddig láttál,
annak vajon lesz-e értelme,
amikor a következő lépés előtt
szembe kell nézned azzal,
amit eddig soha nem tudtál
meglátni önmagadból...

A horizont a puszta szélén
már nemcsak egy illúzió
a látható és láthatatlan között,
hanem a valóság definíciója,
mert a múltad itt találkozik
a lehetőséggel – a Keresztben.

EMLÉKEIM

(VARGA JÓZSEF HASONLÓ
TECHNIKÁVAL, AZ ÚN.
TÓNUSLÉPCSÓZÉSSSEL
KÉSZÜLT FOTOGRÁFIÁJA)

AZ ÉG FÖLÖTT

Egyre soványabbak
a temetők, pedig a halott
egyre több.

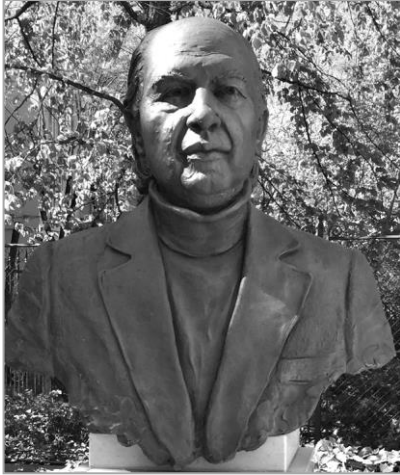
Sopánkodnak a lelkek
az ég alatt,
és angyallá válnak az ég fölött.

REND ÉS KÁOSZ

Olyan sokszor érezted, hogy amit
reggel elrendezve hagytál, estére
összekuszálódott, ezért az álmod
azzal telt, hogy kibogozd a káoszt;
hogy reggelre megint rend legyen.
Néha így az álmaidba is beengedsz
egy démont... – és hiába ébreszt föl
édes lehelete éjjeli egykor, hiába
verné át az ablakot angyali szárny,
a rend se győzhet így a félelmeken.

Reggelente most már félsz inkább
te is – tudod, hogy estére minden
reményedből összevisszaság lesz;
és olyan gyöngének érzed magad,
hogy csak átevickélsz az életen –
a rend és a káosz között faggatva
szüntelen, hogy miért is születél,
és miért lehet az Esemény mindig
több egy véletlen hozzád szegődő,
színes talányokba öltöző Esetnél.

(2020)

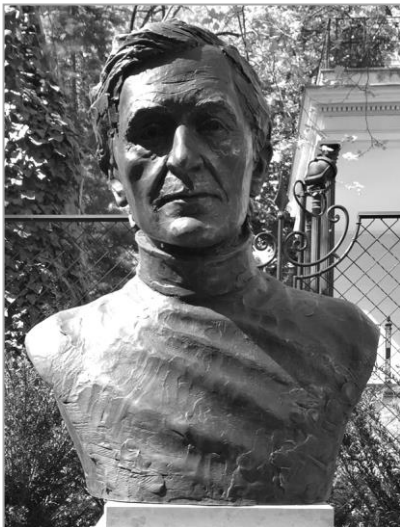

JUHA RICHÁRD ÚJ SZOBRAI A KERTÉSZ IMRE INTÉZETBEN

Budapesten, a Benczúr utca 46. sz. alatti villában kapott otthont a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány által működtetett Kertész Imre Intézet. Az új funkciónak is megfelelő felújítás 2020 májusában ért véget. A Nobel-díjas írónról elnevezett kutató-villa nem múzeum, hanem a 21. századi értékmentés egyik terepe. A villában és kertjében öt szobrot helyeztek el.

A névadó Kertész Imre öröksége mellett az intézet négy másik jelentős író – Petri György, Pilinszky János, Arthur Koestler és Sziveri János — hagyatékának is a gondozója. Mind az öt mellszobor alkotója Juha Richárd Munkácsy- és Csokonai-díjas debreceni szobrászművész.

Kertész Imre özvegye tíz nappal a halála előtt ajándékozta oda Schmidt Mária közalapítványának a Nobel-díjas író szerzői jogait és házi könyvtárát. A hagyaték elhelyezésére és gondozására, valamint a Kertész-életművet feltáró további kutatásokra (s mellette a Koestler-, Petri, Pilinszky- és Sziveri-hagyatékot ápoló, filológiai, kutatói és feldolgozó, népszerűsítői munkára) szolgáló, több mint ezer négyzetméteres, háromemeletes villa 1910-ben épült egy vasipari mánás, Eisele Vilmos családja számára. A vételár és a felújítás-berendezés költségei 2,7 milliárd forintot tesznek ki.

JUHA RICHÁRD BRONZSZOBRAI:

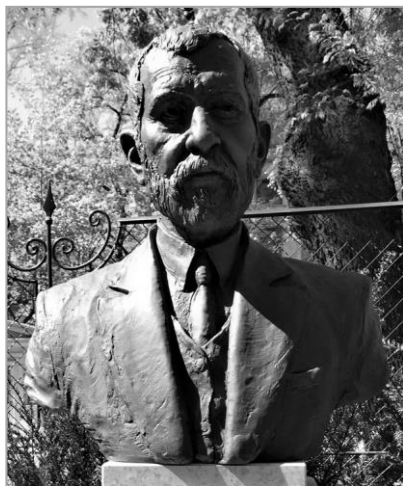
KERTÉSZ IMRE (BALRA, FENT);
PILINSZKY JÁNOS (BALRA, LENT)

A környezet kialakításában és megjelenésében is a két háború közötti polgári légkört értelmezte újra az alapítvány, mely az öt író életművének gondozásával a 20. század második felének a 21. századba mutató modernitásával, az európai és magyar lét értelmezésének, a kettő egzisztenciális összeforrottságának bemutatásával kívánja a kánont is alakítani. A neves szerzőknek állított szoboremléket Juha Richárd.

JUHA RICHÁRD BRONZSZOBRAI:

ARTHUR KOESTLER (BALRA, FENT);
PETRI GYÖRGY (JOBBRA, KÖZÉBEN);
SZIVERI JÁNOS (BALRA, LENT)

(Bár az alapítvány nemzeti karakterétől távol álló sajtóorgánumok a jogdíjakra és más jogosultságokra vonatkozóan is téves információkat közöltek, és kifogásolták a „luxus-körülmények” közötti újraértelmezés mikéntjét, feltételezve, hogy az a „fővárosi elit találkozóhelye” lesz, talán meg kellene várni azt, hogy a „puritán Kertész, Pilinszky, Petri” műve miként lesz feldolgozva s népszerűsítve az intézet munkájának köszönhetően.)

TORONYNAPLÓ

2020 – Két ünnep között

Bizonyára sokan szeretnék megtudni, hogyan születik a vers. Nincsenek egyedül: én is szeretném megtudni, hogyan írom a verset. Néhányat tudatosan – azok nem a legjobb verseim. A legtöbbet ösztönösen – azok között már lehetnek jó versek is. Ilyen ösztönös folyamat sűrített eredménye lett a „Párhuzamos” *etűdök* c. kötet, miként az előtte nem sokkal megjelent *Harmincegy* c. könyv fél év alatt született 423 verse. Képeket kaptam, hogy „válaszoljak” rájuk. S verseket adtam, beleélve magam a kép mögötti létbe. Ennél többet igazán nem tudok mondani.

Talán csak annyit, hogy a verseket olvasva önmagam is meg kell érteni. Hiszen nem a tudat, hanem a tudatalatti ösztön vagy a tudatfeletti „Valaki” írta mindet. Fel kell fedezni magamban a Valakit. Így tartozom köszönettel Komiszár Jánosnak (mint a hasonló ciklusokra indító Tamus Istvánnak, Uzonyi Ferencnek is), hogy általuk talán egy kicsit jobban megismerhetem önmagam; a képek és versek által pedig az olvasók is egyszerre kívülről és belülről láthatjuk magukat.

Álljon itt az „utolsó körös” három versem közül kettő (a Madárfogság 3. c. verset olvashatták a decemberi szám első borítóján) Komiszár János absztraktjai mellé:

MADÁRFOGSÁG

Az aranyborítású ünnepekkel a rozsdát nem lehet eltakarni, mert már a rozsdá rágja lelked az öltönyös vasárnapok alatt. – Ezzel szemben a rozsdaborítás néha titokban tartja az aranyat, pedig a téli hóhalom is hagyja, hogy lélegezzzen benne a tavasz.

Vérző madártollaidból se tudsz aranyos szövésű páncélt varrni, vérteden már az előtt átüt a vér, hogy döntés születne: meghalni kell, vagy képes leszel magadról a fáradt rozsdákat is levakarni.

Fogságodból csak így menekülsz,
te, aki eredendően madár vagy:
ha tavasszal majd arany esőben
virágozik meg újra görcsös ágad.

ARANYKALITKÁBAN...

(*Madárfogság 2.*)

Aranykalitkában semmivel sem jobb egy madárnak, mintha épp a berácsolott, nyirkos szobában röpködne a penészes kredenctől az omló vakolatig; vagy a nyári kertben, ahol sűrűn szótt hálók választják el az eget a fáktól... Némelyik már nem emlékszik arra, hogy milyen volt az ég tágassága. Magvakat szórnak elé, és hálából dalolni fog.

A kalitkán kívül álló ilyenkor azt gondolja, hogy milyen boldog ez a madár; és milyen nagyszerű, hogy „az én madaram” soha nem szenved hiányt semmiből. Nem hagyom éhen vagy szomjan halni, és lám, még a kalitkája is aranyból van nem pedig holmi rézből...

(*Utólag...*)

Utólag már látok szinte mindent, amit *közben* nem is vettem észre.

Utólag már előzményként tekintek minden észrevétlen gyöngé részre.

A feladatra és a csöndre. A „közben” elhalt vigasztalásra. A föltámasztó gyertyafényre. Majd a két hal között elhaló nászra.

S még két verset ajánlok – a kötet közepéről – annak illusztrációjaként, hogy a vers így is (és *úgyis*) megszületik, akár akarja az ember, akár nem:

LÁTSZÓLAG ERŐSEK

Látszólag erősek vagyunk
mi ketten – akár ikrek is
lehetnénk: tudjuk, hogy
éppen mit szeretne, s mitől
fél a másik. Előfordul, hogy
a kettőnk kietlen pusztaságában
egyikünk jól érzi magát,
de az ikeroldal valami egészen
másra vág. Ilyenkor elfogy az erőnk,
esendők leszünk, mint az

árvák. A zsák a feltját nem
találja meg – s még azt se
tudja, hol szótték a vásznát.

Ebben az erőnek látszó
gyöngeségben kell végül
egymást elfogadnunk;
s ilyenkor lesz fölöttünk
könnyű a föld, és nehéz
az ég alattunk.

AZ ELLENSÉGEIDET SOHA

Az ellenségeidet soha nem
akartad megbüntetni – arra
gondoltál: épp elég büntetés
nekik, hogy ők az ellenségeid...

* * *

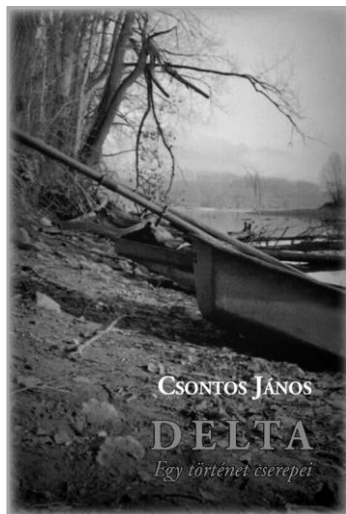
A Fényt nem győzi le a sötétség,
s noha a kétség olykor rád terül,
az árnyékot is mindig a fény
hozza létre... – ha valami az
útvárába kerül, azt engedi, hogy
elteljék a saját hatalmától: lám,
a Fény nem hatolhat keresztül
rajta, ám végül belepusztul,
ha eltűnik az árnyék életője. –

Így vagy te is az ellenségeddel:
pusztán a te léted tartja életben
őket, és te mindig csak erősödsz,
amikor valaki éppen az utadba
szeretne állni. A sötét a fényre
éhes, ám te önmagaddal is
mindig egygé tudsz válni.

„Furcsa emberek”

(Csontos János posztumusz könyvéről –
2021 szigorú januárjában)

CSONTOS JÁNOS (1962, Ózd –2017, Budapest)
József Attila- és Quasimodo-különdíjas költő
és író, Pethő Tibor-emlékéremmel, Szellemi
Honvédelemért-, illetve Csengery Antal-
díjjal és Bertha Bulcsú-emlékdíjjal kitüntet-
ett publicista, akit építészeti szakírói, filmes
tevékenységéért Kós Károly- és Dercsényi
Dezső-sajtdíjjal, a Magyar Urbanisztikáért
díjjal és Ezüst Ácskeruzával is ismertek,
nem tudta befejezni nagyregény-trilógiáját.

Az *Angyaldekameron* 2015-ben jelent meg, és a nagyprózai hármast oltárnak ezt két további része is követte volna... – a trilógiába tervezett *Ezeregy nappal* végül nem regény, hanem az utolsó versek gyűjteménye lett, pedig publicisztikai írásai (tárcái) már sejtették az elbeszélői ciklussá formálódás lehetőségét. S talán az „oltárba” szánt harmadik – eredetileg háromrészesnek gondolt, de végül szintén töredékben maradt kispróza-fűzér első darabja volt a *Delta*.

A posztumusz kötet bemutatóját s a róla készült, Szabó Mihály által forgatott, Erős Kinga által szerkesztett (*Angyaldekameron* című) emlékfilmét 2019 nyarán az Uránia Filmszínházban mutatták be. – Sajnos, viszonylag kevés sajtóreflexiót olvastam róla, a könyv azonban eljutott hozzám.

Csontos János tervei szerint a *Három tenger mossa* munkacímű vállalkozás mindhárom részének a címe egy-egy tengert jelzett volna. A megjelenő egyetlen (a *Delta*) a Fekete-tengerre, a meg nem valósult *Lungomáre* az (*Angyaldekameron* záró fejezetében is allegorikus jelentésű) Adriára, az *Exklávé* címmel tervezett harmadik pedig a Balti-tengerre utalt volna.

A kis kötetet már a múlt évben elolvastam, ám most újrалapozva is megragad különös atmoszférája. Egyszerre intellektuálisan közvetlen és nagyvonalú, mintegy a szellemi társat megszólító, vele cinkos (egymást-értő) az elbeszélésmód. A szövegek töredékesnek tűnnek, az alcím is (*Egy történet cserepei*) a fragmentumos jellegről árulkodik, vagy egy olyan „útirajznak” tetszik a regénnyé formálódó tárcafűzér, melyről nehéz volna eldönteni, hogy mi benne a valós, és mi a fiktív. Az Olvasónak olyan érzése van, hogy ő tulajdonképpen jól ismeri ezt a deltavidéket.

Otthon járva már találkozott a szereplőkkel, s az álmaiban/látomásaiban is megjelentek a helyszínek és alakok. Az egyébként a kisregény (nevezzük most így, kisregénynek...) fülszövegében is olvasható, hogy „a Delta a valóság és a képzelet szülte peremvidék, egy körülhatárolható, a térképeken pontosan mégsem jelzett terület, amelyet furcsa emberek laknak. A Delta, ha tetszik, a XX. század típusfiguráinak is gyűjtőhelye, akik így-úgy megjelennek, kicsit térferegnek látomásos hétköznapjaikban, majd eltűnnek e vidék kíméletlen süllyesztőibe, kihullva a regény szövetéből. A történelem üledéke is a Delta, olykor azt sem tudni, hogy ez a körülhatárolhatatlan terület egy kényszermunkatábor, egy filmdíszlet vagy éppen egy focimeccs.” – S bizonyos értékelés is megfogalmazódik az ajánlásban, ekképp: „Csontos János könyve, ha tetszik, egy saját, abszurd és szinte szégyellni valóan vicces Sinistra körzet-paródia [talán nem véletlen az sem, hogy a könyv ajánlása Borod Ádámnak szól „hódolattal, hatás és háborgás alatt”], melyben elképesztő nyelvi leleménnyel, műveltséganyaggal, humorral vonultatja fel képzeletének hőseit szürreális tájakon, hogy végül létük alámerüljék a Delta nemlétebe”.

Bizonyára Mundruczó Kornél 2008-ban bemutatott filmje, a *Delta* is inspiráló motívum volt Csontos János számára, mert abban is egy új világ teremtéséről és a hős maga-faggatásáról van szó. Mert miről is tanúskodna egy deltatorokolat, mint a folyó által összegyűjtött tapasztalatok tengerbe éréséről, ám ahol az utak a cél előtt megint szerteágaznak, megismételve és összesűrítve a folyó gyűjtőterületének topográfiai rajzát és annak sajátosságait...? – Csontosnál a „Gammaföldtől Bétahonig” tart ez az út, ahol az utazók lelke (Szenjován napján) „egyelőre úton van: már ott sincs, de még itt sincs”.

Mintha a szent iváni nyári napfordulónak egy újabb értelmezését is megkapnánk: a legrövidebb éjszakán a mágikus tűzgrás helyett a leghosszabb útra kell készülnünk. Mert a Delta-vidéken ugyan már majdnem „ott vagyunk”, de mégis folyton szerteágazunk, önmagunkat osztjuk sokfelé a cél előtt, hogy aztán csak részeinkben érezzük meg a célba érkezés boldogságát. Ami pedig nem lehet a mi jutalmunk – merthogy „delta-vidék” vagyunk..

Ez a „kisregény” – melynek útvezető protagonistája maga Jován (azaz Szent Iván, Csontos újabb [és utolsó] alteregója) – nem véletlenül emlékeztet minket az *Angyaldekameron* szerkezetére és beszédmódjára, noha terjedelmében annak csupán töredéke, jó nyolcvan oldal.

Pósa Zoltán írása Csontos János *Delta* című regényéről szintén a nagyregény-nyel való párhuzamot állítja a középpontba (az *Olvasat.hu* hasábjain). A *Delta* szerinte is „megszámlálhatatlan képzettársítást ébreszt a huszonegyedik század olvasója és filmnézője számára”. De ő hívja föl a figyelmet arra is: a Bodor Ádám-féle *Sinistra körzet* sajátos persziflázsa – „egyben a posztmodernista szemléletmód, stílus iránti idegenkedés” – mellett a mű „bonyolult belső világának hori-

zontján megjelenik Franz Kafka három regényremekléésének (*A per*, *A kastély*, *Amerika*) és megannyi nyomasztó elbeszélésének szelleme”; továbbá fölismerjük ihletőként a *Száz év magányt* és Páskándi Géza *Az árnyékfejtők* című regényének lidérces látomását is.

(Nem beszélve arról, hogy a „román Gulág” ugyanúgy itt kísért, mint ahogy a „hósi” feladatokkal útra induló alteregó-hős sejtető bukása – a Bukarestet és Budapestet folyton összetévesztő világban nem igazán számíthat sikerre az ember... „Buduresti Jován” nyakába gyógymérget fecskendeznek – Csontos János ekkor már a kórházban is átélhette a kezelések hatását, amelyekről az irodalmi és közéleti csatározások közben legrosszabb álmaiban is megfeledkezett volna.

Pósa Zoltán írja: „Ismerve Csontos János életművét és életfölgását, a legkülönösebb regénybeli szellemidézést mindemellett a posztmodernizmus sokak által vitatott, a közvéleményt megosztó képviselőjével, Esterházy Péterrel kitalált találkozás rejti magában, mely nem más, mint látomás egy soha meg nem történt e világi megbékélésről a két viszonylag korán elhunyt író között. Csontos János képzeletbeli alakmása, főhőse, Buduresti (ha tetszik Budapesti, ha tetszik, Bukaresti) Jován író, filmrendező különleges dokumentumfilm forgatásának szándékával érkezik a Deltába. Ám elszakad a forgatócsoporttól, s egy hirtelen kitört járvány, a hipermalária miatt karanténba kerül. [...] Közben reá zúdul múlt és jelen, az ókor, a középkor, az újkor, a huszonegyedik század minden rémvíziója. Mintha folytatódna a Sinistra körzet lidércnyomása, ám még felfokozottabb és áttekinthetlenebb mikro- és makrovilágban.”

Megköszönhetjük Pósa Zoltánnak ezt a fenti, frappáns összefoglalást, mert én inkább elvesződtem volna a látomás-részletekben, a Deltában lakó népek sokféleségében s az oda érkezett „civilizátorok” világában, melyek közül a legszörnyűbb „az a múltat végképp eltörölni akaró Sorosescu-féle hiperliberális, újnál is újabb diktatúra, amely egyre határozottabb körvonalat kezd öltetni már a Delta mikrokozmoszában is” – írja Pósa, Csontos jelentésszó-játékos névadó megoldásait tekintve egyébként teljesen okkal.

Sokjelentésű tehát e posztumusz példázatregény, „üzenet a tenger mélyéről”, mely tenger elnyeli nemcsak a kultúrákat, hanem a szerző saját életét is. És ez a nem posztmodern hanem, „költői sodrású” (publicisztikai fordulatokat sem nélkülöző) „neoavantgárd” kisregény bizonyára szervesebb világképet kínált volna meg nem valósult pár-műveivel és folytatásaival, de azt így, s ebben a formában kell véglegesnek tekintenünk.

(A Guttenberg Pál Népfőiskola és az Orpheusz Kiadó gondozásában 2019-ben megjelent Csontos János-regényt magam is szívesebben ismertettem volna az *Angyaldekameron* folytatásként, ám a „Deltaforsz” [és a Zóna] magába szívta a „szellemadikosok” minden erejét...)

DELTA FÉNY

(In memoriam Csontos János)

(1.)

A torkolatokban – mielőtt
a tenger magába nyelné és
fömlödné a sóval a néma
torkokban összegyűlt
sótlan könnyeket – még
be kell járni a folyó útját,
és meg kell öntözni újra
a kiszáradt földeket, hogy
ne legyen olyan hiábavaló
az út.
/ És a tenger.

(2.)

A „deltában” szerte-ágazik
megint minden, ami egyszer
már összeágazott.

Egy fekete erdő színei is
fehérré válnak – összeérnek
a fények és gazok.

(3.)

Egy hajósnak akkor van
a legnehezebb dolga,
ha a tengerből szeretne vissza-
térni a folyóba.

(4.)

A „mirigynapló” és a hajónapló
sorai olykor összekeveredtek.
Hiszen a „deltában” úgyis
földreldől egymással az édes
és a sós: hogy ne álljon egyik
hajós sem útjába a másik
küldetésének.

(5.)

A kapitány látta előre a járványt.
S kendőt kötött a matrózok szemére,
hogy a szivárványt vakon ünnepeljék.

(6.)

„Szenjován” ünnepén
kellett volna eldönteni,
hogy melyik úton haladjon
tovább a ladik – pedig Kháron
már előre eldöntötte, hogy aki
szeretné kikerülni őt, annak
gyász lesz majd az ünnep.

(7.)

Aki a tengert csak álmaiban
éri el, sokkal boldogabb lehet,
mintha még mindig azzal kellene
küzdenie, hogy vajon melyik utat
válassza a tengerrel való végső
találkozáshoz...

VITÉZ KATA verscsokra
PÓKA GYÖRGY csendéletéhez

VIRÁGOK

(1.)

Erekbe döfnek a tulipán szívek,
mindegyik egy kicsit odaszúr
a bordák közé.
Azt hiszi rózsza,
azt hiszi tüskés,
azt hiszi, köré gyűlt ez a nagy nyüzsgés.
De kenőkés a levél,
teljesen ártatlan,
még ha akarna, se tudna igazán bántani.
Ilyenek a tulipán szívek –
szeretnek „színházast” játszani.

(2.)

Lépre csaltak most is az indák,
ezek az álnok kis növények,
beestem a bokrok közé,
és most kereshetem a virágokat.
Minden levélkanapé mögé
alaposan benéznek.

(3.)

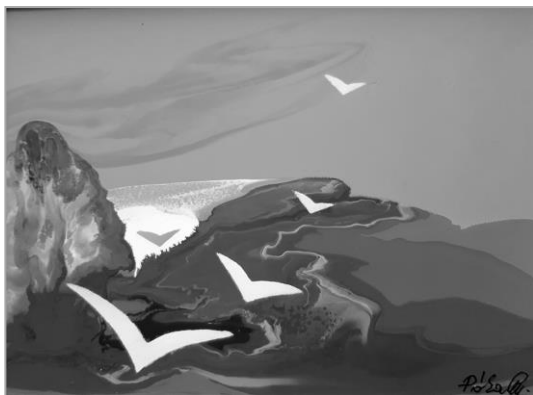
Virágok, szirmok,
emlékek, táblák,
mezőkön nyíló
virágok, árvák.

Meglesem, meglátom
nézem, kis virágom
hogyan lesz árvából
még árvább.

TEREMTÉS

*(Vitéz Ferenc verse
Póka György
festőművész újabb
sorozatához)*

PÓKA GYÖRGY:
A BOLDOGSÁG KÉK MADARA
(ZOMÁNC)

Vajon teremteni könnyebb-e valamit,
vagy teremtettnek lenni?

Az egyszeri elme azt válaszolja erre, hogy teremteni csak Isten tud – így nyilván az a nehezebb –, míg a teremtett embereknek látszólag semmi sem szab semmilyen határt a „saját” létezéshez, legfeljebb csak a halál.

Az egyszeri bölcs szerint azonban sokkal nehezebb „teremtettnek lenni”, mert meg kell érteni a célt is, nemcsak az ötletet; és fehér madarakként átrepülni a sötétségen nem is olyan egyszerű, mint ahogy írták a régiek.

Mert amikor fehérré változtatjuk a feketét, teremtő lesz a repülésünk, noha erről ma már mindenkinek más véleménye van – nem számít, hogy mit gondolnak erről az égiek, akár a nemek megváltoztatásáról vagy még a globális felmelegedésről is (a zöld dinnye-héjba zárt vörös nyelvek izzó csapkodásáról).

A Teremtőt viszont nem érdeklik a vélemények és a színek, csak a Hit és a Tett – mindig egyes szám első személyben.

A FÖLD EREJE

Gonda Zoltán festménye alá

Vörös fészekben ébredt a vihar, és véresen lángoló
levegővel hasította át a horizontot. Etette magát
elhalt virágok szirmaival, csalódott szívek
pergő rozsdáival, a kék madár
szárnyából elhullott tollal.

A Föld mélyében olyan erők vannak, melyek
megkondítják a néma harangokat, egy-
máshoz rettentik a fáradt szíveket,
és akkor már nem törődnek
sem a mosollyal, sem
a félelemmel.

Csak kitépik megdühödt elégedetlenséggel
az útszéli keresztet is, mert rájönnek,
hogy a belőle zabáló ember egy
másik embert – és egyetlen
Istent sem ismert.

SZÍNEKKEL TÁVOZÓ

Minden csepp fény
színné válik.
Minden színcsepp
fényvé válik.
Minden hajó
vízzé válik.
Minden szél
esővé válik.
Aztán minden
szín lesz, fény lesz.
Vitorlánkból
asztán ég lesz.

BEZÁRT VILÁG – AVAGY: VILÁGUNK METAMORFÓZISA

Az erdő be van zárva a fákba.
A fák be vannak zárva a levelekbe.
A levelek be vannak zárva az erekbe.
Az erek be vannak zárva a gyökerekbe.
A gyökerek be vannak zárva a földbe.
A föld be van zárva az anyai lázba.
(Így kerül majd az árvaházba.)

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

RÁCZ GÁBOR:

A LEPRÁS

„Mert én, az Úr vagyok a te gyógyítód.”
(Mózes második könyve 15. rész, 26. vers)

– Térj vissza egy hét múlva, akkor újra megnézem – szólt hűvös hangon a pap, aki egy férfi kezét vizsgálta, utána jó vastagon bekötötte, egy tiszta lenvászon csíkkal. – Ismered a törvényt, kerüld a társaságot, samáriai! Menj a városon kívülre, lesz ott néhány hozzád hasonló – szólt újra a pap, majd ott hagyta a férfit.

A beteg szépen volt öltözve, látszott rajta, hogy kereskedő. Zöld, selyem felsőruha, melynek széleit arannyal szegték, kényelmes, új saru volt a lábán, fejét pedig sötétkék turbán díszítette.

De mit ér a szép ruha, a nagy vagyon, ha az embernek az élete a tét?

Néhány napja arra lett figyelmes, hogy a tenyere és alkarja találkozásánál egy fehér folt jelent meg. Sejtette, hogy mit jelent ez. Egy tőrrel finoman elkezdte nyomogatni a foltot, és beigazolódott a félelme. Nem érez semmit.

Mivel akkor éppen Júdeában tartózkodott, felment az ottani papokhoz, hogy segítséget kérjen. Viszont samáriaiként senki nem akarta meghallgatni a panaszát. Undorodva fordultak el tőle, ez a pap is csak azért vizsgálta meg, mert, adott neki fél dénárt, hogy megnézze a foltot.

A gazdag kereskedő most ott állt kinn az utcán, megsemmisülve, számolva azzal, hogy az élete innentől fogva megváltozik – már ha egyáltalán életnek lehet nevezni azt, ami rá vár. A lepra ugyanis minden közösségből kitaszít.

Akiről bebizonyosodik, hogy elkapta ezt a rút mételyt, az többé soha nem mehet közösségbe. Kiszolgáltatottá válik, és mások jóindulatára szorul, már ha van valakiben annyi jóindulat, hogy megszájon egy ilyen beteget. A belpoklosokat rendszerint a város szélére űzték, és hevenyészett kunyhókban tengették napjaikat.

Olykor egy-egy város lakó vitt nekik vesszőkosárban ételt, de azt is tisztas távolságban helyezte le, és a kosarat vissza sem kérte – az esti tűzhöz kiváló tüzelőnek bizonyult. S ha ez még nem lenne elég, akkor ott van a többi leprás, akiknek a kínjait végig kell nézni.

Van, akit a láz kínoz, más cserépdarabbal vakarja magáról az elhalt bőrt; valaki pedig szépen lassan elhullajtja az orrát, lábujját, végtagjait. Ha valaki mégis elhagyná a „lepratelepet”, hogy elinduljon gyógyulást keresni, annak csengőt kell magával vinni, vagy a település határától kezdve kiabálnia kell, hogy: „*Tisztátalan, tisztátalan!*”, így az emberek hamar elkerülhetik őket. A lepra az örök kítaszítottság, a legnagyobb közöny jelképe lett.

A férfi ismerte a törvényt. Bár samáriai volt, az ott lévők is az Örökkévaló Urat imádták, de nem Jeruzsálemben, hanem a Garizim-hegyen lévő templomban. Részben ez volt az ok, amiért a zsidók és samaritánusok nem érintkeztek egymással. Közös megvetés, gőg, gyűlölség jellemezte őket.

A férfi megszaggatta a ruháját, a díszes, zöld selyem immár közel sem a tisztas kereskedő, inkább a nyomorult ember jelképévé vált. Amikor elindult kifelé a városból el is kezdte ordítani, hogy: „*Tisztátalan, tisztátalan!*”.

Az emberek félelemmel kevert gyűlölettel fordultak el tőle az utcán. Az anyák beparancsolták gyermekeiket a házba. Mindenki más félrehúzódott. Még a sánta koldusok is rosszallóan néztek rá, pedig a helyzetét tekintve egy volt közülük: megvetett, és irgalomra szoruló. Ez a kítaszított ember sorsa.

A város határában, nem messze a leprateleptől volt egy hely, ahová azoknak kellett menni, akik csak egy-két tünetet mutattak a betegségből. Tíz-tizenöt férfi ült a tűz körül, éppen melegedtek, hiszen a helyi időjárás egyik sajátossága az, hogy estére nagyon le tud húlni a levegő.

Éppen cipót eszegettek, amit jámbor asszonyok sütöttek nekik, hogy az elkülönítés idején legyen mit magukhoz venniük. A samaritánus is odament, és kedvesen köszöntötte őket.

– Békesség néktek! – szólt szelíd hangon.

Ekkor egy magas, kötött alkatú zsidó férfi felállt, és visszakézből felkérte a samaritánust. Nem csodálkozott, a marcona ember rögtön felismerte azt a jellegzetes akcentust, amivel beszélt, és tetteből elképzelhető, hogy nem igazán rajongott érte és a népéért.

– Ennél a tűznél nem fogsz melegedni, és enni sem kapsz, te idegen! – morgott rá a hegyomlás-ember, majd visszaiült a helyére. – Arról pedig ne is álmodj, hogy valamelyik kunyhóban meghúzhatod magad! – szólt újra, és enni kezdett.

A férfi egy kunyhó oldalához ült, ruhája szegélyével megtörölte vérző száját, és összébb húzta magán az egykor cifra köntöst, hogy valamennyire átmelegítse a hideg éjszakán.

A tűz már kezdett kihunygni, és a férfiak betértek a kunyhóikba, amik leginkább azokra a sátrakra hasonlítottak, amit a Lombsátrak ünnepén szoktak az emberek felállítani.

Amikor már mindenki nyugovóra tért, a samaritánus felállt, és a kialudt tűzhöz lépett. Lekuporodott oda, és keserves sírásban tört ki.

Hirtelen rászakadt egész életének a gondja. Nem elég, hogy valószínűleg halálos kór lappang a szervezetében, de még meg is vetik, ráadásul pontosan ugyanolyan beteg emberek, mint ők. Ez a mély fájdalom tört fel a szívéből.

Ekkor valaki megérintette a vállát. Észre sem vette, hogy mindezidáig figyelték őt. Megfordult. Egy idős, sovány férfi állt vele szembe. Beesett arcát körbekötötték, valószínűleg a poklos folt ott hagyott nyomot a testén. De a szemei kedvesek voltak. Egy mosolyt is megeresztett a másik felé, és a ruhája alól egy egész cipót adott oda neki.

– Ne haragudj Elihúra, csupán feszült, indulatos, és fél, mint mindnyájan – szólt kedvesen az öreg. – A nevem Gérson, téged hogy hívnak?

– Jábec – felelte halkán a férfi, majd elvette az ételt és enni kezdte.

– Az én sátramban rajtam kívül nincs senki. Gyere és aludj ott! – invitálta Gérson kedvesen.

– És a másik... Elihú, nem fog érte szólni? – kérdezte a férfi.

Gérson csak elmosolyodott, és megnyugtatta a samáriait, hogy a hegyomlást csak bízza rá. Viszont Jábecet nem hagyta a kíváncsiság, hogy miért segít rajta, zsidó létére. A férfi, csak ennyit válaszolt:

– Ha ebben a helyzetben sem tudunk irgalmasak, lenni a másikkal, akkor miért várjuk el Istentől, hogy Ő is irgalmas legyen mihozzánk?

Ettől a naptól Jábec és Gérson barátok lettek.

Az idős férfit tisztelték, mivel a betegsége előtt a város egyik véne, előljárója volt. Igyekezett mindig békességre törekedni, hiszen abban a határ menti városban, Júdea és Samária között, nem volt igazán értelme a veszekedésnek és a háborúságnak.

Jábec időközben újra járt a papnál, aki megállapította, hogy a fehér folt növekedett, így végérvényesen is a kitaszítottak sorába tartozott. A lepratelepen pedig kemény volt az élet.

Így történt, hogy a férfiről letépték a selyem felsőruháját, és a turbánját, hogy azzal kötözzék be magukat, így neki csak a másokról megmaradt zsáku ruha jutott. Még meg is verték volna, ha az öreg Gérson nem a mindig megfelelő időben érkezik.

– Úgy viselkedtek, mint az állatok! A sorstársunk ő, nem pedig az ellenségünk! – förmedt rá Elihúra és a társaira, akik gyakran kegyetlenkedtek Jábeccel.

A hegyomlás-férfi oldalra köpött, majd otthagya a két másikat. Jábec ott zokogott Gérson karjaiban, az pedig nyugtatta, és simogatta a fejét, mintha csak egy szomorú kisfiú lenne, akit megverték a játszótársai.

– Meglásd, Jábec, az Úr jót fog tenni velünk. Csak bízni kell benne! Tudod, a népem történetében van egy érdekes pont. Egy szír hadseregpáncsnok, Naámán is leprában szenvedett. Ugyanúgy halálra ítélt volt, mint mi. Ez a férfi nagyon sok zsidót megölt és rabszolgasorba taszított. Volt egy kislány, akit elrabolt a szüleitől, és elvitte az ő országába, hogy a felesége szolgálóleánya legyen. Ez a kislány, amikor megtudta, hogy az ura beteg...

– Áldotta az Istent, hogy ilyen csapás mért arra az emberre... – folytatta Jábec, a könnyeivel küszködve.

– Nem. Éppen ellenkezőleg. Elmondta, hogy az ő országában van egy próféta, Elizeus, aki meg tudja őt gyógyítani. Naámán hitt ennek a beszédnek, és elment a próféta házához, de az nem jött ki elé, hanem azt üzenté a szolgájával, hogy fűrödjön meg hétszer a Jordán folyóban, és meg fog tisztulni. Naámán nem örült, mert a próféta ki sem jött elé, meg nem tartotta semmire sem a Jordán vizét, hiszen Szíriában sokkal szebb, és tisztább folyók is vannak. A próféták pedig köszöntik, és hajbókolnak a király előljárói előtt, de Elizeus ezt nem tette meg. A szolgája azonban azt mondta, hogy ne méltatlankodjon, hanem tegye meg, amit a próféta kér. Megtette, és abban a szempillantásban meggyógyult. Érted miért mondtam el neked ezt a történetet?

Jábec gondolkodott egy ideig, de nem tudott válasszal szolgálni.

– Azért, hogy higgy! Ha Naámán nem hitt volna sem a kislánynak, sem a prófétának, sem a szolgájának, akkor fájdalmak között halt volna meg. A hit azonban erőt tud adni. Lehet, hogy ma szenvedünk, de holnap jön egy orvos a gyógyszerrel, és meggyógyít, ha pedig mégse történne ez meg, reménykedhetünk abban, hogy a holtak hazájában ilyen kinnak már nem leszünk kitéve.

Estére három kosár friss kenyér érkezett a lepratelepre, de nem ennek örültek igazán, hanem annak a hírnek, amit az a fiatalasszony hozott, aki a kenyeret adta, ugyanis azt kiabálta a többieknek, hogy a názáreti Jézus négy nap járőföldre van tőlünk, menjenek hozzá, ha gyógyulást akarnak.

Az egész helység egy méhkasra hasonlított a hír után, mindenki azon tanakodott, hogy miként juthatnának el Jézushoz. Sokan ugyanis már lázasan

feküdtek a sátraikban, egyeseknek pedig már a lába is hiányzott, így egy tapodtat sem tudtak menni.

Elihú és nyolc barátja vállalta, hogy ők elmennek Jézushoz, és aki akar, az velük tarthat. Gérson azt mondta elmegy velük, és Jábec is jelentkezett.

Elihú csak nevetett.

– Kár a lábadért, samáriai! Jézus nem fog téged meghallgatni.

De Gérson a kereskedő védelmére kelt.

– Ha valóban képes embereket gyógyítani, nem fogja érdekelni, hogy zsidó, etióp, szír, vagy samáriai az, akit meggyógyít.

Elihú húzott egyet a vállán, majd kijelentette, hogy holnap hajnalban indulnak. Mindenki vigyen magával élelmet és vizet az útra.

A hajnali harmat cseppjein aranylóan csillantak meg az első napsugarak. Mintha ezernyi csillag borította volna be a hevenyészett tákolmányokból álló lepratelepet.

Ezek az arany könnycseppek a remény könnyei voltak azon a napon. Annak a reménynek a könnyei, ami el tudja hinni, hogy a felhők fölött mindig süt a nap, és ha nagy viharfelhő is jön, az sem tart örökké. Ahogyan azé a tizenegy leprásé sem, aki elindult, hogy megkeressék azt a prófétát, aki meg tudja őket gyógyítani.

Már a harmadik napja meneteltek, amikor egy éjszaka Gerson összeesett. Jábec odament hozzá, és megérintette az öregember homlokát.

– Gérson, nagyon magas lázad van! Engedd meg, hogy megnedvesítsek egy rongyot...

De a férfi nemlegesén rázta a fejét. A többiek is nagyon aggódtak az öreg egészsége miatt, de reggel tovább kellett menniük, mert már csak egy napra volt tőlük az a hely, ahol Jézus megszállt. Jábec kijelentette, hogy nem hagyja magára a férfit, aki már lázalmában kerúbokról, szeráfokról, és egyéb mennyei lényekről beszélt.

Éjfél körül az öreg Gérson hirtelen felült, szemei, ami eddig fátyolosak voltak egy pillanatra kitisztultak, két karját az égnek Emelte, és felkiáltott:

– Megyek, Uram! – majd élettelenül esett össze.

Egy közeli sziklahasadékba tették be Gérson földi maradványait. Se egy pap, se egy lévita nem volt ott, hogy zsolttart énekeljen, és vigasztalja a tíz bélpoklost. Csak eltették, mintha egy útszéli dög lett volna.

Jábec keservesen sírt. Az, aki mindig jó volt hozzá, már nincs.

Elihú és a többi társa ugyanúgy idegenként tekintetek a férfira. Esténként nem engedték őt magukhoz közel, és mindig szitkozódva beszéltek róla.

Egy nap eléjük került az a város, ahol Jézus megszállt. Az örömtől szinte táncra tudtak volna perdülni. Véget ér a sok megpróbáltatás és keserűség. Szerencséjükre pont a város szélén állt Jézus a tanítványival, és a sokasággal. A tíz leprás pedig hangosan elkezdett kiáltani:

„Jézus, Mester, könyörülj rajtunk.”

Jézus, ezt hallva, rájuk tekintett s így szólt:

„Menjetek el, és mutassátok meg magatokat a papoknak!”

Majd elment, s Elihú toporzékolni kezdett dühében.

– Még hogy csodatévő... ez egy szemfényvesztő, semmirekellő! Semmit sem csinált! – Őrjöngött a férfi, de ekkor Jábec is megszólalt:

– Tegyük meg, amit mondott, ha nehezebb dolgot kért volna, azt is teljesítettük volna.

Erre a válasz csupán Elihú ökle volt, ami gyomorszájon találta a samária-it, de a többiek lecsillapították, és igazat adtak az idegennek. Így mentek el egy helyi pap házához.

Amikor leoldották a kötéseiket semmi helye nem volt foltoknak, fekélyeknek, elszáradt végtagnak. Szép, és egészséges volt mindenki. Elihú örömeiben nagyot kurjantott, és meg sem állt, az első ivóig. A többiek is szétszédtek.

Jábec, aki utolsóként maradt ott, csak nézte sima, hibátlan bőrét, majd megkérdezte a papot, hogy hol találja Jézust.

– A város szélén lehet – mondta.

A samáriai pedig elindult, hogy megkeresse őt. Meg is találta. Éppen tanított, amikor odarohant hozzá és leborult a lába előtt.

– Köszönöm, Uram, hogy meggyógyítottál minket! Valóban az Isten Szentje vagy, tied legyen minden dicsőség, és az Úré, aki ilyen nagy csodát cselekedett velem. Dicsőség a magasságban neki!

Jézus szelíd szemmel nézett a lába előtt lévő Jábecre, majd felemelte őt.

– Vajon nem tízen tisztultak-e meg? Hol van a többi kilenc? Nem akadt más, aki visszatért volna, hogy dicsóítse Istent, csak ez az idegen? – szólt kemény hangon, majd a férfira nézett.

– Kelj fel és menj el, a hited megtartott téged!

Jábec pedig elment, vissza a hazájába, Samáriába, s elmondta, hogy miként gyógyult meg, és kapott új életet.

Szívébe zárta Jézus szavait, és halála napjáig emlékezett erre, amiképpen arra is, hogy a barátja, Gérson miként tartotta benne a lelket.

BERTHA ZOLTÁN ÉS AZ EGYETEMES NEMZETI LÉTÉRDEK

Drága Zoli Barátom, olvasva Suhai Pál gratulációba foglalt remek jellemzését és a „szellemi hazában” való otthon-léted karaktervázlatát, nem véletlenül gondoltam arra, hogy munkáid (a Trianontól máig ívelő anyaországi és határon túli nemzeti irodalomról szóló esszéid, tanulmányaid és monográfiáid) szükségszerűen lettek a kanonizált, illetve új kánont alkotó irodalomtörténeti tananyag részei egyetemi hallgatóim számára is.

A szakrális irodalmi hagyományok áttekintése közben az egyik legutóbbi szemináriumon például – Kányádi Sándor költészetéhez közelítve – az 1994-es *Valaki jár a fák hegyén* c., egzisztenciálisan is emblematikus vers általad kínált és kontextusba helyezett értelmezését vitattuk meg. Amikor az *Agria* folyóirat 2018. őszi számában közölted ezt az esszét, talán eszedbe sem jutott, hogy akár egy bekezdésrészleted asszociációi is képesek a teljes irodomlátást kínálni. S erről az emblémaszerű, összefoglaló kompozícióról írtad, hogy az nem egyszerűen „önportré és üzenet, bensőséges konfesszió és távlatos világkép-konstrukció”, hanem egyúttal „sors-atmoszferikus embermegjelenítés és archaikusan megtisztított mindenséglátomás. Képletszerűvé egyszerűsített fogalmak szerkesztik meg élet és halál, lét és nemlét, egyszeri, véges egzisztencia és potenciális szellemi végtelenség, porszemnyi mikrokozmosz és csillag-perspektívájú makronivó, immanencia és transzcendencia, a humanitás antropológiai lényegét jelentő félelem és remény modellerejű lírai alapviszonyait: kettősségét, ellentétét és komplementaritását.”

A lét és nemlét, a félelem és remény, az immanencia és transzcendencia (az anyagszerűség, az anyagba-zártság és a lelki-szellemi kiteljesedés) kettősségét, ellentétekben rejlő komplementaritást fedezed föl és mutatod meg nagyszerű, nagy merítésű és nagy ívű írásaiddal, legyen bár szó egy vers-, egy tanulmánykötet ajánlásáról, irodalomtörténeti előadásról vagy monográfiáról, illetve monografikus igényű, tematikus munkáid gyűjteményéről. Gyémántkristály szerkezetű mondataid átragyogtatják rajtunk a szövegtest valóságát, a lélekszövet sérülékenységét, a szakralizáló és organikus szellem különleges erejét. Minden szavad, jelződ és látomáserejű szókapcsolatod – itt is, mint például Sütő Andrásról, Tamási Áronról, Áprily Lajosról és másokról értekezve-gondolkodva – vonatkozik az adott szerzőre és műre; beemeli a személyest az egyetemesbe, a pillanatnyit az időtlen-örökbe; és az esztétikai értékrendet sem választod külön a morális, etikaalkotó vonatkozásoktól vagy a filozófiai kapcsolatoktól sem. A mindent-látás, a mindent-fölmutatás szándékának megvalósítása során kijelölöd a pontos lelki-nyelvi (így az irodalmi, esztétikai és sorsérdekű) helyüket, jelentőségüket is.

Miként Tettet azt a „*Mert szent ez a föld*” c., a gyásznapi centenáriumban, egyúttal 65. születésnapodon önálló füzetben megjelent nagyesszédben, amelyet házi olvasmányként kaptak a diákjaim, hogy a költői művek révén ismerjék meg a Trianon utáni „szülőföld-élmény” (a megszentelt matéria és a szakrális tartományokban menedéket kereső lélek) „templomos” hívásait, megtartó sugallatait. (A „templomos” jelző alatt értve itt a horizontálisan, a jelent alkotó, az anyanyelv-közösségben kiterjedő lét vertikális súlypontjait: a megtermékenyítő és megtermékenyülő anyaföld és az emberfölöttit megszólító s az Isten által is megszólított létezés hajszálgyökerekből eredő és egekbe hasító-belesimuló irányát. Ady Endrétől, Reményik Sándoron, Tamás Menyhérten át, Csoóri Sándorig, Vári Fábián Lászlóig vagy Oláh Jánosig, Oláh Andrásig, Serfőző Simonig: visszakanyarodva Kölcsey nemzetföltéséhez ugyanúgy, mint a Veres Péter-i „emfatikus-himnikus poétai” kijelentésig: „Én nem mehetek el innen”.)

Suhai Pál emlékezik – és emlékeztet – az „illyési ihletettségu” [„haza a magasban”], 2015-ös művészeti akadémiai székfoglalóra (*Nemzet a csillagokban* – mely egyik tanulmányköteted címadója is); s amit Kodöböcz Gábor laudációja egészít ki a Bertha Zoltán-i „belülről és felülről irányított” lelkiségre vonatkozóan. És nem más ez, mint az egyetemes nemzeti létérdek megfogalmazása – amit már Görömbei Andrással együtt vallottál, s amit ars poetica gyanánt követsz az egyszerre teljességre törekvő és az értékmentés miatti szétaprózódás kényszerét is vállaló életművedben. (Noha téged épp a „szétaprózódással” nem vádolhat senki! Mert aki a szemedre veti, hogy a „provinciálisnak” bélyegzett helyi érték, legyen bár az nemzetestünk és szellemi-nyelvi létezésünk szerves része határokon belül és túl, elfordítja energiádat a poszt- és késő-modern „l’art pour l’art” kanonizációs eszméitől, nem veszi észre a több mint négy évtizede koncentrált figyelmedet az elfeledett és föl nem tárt értékek megmutatására, értelmezésére. Az egyszerre irodalomtörténeti és emberi életcélodat a széttöredezett lét újra összerakására.)

Drága Zolikám! Kívánom Neked, hogy az itt most fölserolni fölösleges sok más rangos elismerésed mellett a Napút-díj is ott ragyogjon utadon: a Nap felé haladva! Remélvén és tudván, hogy örökségedből és elkötelezettségedből, az egymástól elválaszthatatlan kérlelhetetlenségedből és szeretetedből adódóan létérdekünk a pillanatnyiságot legyőző egyetemes, hovatovább az egyetemes csillagrendbe illeszkedő, megtartó nemzeti és nyelvi értékrend felé vezet bennünket is, kiket Dániel prófétával együtt a tündöklő igazságra tanítasz: „Miként a csillagok”...

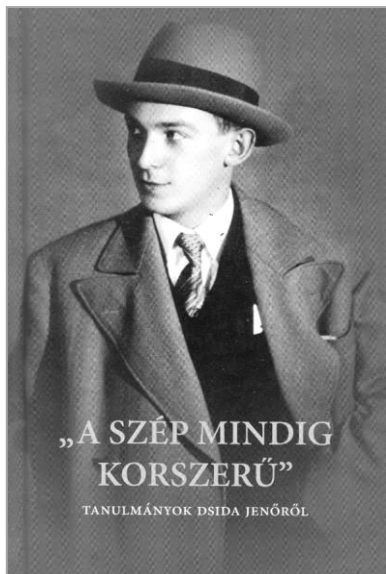
Bertha Zoltán irodalomtörténet a Napút-díjat (az oklevelet és a vele járó érmet) 2020 októberében vette át. A fenti írás megjelent a Napút online hasábjain: <http://www.naputonline.hu/2020/10/16/bertha-zoltan-a-belulrol-es-felulrol-iranyitott-lelek-levelfa-43/>

A „KORSZERŰ” SZÉPRŐL ÉS AZ ESZTÉTIKAI ETIKÁRÓL

„A szép mindig korszerű”. Tanulmányok Dsida Jenőről

Szerkesztette: Lisztóczy László

(*Dsida Jenő Baráti Kör – Bródy Sándor
Megyei és Városi Könyvtár, Eger,
2020., 168 oldal*)

A szívbetegsége miatt tragikusan rövid életű Dsida Jenőt (1907–1938) elsősorban költőként ismerjük. Már ha „ismerjük” egyáltalán, hiszen a két világháború közötti erdélyi magyar költőnek, a számos műfajban otthonosan alkotó „poeta doctus”-nak mostoha sorsot szánt a szocializmus irodalompolitikai emlékezete (kitagadásával együtt például lesovinisztázták, katolikus voltában is „klerikofasisztának” bélyegezték). Vitatható ugyan, hogy lírájában elérte-e a „legmagasabb” értékminőségeket, kétségtelen azonban, hogy Dsida Jenő „minden írása, minden sora fokozott figyelemre érdemes, a teljes életmű feltárása és feldolgozása immár elengedhetetlen feladat” – állapította meg Bertha Zoltán. (Ő jegyezte egyébként a Dsida Jenő emlékére az egri irodalmi szabadegyetemen 2019. június 14-én rendezett konferencia előadásából szerkesztett kötet címadó tanulmányát; a kötet a Dsida Jenő Baráti Kör és az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár gondozásában jelent meg 2020-ban.)

A töredékekből egészet alkotó Dsida-kép kialakításában úttörő szerepet vállalt a cikkek és riportok, a novellák és levelek első alapos válogatott kötetét szerkesztő Marosi Ildikó. Ő joggal hangsúlyozhatja, hogy „áttetsző tisztaság jellemzi valamennyi írását, nyelvi és műfaji tisztaság – akárcsak a költészetét”; és amit „Áprily ír Dsida költészetéről, ez jellemző publicisztikájára is: ’Rendkívüli szuggesztivitással indult, feltűnő formai alkalmazkodni tudással és hajlékonysággal’”. Írt továbbá „tájékozottságról tanúskodó színikritikákat, az alkotás problémáit belülről érzékelő könyvbírálatot (főleg költők műveiről), olykor egy-egy képzőművészeti cikket is, amelyekkel méltán foglal helyet a két háború közötti évtizedek romániai magyar kritikátörténetében”. (Marosi Ildikó *A teljesebb Dsida-képert* c. tanulmányából valók Bertha Zoltán idézetei, az itt bemutatott kötetben

[106–107] – ismertetésünkben a tanulmánykötetből származó idézeteket a vezetőknév és az oldalszám feltüntetésével azonosítjuk.)

Ezek a „vallomásos kisesszék”, máskor „jegyzetszerű ars poeticák” vagy „szubjektív kritikai és művészeti reflexiók” olyan, „egyszerre lírai és tárgyyszerű tudósítások”, melyek valamilyen külső eseményre, jelenségre úgy mutatnak rá, hogy az alkotó Én (illetve általában a teremtő szubjektum) képe és állapota, tárgyhoz és világhoz való viszonya is megfogalmazódik. A cikkek jellemzően a *Pásztortűz*, az *Erdélyi Helikon*, a *Keleti Újság*, az *Erdélyi Lapok* hasábjain jelentek meg. Tizenhat és húszéves kora között Dsida Jenő egyébként Benedek Elek *Cimborá* c. lapjában publikált, és hamarosan kedvelt szerzője lett más orgánumoknak is. 1927-től a *Pásztortűz* szerkesztője volt; majd az *Erdélyi Helikon* belső munkatársa, az *Erdélyi Lapok* kolozsvári tudósítója; 1930-ban részt vett az *Erdélyi Fiatalok* c. folyóirat alapításában; verseivel szerepelt az *Új arcvonal* és az *Új erdélyi antológia* gyűjteményeiben; 1934-től a *Keleti Újságot* szerkesztette, ahol *Anyanyelvünk* címmel állandó rovata volt. Szerepet vállalt továbbá a nemzetiségi irodalmi mozgalmakban, a Helikon Íróközösségben, a Kemény Zsigmond Társaságban, az Erdélyi Katolikus Akadémiában, a PEN Klub romániai magyar tagozatában és az Erdélyi Szépművés Céhben.

Az itt felsorolt területek közül számosval foglalkoznak a tanulmánykötet írásai – Szakolczay Lajos például Dsida Jenő és az *Erdélyi Helikon* kapcsolatát vizsgálja „*Tövistől vérharmat csepeg*” c. tanulmányában. Benne azt fogalmazza meg, hogy Kuncz Aladár és az *Erdélyi Helikon* „nem csupán költői kibontakozását segítette, hanem *magatartásformaként* erkölcsi alappal is szolgált”. Az újságírónak – s nem kevésbé a költőnek – egyaránt volt tere itt; és „jóllehet nem egy karakteres verse” másutt (például a *Pásztortűz*ben, az *Erdélyi Lapok*ban, a *Keleti Újság*ban) jelent meg, és előfordult, hogy gyakran ugyanazt a verset több lap is közölte, színvonalánál fogva azonban „az *Erdélyi Helikon* külön rangot vívott ki magának”. Szakolczay (kis túlzással) úgy véli, hogy ha csupán az itt megjelent Dsida Jenő-verseket vesszük alapul, „akkor is zseniális költő-arcot kapunk”. (Szakolczay 96–97) Ugyanitt ő fogalmaz úgy, hogy a „Láng Gusztáv által alaposan elemzett expresszionista (avantgárd) korszakról az életvidámságot bekormányozó ’szenvedés végtelenségéig’ (Szerb Antal) a költő számára a vers élet-halál futam. Önmaga – és a világ megváltása. Szociális ízekkel, a szegények, elesettek melletti kiállással, ám aki ígét hirdet, az az Olajfák hegyének, a maga ácsolta keresztel, rabja.” (Szakolczay 97)

A Szakolczay által említett *Psalmus Hungariscus*ról, „Dsida legnagyobb verséről” (mely nálunk először csak 1980-ban jelent meg, a Móra Kiadó sorozatában, a Jékely Zoltán válogatta *Kozmosz Könyvek*ben), Kődöböcz Gábor értelmező esszéjét is közölte. Ő abból az – Adytól Németh Lászlóig, József Attilától Kányádi

Sándorig ívelő – alapvetésből (mondhatni: „kánonalkotói” elvből”) indult el, hogy „a költészet világából kiiktathatatlan a tragikum öntudata, a szemléletnek az a tragikus világtávlata, amely kétségbe ejt és magasba lendít, kiiktathatatlan az önnön démonaival és a körülmények hatalmával viaskodó küzdő ember pátosza”, mely attitűd egyébként Vörösmartyig visszavezethető. (Ködöböcz 90)

Ködöböcz aztán Vörösmartytól, majd Aranytól elindulva, Adyn, József Attilán és Radnótin, Szilágyi Domokoson és Tózsér Árpádon át jut el addig a Márai-gondolatig, mely szerint az alkotó ember számára valaminek a vállalása vagy nem-vállalása egyaránt veszélyes lehet. Márait idézve (aki az emlékezetünkbe idézett jegyzetben alkotói önértelmezésének stációján halad): „Az író, aki nem adja érzése, lelke, akarata egy hányadát dézsmaként a pillanatnak, a napi kérdésnek, tehát a szó magasabb értelmében kifejezett politikumnak, titokzatos módon nem tudja megalkotni az örök szép és igaz művészi kifejezését sem”. (Idézi. Ködöböcz 91) S ebből kiindulva, a *Szózat*-variációnak tekinthető Dsida-vers (avagy „vers-szimfónia”) „azért lehet az örök szép és igaz magasrendű művészi kifejeződése, mert alkotója költői talentumának teljességét és spirituális energiájának legjavát adta ’dezsma-ként’ a pillanatnak”. (Ködöböcz 92)

Dsida Jenő Trianon után tizenhat (és a költő halála előtt két) évvel keletkezett, „vád- és védiratként” egyaránt olvasható, „az életművön belül bizvást címversonak tekinthető” *Psalmus Hungaricus*ának emberi és művészi kvalitásait csak a történeti meghatározottság ismeretében értékelhetjük igazán. Ködöböcz szerint az „»embernek magyart, magyarnak emberit« sok évszázados modelljét követve úgy mutatja az irányt, hogy eközben a nemzetközpontú értéktudat és az érték-központú nemzettudat mellett tesz hitet”. (Ködöböcz 92–93)

A konferenciakötetet Lisztóczy László megnyitó beszéde („*Légy már legenda*”) vezeti be – ő a Dsida-életműben fölfedezhető „ferences” szellemiségről is értekezik később, a jelzőt nemcsak azért tartva érvényesnek Dsidát jellemezve, mert belépett a ferences rendbe, hanem a természet szemlélésében a „megragadottság és lényegesség-élmény” volt a domináns. „Szenvedélyesen hitt az egyszerű, nemes és tiszta érzelmek boldogító erejében, a lét mítoszi fényt sugárzó méltóságában. Az életöröm képességét is Isten ajándékának, a Hozzá vezető út lépéscsőfokának, a Vele való találkozás egyik formájának tekintette.” (Lisztóczy 79)

Muzsnay Árpád írása a Dsida család és Szatmárnémeti kapcsolatát mutatja be; Füzesi Magda a kárpátaljai, Vallasek István a kolozsvári Dsida-emlékeket kutatja; és a kölcsönhatások irodalomtudományi megközelítéséhez lehet fontos adalék Cseke Péter tanulmánya *Páskándi Dsidája* címmel. Fülöp Lajos Dsida Jenő Isten-élményéről értekezik, és dolgozatában egy kevésbé ismert Dsida-versre, a *Gyertyalángra* fókuszál. Értelmezésében segítségül hívja a költő lírai és kritikai ars poetica jegyzetét a „tetten ért alkotó” karakteréről. Dsida Jenő sze-

rint: „aki egy lírai verset meg akar érteni, annak elsősorban számolnia kell azzal, hogy a vers világában más nyelven beszélnek, mint a hétköznapi világában...” A *láng* – utalva pl. a középpontba helyezett *Gyertyaláng* című költeményre – „[J]elentheti a lélek tüzeit, belső lobogását is: a szüntelen, lázas alkotást, az élet forróságában való elégetést, ... – jelenthet engem, magamat. [...] a titkos értelem-ből szomorú önéletrajz zokog. Ha ezt tudjuk, csaknem minden szónak kitágult, színes, jelképes értelme lesz...” (Idézi: Fülöp 75)

Térjünk azonban vissza a kötetnek címet adó tanulmányhoz, amely a többi közleményhez képest is mérvadó, vertikálisan mélyre ásó és magasba néző, horizontálisan számos asszociatív utalással szertetekintő irodalmár-arckép. (Harminc oldalas terjedelme ellenére is benne rejlik egy kismonográfia ígérete, így nem lehet véletlen, hogy a tanulmánykötet címe is ezt a szintetizáló szándékú megközelítést állítja a fókuszába).

Bertha úgy véli, hogy Dsida több műfajban született írásai „egyrészt sokféle sajátos alkotói műhelytitokra (sőt műfordítói műhelygondra), intencióra, meggyőződésre világítanak rá, másrészt változatos és gazdag érvkészlettel, határozottságában (a polémiáktól sem elzárkózó állásfoglalásokban) is rugalmas ítélőképességgel mutatnak rá különféle esztétikai és irodalomtörténeti problémákra, gondolati-eszmei törekvésekre, szellemi mozgásfolyamatokra, irányzatokra, átrendeződésekre, s még ideológiai, kisebbségi önvédelmi és közösségépítő szükségletekre és távlatokra is”. (Bertha 107) Európai horizontú minőségelvűséget és értéktudatosságot látva munkáiban, „kíváncsiság és megértés, erkölcsi magasrendűség és feltétlen szellemi nyitottság – sokféle orientációt és különböző értékfajtákat megbecsülő tágasság, műveltség, erudíció, igényesség hatja át szerzőjük kritikai véleményeit és nézeteit. A költő világgépének alapértékei, szemléletének jellegzetes alapvonásai (‘áhitat és humanizmus’) nyilatkoznak meg Dsida írástudói működésének, írásművészetének minden területén.” (Bertha 107)

Igaz ugyan, hogy Bertha Zoltán Dsida Jenő irodalomkritikai szemléletének értelmezését és bemutatását állította a középpontba, ennek olvasatainál azonban nem nélkülözhetette költői-irodalmi attitűdjének komplex bemutatását sem. Idézünk ebből néhány minősítő „töredéket”, amit már maga a szerző is összefoglal tanulmánya elején! „Játékos életöröm és elégikus elmúlásérzet; delező szépség- és formakultuszba oltott harmóniavágy; éteri létderű és átesztétizált haláltudat transzcendens-mítoszi kisugárzása”. (Bertha 104) Az ilyen fogalmi keretek felől is közelíthetünk a „csipkehúsú” (Áprily Lajos), a „széphangú” (Weöres Sándor), a „szelíd fényű glória” (Páskándi Géza) övezte Dsida Jenő lírájához és életművéhez. (Bertha 104) Sugallatos erejű, varázslatos létköltészetnek nevezi Bertha ezt a lírát, mely „az organikus esztétikai és etikai világérzékelés, a tiszta és eredendő csodálaton alapuló bölcséleti kitárulkozás”, illetve „az antik, a keresztény, az új

klasszikus értékszempontok ősrök hagyományminőségeire támaszkodó metafizikai fogékonyság olyannyira jellegzetes összetevőiből táplálkozik”. (Bertha 104; valamint lásd a 2. sz. jegyzetet, [Bertha 122] amelyben a költő vallomásait idézi a szerző a filozófiai gondolkodás „élményéről”)

A „sorsérzékeny erdélyiség ódon veretesség” éppúgy táptalajra talál itt, mint a romantikus eszményszintézis és a „nyugatos” esztétika, illetve a modernista és az imaginista stílushatások. „Ez a virtuóz formatechnikájával, zsongító dallamnetekkel, mennyei létvidámságot és egzisztenciális melankóliát, misztikumot és bölcsességet, üdítő életmámort és sejtelmes szorongást, egyetemes Isten-hitet és krisztusi szenvedéseményt egyszerre árasztó hangulataival” avagy „bűvös káprázatosságával” egyedülálló költészet „abba a líratípusba sorolható, melyet *eszménykövetőnek* nevezhetünk. Az eszmény mint transzcendens cél feltételezi az eszménykövetés és az eszménymegvalósítás gyakorlatának erkölcsi életcélját” – írja Bertha, hivatkozva Láng Gusztáv meglátására, miszerint ezzel lehet feloldani a világivá lett transzcendens paradoxonját. „Égi és földi, véges és végtelen dimenziók ölelkeznek itt gyermeki, angyali, bájos-rokokós, kegyelmi-szakrális romlatlansággal; s [Cs. Gyimesi Éva „pajzán angyal”-motívumot értelmező reflexiójából idézve] „a profánnak és a szentnek ez az egyidejűsége olyan reveláció, olyan csoda, a szépségnek valami olyan változata, amit csak beavatottak tudnak érzékelni”. (Bertha 105)

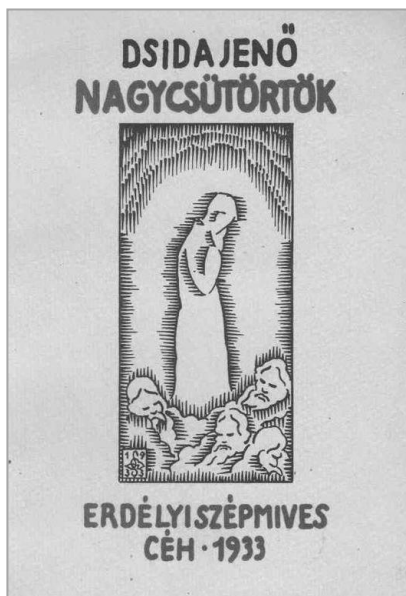
A recenzens igencsak sajnálja, hogy nem idézheti még hosszabban Bertha címadó (kísmonográfiai jellegű) tanulmányát, benne pl. a Csokonai-, Áprily- és Jékely-párhuzamokkal – Páskándi- és Tamási-idézeteiről azonban nem mondhatunk le: „Angyali, de erotikus. Szorongásos, de ön-gunyoros. Érzelmes, de ironikus. Vallásos, de panteisztikumba villanó. Halk szavú, de feszült. Lehangelő, de drámai. Logikus, de indulatos” (Páskándi Géza). A költő „a bűnös föld és a mennyi fényesség között repdesett folyton. Pünkösdi galambbá szeretett volna válni. Ebben az örökös és eszményi harcában a Múza volt az egyetlen, aki szerelmesen és makacsul mindig kitartott mellette. Az örök költő csálhatatlan érzéke és valami édes illat árad a verseiből (Tamási Áron).” (Lásd: Bertha 105–106)

Mivel azonban az „irodalomkritikai szemléletről” volna szó, a szerző írásművészetének minden területére igyekszik rátekinteni. Megállapítja, hogy irodalomról és művészetről, vallásról és a magyar nyelv szépségeiről szóló cikkei, esszéi és tanulmányai vetekednek Babits és Kosztolányi „legjobb ilyen témájú munkáival”; a portrék, interjúk és emlékezések „bepillantást engednek a harmincas évek Erdélyének az anyaországával együtt lélegző kultúrájába”; a kritikák és novellák, karcolatok és vallomások pedig „Dsidában egy olyan prózáírót és irodalomszervezőt mutatnak be, aki méltó az eddig jobbára költeményeiből ismert fiatal zsenihez”. (Bertha 107–108)

Dolgozatának második részében Bertha Zoltán több példával támasztja alá a Babits hitvallásával is összecsengő autentikus költői magatartás humanista konklúzióit, ám ugyanúgy ennek a „spiritualista és esztéticista világfelfogásnak” egy másik vetületére is rámutat, mely Kosztolányi látásmódjával rokonítható. Ezek (és más „Nyugatos” hatások) szükségszerűen erősítették meg Dsidában az ún. etikai esztétikum és a klasszicizáló új-mitológia felé fordulás attitűdjét, további párhuzamokat teremtve meg például Reményik Sándorral – akiben „különös-képpen tisztelte a megnemesítő morál apoteózisát, esztétikai átvalóslását, spirituális és szakrális szépségértékét”. (Vö: Bertha 109–112)

A tanulmánykötet *Függeléke* fényképeket közöl Dsida Jenőről és dokumentumokat az életéről; továbbá tíz színes fotó pedig a baráti kör „követeinek” a kolozsvári Házsongárdi temetőben található Dsida-sírboltnál tett zarándoklatát idézi föl.

(A kritika első megjelenési helye: *Mediárium*, 2020/1–3. szám, 164–171. o.; balra, lent: *Ex libris Dsida Jenő – a Dsida Jenő Baráti Kör Légy már legenda [Püski, Bp., 2005]* kötetéből; jobbra, lent: *a Nagycsütörtök c. Dsida-kötet borítója az Erdélyi Szépmíves Céh 1933-as kiadásában*)

SOLYMOSI GÁBOR versei:

MOST KÉNE IGAZÁN...

Most kéne igazán
éltet ölelni,
amikor szabadon
vágat a szél,
amikor a hajnali illat
a fákon a csendet
suhogó szárnyal
beborítja,
s a leveleknek
táncot ígér!

Most kéne
végleg odahagyni
ősz virágok
tépett lombját,
csatangolni újra
a fodros nyárban,
nézni, mint viszi
magvát sok pihe toll,
mint vágyik
szerelemes ájulásra!

Most kéne
valami bátrabb,
mint bársony
neszei a csendnek;
hajnali fuvolák hangja,
esteli üst dobogás,
valami csillag tán
halltán lezuhanna,
s valóra válna ki
ölelni tudna emberi-mást!

Most kéne
az a bűbáj, amitől
reszket a szív,
hogy a csendre
amiben nyugton alél,
zúdítana viharos bongást,
s vinne dalockát,
mi zeneti hozzád
e szerelmes zsoldárt!

VOLTAM ERDŐ...

Voltam erdő, madárdallal,
virággal és sárral,
nem akartam, ember lettem,
s szívárványává váltam.

Nehéz ember, nehéz sorsa
csakazértis jármom,
voltam erdő, madárdallal,
s virágot bánom.

HAJÓNAPLÓ AZ ÓCEÁNON

Ma nem történt semmi,
ma nem halt meg senki,
de e nagy nyugalmán
a haldokló világnak,
örökké menekülni kell,
túlélni hazug szerelmeket,
meghalni sok ezerszer,
végig nézve a jól betanult
múltat, s ravatalán sírva
látni magunkat,
fakó álmokat
ringató szemekkel,
s megjegyezni sok sirató-
énekét, feledő örületre várva,
üldögélve újra-szült magányon
dédelgető kegyelettel... –
de lelkünk hova is menne
percnyi szerelmekért
sok szomorú szót kiabálni,
ha örök vizünk és hajónk lenne?

Ma nem történt semmi,
ma nem halt meg senki,
tán egy sziget felől fűjt
oly édes illatot a szél, s talán
majd a lombok zöldjeit is látom,
ha szélrózsánk átforg, és átbújik
hajónk ez ítélő, zord idő
fogva-tartó hurkán,
s bejegyzem majd
fényes-estű öblök ringatóján,
hogy ma nem történt semmi,
ma nem halt meg senki,
s csak egy percnyi szerelemért
kellott feltámadni a szélnek.

IDE FESTEK...

Ide festek
most egy felhőt,
egy kis záport,
meg egy szellőt.

mezőt, rétet,
levendulást,
s bokád köré
egy villanást.

Elébünk, hogy
bársony legyen –
meztélábon
futnál velem

Aki látja,
hadd csodálja:
szép a Május
glóriája!

VIRÁGOS GOLGOTÁK

Kitaláltam egy régi téli estét,
hol figyeljük könyveink szavát,
és a végükön ámulunk nagyon,

és ha fáradnál, készítek neked
fűszeres teát, kicsinyke borral,
gőz-takarókkal alélni vállamon.

S hogy a mesék mindig kellenek;
azúr-kék égen éppen átúsztatom
éjem aranyszín pásztorcsillagát,

s éberen szebbet sem hazudtunk,
és ha keltünk, maradott minden,
felhőtlen ég, és virágos golgoták.

JÚNIUS VOLT...

Június volt,
s fehér ingben,
kék cipőben,
fruskám éppen
hazafelé baktatott.

Tulipánnal
hátam megett
elé álltam,
verset mondtam,

s míg álltam ott,
ő hallgatott.

Így lehet, hogy
fehér ingben,
kék cipőben,
tulipánok
ringatóján
a szívembe
ballagott.

MÍG ÉN A TÉTLENSÉG...

Míg én a tétlenség karjain
csak vártam ölelésed,
a gyöngé rostú rétegekből
felcseperedtek a fák,

s vágyódó szemem
ámítására, augusztus
szikrái visszajártak,
s a tavaszi magnóliák..

Én a röpke lét ábrándjait
csak rajtad felragyogni
vágytam, de ősidők ágán
villantak újra-újra fények,

s elmémbe beleégtek
múlt rózsák színeivel a
zorddá szürkülő szavak,
örökké lenni, akár a gének.

Hiába, hogy bölcsességén
a sok szomorúságnak,
arcodat feledni háttal álltam
csillag-rajos ragyogásnak,

túl késő lett okosnak lenni,
hát arcom tartottam az égnek,
hisz augusztusa ez a vágnak
és a csillaghullásos reménynek.

TUDOM, HOGY PROVANSZBAN...

Tudom, hogy Provanszban
oly szép csak az ég,
hogy nem fér már bele
vékonyka ragyogás,
és egy se', mi emlék lenne,
egy megfontolt,
azúrkék ecsetvonás.

És tudom, hogy az olajfák
ligetén megbódul a szív,
és ver hevesen,
és jázminok kábulatán
nem kell behunyni,
mindent elképzelhetsz
vágyódó szemedben.

És én mégis haza várlak,
ide, hol tüskés akácok
ontják a virágot s vacognak
hajnali rímeimen –
lila fodrot fú rajtuk a szél,
s kopott szavakon viszik el
Provanszért cserébe
oly hajthatatlan szívem.

OZSVÁTH SÁNDOR

EGY TERVEZETT – ÉS EGY SZÜKSÉGSZERŰ KÖNYV

Eredetileg egy új tárcakötetet szerettem volna megjelentetni a 2020-as ünnepi könyvhétre. A *Két Hollós Kiadó* vezetőjével '19 végén már mindenről megállapodtunk, a kéziratot fotókkal együtt időben leadtam, a korrektúrapéldányt szintén időben visszaküldtem – azonban ez a fránya koronavírus közbeszólt.

A könyvhetet törölték, illetve, nem csekély optimizmussal, áttették szeptemberre. Második trilógiám első kötete így parkolópályára került... Az előző a *Halotti Beszéd* első sorából vette kölcsön címeit (*Látjátok, feleim..., Mik vagyunk?, Por és hamu*). Mindegyik 33 írást tartalmaz, 33 fotóval. E hagyományt követi majd a következő hármás, melynek első darabja a *Pergő Időben*.

Közben áttértünk az online oktatásra, nem kell hetente két napot Pesten töltenem (nyolc éve tanítok beszédtechnikát az MTVA-nál), s hosszas itthonlétre berendezkedve, végre jutott időm olvasással-írással is foglalkozni.

Családi érintettség miatt Trianon kérdése már gyermekkorom óta foglalkoztat. Az utóbbi húsz évben sokszor elevenítettem fel írásaimban személyes emlékeimet, s most végre jutott időm komolyabban elmélyülni a történetekben, „mögé nézni” a minket különösen érintő politikai-diplomáciai folyamatoknak, utána járni az ezeket ténylegesen irányító szürke eminenciásoknak. Gondoltam, a 100. évfordulóra írok róluk valamit, de az anyagbőség meg az időpont közelsége miatt erről átmenetileg le kellett mondanom.

Baráti tanácsra („olyan sok tárcád jelent már meg Trianon utóhatásairól, miért nem rendezed össze egy kötetben”) fogtam hozzá a *Héthazában* szerkesztéséhez – eredetileg ugyanis ezt a címet szántam az új könyvnek. Egy véletlenül előkerült régi fotóm láttán azonban, mely most a címdalton áll, megváltoztattam, s így lett végleges címe *Trianon árnyai*, alcíme pedig *Héthazában*.

Magam is megdöbbsentem a végeredményen: szűk két évtized alatt 44 tárcá, tárcanovella ihletője volt e gyalázatos békediktátum!

Szerkezete egyszerű, a megírás sorrendjében rendeztem kötetbe – úgy gondoltam, talán az is érdekelheti az olvasót, hogy mikor mi foglalkoztatta éppen a szerzőt. Bő egy hónap alatt sikerült is kihozni, köszönhetően a debreceni *Uropath Kiadónak*, személyesen pedig dr. Nagy Attilának, aki gondját viselte.

A kötet röviddel az évforduló után került ki a nyomdából, első bemutatója Püspökladányban volt, a következő pedig Budapesten, a Pozsonyi úti református templomban. Beszélgetésre hívtak a Hír TV *Paletta* című műsorába, és interjút készített velem a Kossuth Rádió (*Határok nélkül, Vasárnapi újság*), valamint a

Magyar Katolikus Rádió. Utóbbi kétrészes összeállításban mutatta be öt-öt írásomat az „*Itt az írás, forgassátok!*” című sorozatában.

A hátrébb sorolt kötet is megjelent nyárvégére, s míg be nem tiltották az ilyesfajta rendezvényeket, sikerült néhány könyvbemutatót, író-olvasó találkozót is tartanunk Budapesten, a kiadó könyvesboltjában, Debrecenben, a Benedek Elek Könyvtárban és a püspökladányi a városi könyvtárban.

Szeptember 19-én, Nagyecsedén trianoni emléktáblát avattunk, melyen egy könyvem-béli idézet szerepel:

CSAK EGYET NEM SZABAD:
BELENYUGODNI, ÉS FELTARTOTT KÉZZEL FOGADNI
A NEKÜNK SZÁNT JÖVŐT!

OZSVÁTH SÁNDOR írásai:

Vízkeresztkor, negyven éve

Éppen negyvennapos volt elsőszülött fiam, amikor a Szent Korona hosszú és kényszerű távollét után végre hazatért.

Január 5- volt, az Úr 1978. évében.

Véletlenül tudtam meg a nagy hírt, a koraesti gyorsan. Nehéz szívvel hagytam otthon gyermeket-asszonyt, de mennem kellett, mert másnap reggel jelenésem volt, s nem szerettem a hajnali vonatozást. Ladányban már négy korosabb férfi ült a fülkében, hová bekéredzkedtem. Egyikük édesdeden aludt, az ablak melletti épp egy vaskos könyvet tett maga elé az asztalkára, a másik kettő, kikkel szemben elhelyezkedtem, újságot lapozgatott.

No, ebből sem lesz társalgás!

Nemsokára felgyújtották a villanyt, én is elővettem jegyzeteimet. Legalább fél óra telt el így, eseménytelenül. Az asztalnál ülőelmélyülten olvasott, időnként aláhúzott egy-két sort, az újságosok meg szinte egyszerre fordultak az utolsó oldalra. Hosszasan szemlézték a mínuszos híreket.

Most hozzák haza a Szent Koronát! – szólalt meg váratlanul egyikük, felénk fordítva lapját. Mindenki ránézett, csak az aluvó szuszogott tovább. A tétova csöndet végül a könyves atyafi törte meg: Krisztusi kort töltött idegenben! Ezen aztán hosszan eltűnődünk. Szolnok előtt a szemközti felköltötték társukat, elköszöntek s leszálltak. Csak ketten maradtunk a fülkében. Reméltem, majd csak szóba elegyedünk, jobban telik úgy az idő, gon-

doltam, rákérdezek az olvasmányra is, de atyánkfia csak ült, könyvét ölébe ejtve, majd lassan lehunyta a szemét. Pilláján megcsillant valami. Motyogott még pár szót, csak úgy maga elé, mit nem értettem. Olyan hatvan-hatvanöt körüli lehetett, nagy időket megélt, törött arcú férfiú. Elszenderedtem a langymelegben. Arra ébredtem, hogy már csak egyedül vagyok a fülkében, s valaki éppen rám kopog: végállomás következik!

A délelőtt rendben megtörtént, levizsgáztam, de délután volt még egy találkozőm. Épp a Batthyány-örökmécsesnél váraoztam, mikor látom, hogy egyre több ember tart a Kossuth-tér felé. Most adják át a Koronát, választotta kérdéseimre egyikük, s szinte magával sodort. Az Országház előtt már akkora tömeg hullámozott, hogy nem tudtunk az események közelébe férközni...

Este aztán láttam a tévében mindent: a repülőgép fogadását, a katonazenekart, a díszőrséget, a ki- és berakodást, a tisztelgést; az ujjongó Kossuth téri tömeget, majd a kupolacsarnokot, ahol Syrius Vens, amerikai külügyminiszter végre visszaadta a Szent Koronát a magyar népnek. Pártkorifeusok sehol, Kádár sehol, Apró téblábolt csak ott a nagyok közül, de láthatóan fogalma sincs arról, hogy minek is a részese.

Január 6-a volt, Vízkereszt napja meg a három királyok ünnepe. A mi szent királyaink koronájának éppen e napon kellett hazatérnie!

(Az akkor negyvennapos kisfiú harminchárom év múlva a Honvéd Koro-naőréség egyik parancsnoka lett. De ez már magántörténelem...)

2018.

Krisztus teste a köveken

Húsvétvasárnap, templomba menet. Szeretek ilyenkor – kis kerülőt téve – mellékutcákon eljutni a Nagytemplomba, gyalogosan, testben s lélekben is készülve az úrvacsorára.

Egyszer csak szinte gyökeret ver a lábam! Elöttem, a kövezeten egy frissen felszeletelt félkilónyi kenyér hever szétszóródva, szinte hiánytalanul. A gazdája össze sem szedte, s dühében, jól láthatóan még belé is rúgott. Néhány szelet, métereket repülve az úttesten, autók kereke alatt landolt, s most széttrancsírozva hever a köveken.

Váratlanul dédanyám, nagymamám és édesanyám jutott eszembe. Magam előtt látom három asszonyemzedék kenyérdagasztó kezeit, s ahogyan nagy gonddal hófehér vászonkendővel bélelt szakajtóba rakják a sütnivalót.

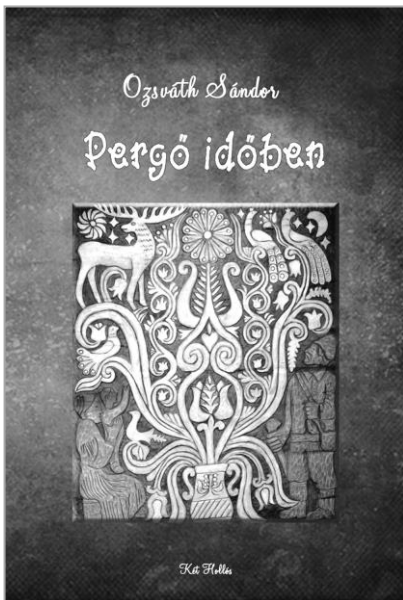
Látom dédanyámat, hogy áhítattal csókolja meg a véletlenül földre ejtett darabkát, nagymamám meg – noha minden felmenőm református – a kenyér megszelése előtt késével keresztet rajzol rá, rövid ideig még vár egy kicsit (ilyenkor elmondott magában egy imát), majd elénk teszi az első karajokat: szeressétek!

Édesanyám is mindig különös gonddal tette kis kosárkában asztalunk főhelyére a kenyeret. Ma már jól tudom, mindhárman Urunk testének adták meg a tiszteletet.

Egész délelőtt fogvatartott az utcai látvány. Az úrvacsora is szinte megkecseredett a számban, mert csak arra a szétrugdalt és megtaposott kenyérré tudtam gondolni, meg Ady verssorai zsongtak a fülemben, mert bizony fáj, szinte égetett belül a meggyalázott Élet.

Hazajöve, hogy valamivel eltereljem gondolataimat, bekapcsoltam a tévékészüléket. Éppen keresztény templomok elleni merényletről sugároztak szívszorító felvételeket. Szinte sokkoltak egy szétvert német templombelső képei: szanaszét szórt, szentelésre váró ételek, felborogatott kosarak, megtaposott kenyerek. Krisztus teste a köveken...

2019.

Oszváth Sándor mindkét, fentebb közölt tárcája a *Pergő időben* című kötetben látott napvilágot. A borítón Galánfi András Kossuth-díjas fafaragó népművész munkája látható – mely egyúttal in memoriam Makoldi Sándor-alkotás is. A kötetben (*Ecsetvonások Makoldi Sándor portréjához* címmel) egy emlékezés is olvasható a 2017 nyarán elhunyt festőművészre, szellemi és lelki barátára – az írás közvetlenül a művész halála után született, és egy olyan személyes történetet elevenít föl, mely egyszerre utal az emberre és a művészi, vizuális anyanyelvi misszióra.

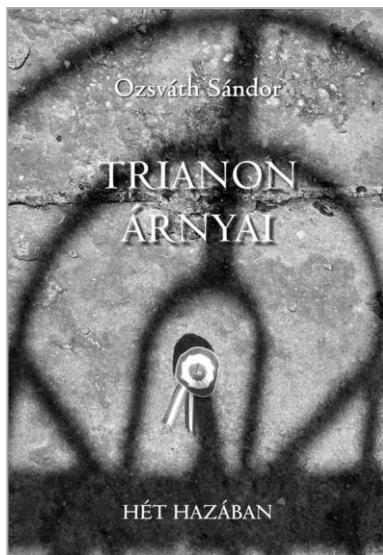
OZSVÁTH SÁNDOR: TRIANON ÁRNYAI

Ozsváth Sándor összeállításunk bevezető írásában említett trilógiájának darabjai (*Látjátok, feleim...; Mik vagyunk?; Por és hamu*) 2009-ben, 2012-ben és 2014-ben láttak napvilágot. A 2019-ben lezárt *Pergő időben* című tárcakötet szintén 33 írást tartalmaz, a második trilógia nyitó kötetében is követve a jelképes számok üzenetét, ebbe azonban már félszáz kép került (köztük személyes fotográfiákkal és történelmi dokumentumok reprodukcióival is). A *Trianon árnyai* válogatás-kötet 44, változó terjedelmű írásához (a borító- és előlap-képekkel együtt) 23 fotó társul, azok jellemzően már megjelentek a korábbi összeállításokban. – De miért is emelem ki a fotók szerepét? A szerző által válogatott/készített felvételeket és írásait a jelen és az emlékezés-ido sajátos párbeszédékként is lehet „olvasni”: a kép (mint „illusztráció”) egyrészt ráerősít az írott szöveg hangsúlyaira, másrészt – metaforikus és szinekdotikus megoldásokat alkalmazva, az egészet a résszel jellemezve – az asszociatív olvasatok lehetőségét is megteremti. (Akár az egész Hazát a „Hét Hazával”, az Egészet a Részekkel – s úgy is: mint Partium – fejezve ki.)

Feltűnt, hogy bár negyvennégy írást olvasunk, a könyvnek nincsen tartalomjegyzéke. Ez a Szerzőnek arra a szándékára is utalhat, hogy bár két évtized tárcáit szerkesztette egybe (a 2000–2019 közötti időszakból – s java részt csak 2007-től, mikor elkezdte írni az első kötet cikkeit –, személyes történelemkönyvként kínálja az Atyafi a könyvet. Az Atyafi Ozsváth Sándor jelentésszerű alteregója (az Olvasónak „rokona”, missziós testvére, egyazon értékközösséghez tartozó tagja) saját korára és múltjára, gyökereire és rendeltetésére adja meg reflexióit. Általuk és bennük a közélet alakulása ugyanúgy nyomon követhető, mint személyes életrajza, gyermek- és felnőttkora, érlelődése, illetve a szatmári kis-haza, a civis Debrecen és az egész Kárpát-Magyarország fizikai, szellemi és lelki státusza.

Némelyik írás úti- vagy naplójegyzet (Parajdtól Balatonfüredig), glossza (mely egyúttal kommentár is); van köztük emlékezés (pl. Dobó Istvánra, Tamási Áronra, Wass Albertre) és remekbe szabott kisesszé is (pl. Ady Endre nyomában járva).

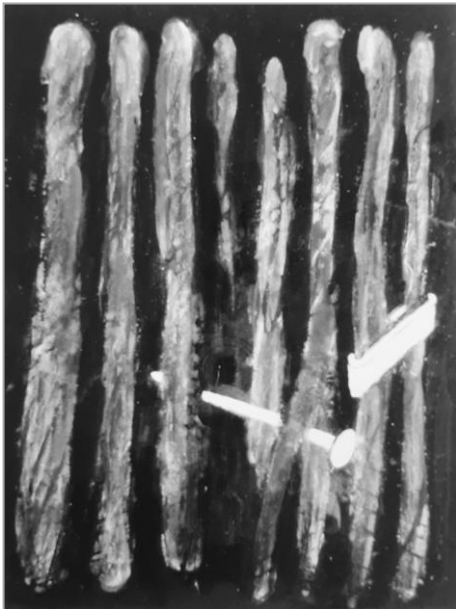
Mindenkinek jó szívvel ajánlom ezt a tragikumában is fölemelő Utazást!

BICSÁR VENDEL versei

FÜGGŐÓN

megállapítás és csatlakozás
a csomópontban egy
mérőóonnal függőleges
falat alkotnak hosszan
a Lelkek úrhajóján
távolugrókat versenyeztetnek
a megismerésbe mártózva
a véletlen felismerésbe gyűjtve
az Ajándék-tapasztalást
(úgy is mint megmártózkodást
a kompozícióban)

BICSÁR VENDEL: ZÁRVA NYITOTT
(2014; VASLEMEZRE OLVASZTOTT
SZÍNES ÜVEG; 20X15 CM.)

BELÉPTETÉS

a mágnes taszító felére
került a beléptető kártyám
így az információs
paradoxonban kihagytam
a helyzeteket és az előny
ellenem fordult

szeretnék olyan egészséges
lenni mint a többes szám

a használati utasítás szerint
kitettem rozsdásodni a nyirkos
éjszakába a kérdéseimet
és most felületi feszültséggel
száguldozom virágporokkal el-
vegyülve jégesőbe növekedve
lehullva

ébresztőként az élethez
növesztek friss levegőt

IDŐLYUK

Tisztára mosni a lehetségest.
Foltot varrni a tépettre.
Gendert genderre halmozni.
Tépőzárral zsebet rejteni.
Időlegest gyámság alá vonni.

Tiltott vízjelet szőni papírba.
Édes vízjelet – képet és árnyékát.

KEZDÉS

az alapvonalak alkotnak határokat
(körvonalakat a lehetőségben)

megint megérint a túlzás hatalma
a fokozás ismétlése a fokozás ismétlése

[...]
amikor a szelídség önpusztításba fordult
ikerként születtek a körték
és a cseresznyék a tortán díszítőelemként
csókolózva üdvözölték egymást amíg
a másik gyümölcse is érésbe fordult

én a végtelenből diplomáztam
de a határtalant fogadták el

enyém az emlékező múlt
ám a mindenség ízeit
elveszi tőlem
a gravitáció

BETEGSÉG

milyen betegsége van
a kísértetnek, hogy mindig
más ruhákat ölt (?)

kilátszik a térd
a forró remény
uszály-kísérő
lángolás

afrikai sárga homok
rakódik a könyvemre
eső esik – sár lesz

a beteg-szimulátor hagyja
hoggy gyógyulást színleljek
egy közjogi aktusban

míg önök a kultúra miéjtjeiben
lefürdik magukról a megismerést

HANGOK MONTÁZSA

halmaz-állapotban
úszom (mint felhő)
a fenyő a nyárfával
beszélget
felszín alatt és felett
a válasz tik-tokban
marad

emléke víg asztal
tiltása lehelettel szalad
párhuzammal
a keletkezésben

új képet rögzíték
a Fény tapasztalatában

(...)

PÁVA SZILÁRD versei

KUTYÁK

csaholj
csóválva farkat fuss a gazdád után akár
nyomokban követve mások útját ne térj se jobbra
vagy balra várj míg megállnak épp előtted
a nyelved ne lógjon és ha nyom póráz nyakadban
s ha vág a hámod falat vár talán elég finom

ugass csak
kerítés mögött állok
előlem bezárva lám te vársz és én míg figyelve rád
ha látom fogad fehéjét nem árt
a gyász mély nyugalmam így nem ér el engem
akár csak szemernyi veszteség félelmed marad tiéd
míg fogva téged taszít a lét

barangolj
gazdátlan út szegélyén
amit csak szikkaszt a nyár ahol
lépsz ütemre lepje por majd nyomod
de kóborol mögötted sodorva hátul
falkányi szétszaladt
-s talán megérve lenni-
szélhozta gondolat

HOGYNE

hogyan ne lenni szerelmes a gubancok összekuszálva
az érben a tárgulat oldja a feszít de a görcs közös
olykor röngnyire dúsul a vérem
le ne lankadjon
az oldást sem keresem gyönyörű ez a felfújtt érzet
a végén mégis a fájdalom árad a testben
nincs ami hordja a mérget
hogyan ne lenni simán leapasztva ha lükteti
kába ütemre a tempónk

most közös ám ha kiszállok a bódulat elmarad
és nyesi félbe amink volt rég beleszóve de
szétszakad elfolyhat
s noha tűnve a megtelt medre
de mégis kell ez a szédült állapot így
bár nincs soha együtt vége

HASZTALAN

nem is erőltetem meg magam újra a lejtőn fel
tekerlek ha odateszem akármim él
vagy inkább lelazulok
eleve nem ez itt a lényeg
hiszen odaígerhetem
ha tét nincs minnek az erő ezért mutatni
vagyva a foganata üres csak úz a tempó
a kimenetel az is megint hiába
ugyan már
nem is erőltetem meg magam egyre a lejtőn
hajt az önkény ha fogaimat összeszorítva tartom
de kibukom az ugyan mit ér a végén
az utamon a balansz fontos inkább
a mosolyom kirakat része
most már a tét az sosem lehet jelentős
ha bizonyos a végcélom mi megvár

ÁRNY

egyszer majd bevon ködbe márt
és szűrt fény fejfasor közt
a lépés lassul fájni sem tud csak altat
mint emlékezés
nem maradhat már ez sem
zömök gyertya lángját
sóhaj fújja el
mint mi itt járt

SÓLYOM SÁNDOR versei:

A PANDÉMIA LEHELETE

(részlet)

Víziók:

*

A múltam, mint egy gonosz kobold,
összekacsintva a jelennel,
a jövőmet kapacitálja:
gyere bátran,
már nincs sok ideje hátra,
mert megdolgoztuk s úgy,
hogy készül már a végjátékra.

*

A kihalt utcákon egyedül ballagok,
senki sem jön felém.
Megrovóan bámulnak rám
a bezárt ablakszemek,
függőnyeiket alig lebegtetve meg.
A Fő-téri templom tornya,
mint eget birizgáló ujj közli:
minek siettetni, úgyis eljön érted
s ha nem, akkor még neki
sem kellesz és magadnak maradsz,
mint a nyárról itt maradt kóró,
a behavazott parton aszalódó.

KÉTELYEK ÉS...

– „Liberté, egalité, fraternité” -
Mester, ezek álságos szavak,
mert tartalmuk attól függ,
hogy értelmezni kinek az érdeke...
Kit s kiket illet meg a szabadság,
korlátlan vagy van határa?
s ha az ember egyenlő, akkor
nem testvér? vagy ha az,
akkor nincs egyenlőség?
Azért e két fogalom, mert vannak
egyenlőbbek vagy testvérebbek?

– Kételeyeid jogosak fiam,
de én csak annyit mondhatok:
minden, így a szavak tartalma is
állandóan változik, s változatlan
csak egy marad, az ember,
a megmagyarázó,
akit ezért meg is fizetnek..

– Mester, akkor én mi legyek?
aki magyaráz,
vagy akinek magyarázni lehet?

TANÍTÁS

A tehetség felelősség - mondta a Mester,
befejezve a rajzok korrektúráját,
s a műteremben vibráló kérdésre
csak ennyit mondott még:
akár a tehetség, a felelősség is sokféle,
de a tiétek csak egy lehet: a szépség,
melyet szeretettel közelítsetek meg,
mert ő maga az igazság,
akármilyen alakot is öltene.

(2020)

ÁDVENTEK

I.m. Sütő András

Nekünk már menedékünk lettek
a szavak, itt a Nagy Romlás alatt,
az ének is csak suttogni mer.
Az álmokban, a könnyűeknek
ígértekben hósuvasodásos félelem...
Még bírjuk, fiam, örömhírré várva,
bár köröttünk köröz a toldott-
foldott eszméiktől hergelt
fejszések hada, számolgatva napját
tarvágásunknak...
De ti hangosan szóljatok a világnak
és énekeljétek, mert az örömhír
ti vagytok, s nem lesz több Golgota,
csak a Krisztusé, ami épp' elég!
A félelem meg, mint osztályosunk,
velünk válik porrá s ne feledjétek:
„Az idő embereken lépdél”,
és nem nézi, hova is lép.

(2021)

PINCZÉS ISTVÁN

40 ÉVES A TOJAMAI KULTURÁLIS KAPCSOLAT

*Debreceni és Hajdú-Bihar megyei küldöttség hivatalos látogatása
a budapesti Japán Nagykövetségén*

Az idén 40 éves japán regionális művészeti csereprogram jelenéről és jövőjéről tárgyalt dr. Puskás István, Debrecen kultúráért felelős alpolgármestere és Szólláth Tibor, Hajdúnánás polgármestere, a „Tojama-Debrecen/Hajdú-Bihar Művészeti Csereprogram Társaság” elnöke dr. Pinczés István művészeti igazgató társaságában január 18-án Budapesten a Japán Nagykövetségén tett hivatalos látogatás alkalmából.

A háromfős kulturális küldöttséget Otaka Maszato, a japán császárság újonnan ki-nevezett rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, Uno Kimi kulturális osztály-vezető, illetve Onodera Gabriella, a nagykövetség kulturális munkatársa fogadta. Baráti hangulatú beszélgetést folytattak Takamizu Hidero misszióvezető-helyet-tessel, korábbi kultúrattasával is, aki az elmúlt két évtizedben többször járt nálunk, nagy segítséget nyújtva a Tojama megye és Hajdú-Bihar megye között létre-jött kulturális kapcsolat bővítéséhez.

Otaka nagykövet úr elismeréssel szólt a nemzetközi viszonylatban is példa nél-kiül álló négy évtizedes japán-magyar regionális kulturális együttműködésről, mely jóval a rendszerváltás előtt jött létre, bő egy évtizeddel megelőzve a később meg-alakult japán-magyar baráti köröket és testvérvárosi kapcsolatokat. Kiemelkedő eredménynek nevezte, hogy 1981 óta több mint 200 alkalommal mintegy 2.500 tojamai és hajdú-bihari művész mutathatta be tehetségét egymás országában.

Az újjászervezett Tojama Társaság elnöksége tájékoztatást adott a művészeti cserekapcsolat idei programjairól, mely a Japán és Magyarország közötti 150 éves diplomáciai kapcsolatot ünneplő emlékvé szerves folytatása.

A május elején egy tojamai nemzetközi fesztiválra utazó, a *Légy jó mindhalá-
lig* c. musicalt előadó debreceni-mezőcsáti-hajdúnánási színjátszócsapatot dr. Puskás István is elkíséri, és Debrecen város részéről aláírja a debreceni nagyren-dezvények ügyében előkészített új szerződést Kinosita Akirával, a tojamai művé-szeti szövetség elnökével. Ennek jegyében az elmúlt évtizedekhez hasonlóan toja-

mai táncosok, zenekarok és énekesek vesznek részt a Virgákarneválon és a Bartók Kórusversenyen.

Szólláth Tibor és Pinczés István 2019 augusztusában írt alá szerződést a japán partnerszervezet itt tartózkodó vezetőivel – személyes művészcserek és kisebb létszámú művészeti csoportok cserekapcsolatának témakörében.

A vírushelyzet miatt a tavaly indított közös programok, művésztáborok workshopok, koncertek, kiállítások nagy része elmaradt, vagy 2021-re tolódott. Szerencsére a hajdú-bihari gyerekek munkái idén is részt vehetnek a tojamai nemzetközi gyerekrajz-pályázaton.

A Bungeiza Gekidan Színtársulata augusztus közepén érkezik Debrecenbe, hogy a 2019-es tojamai ősbemutató után Debrecenben és Hajdúnúnáson is bemutassa japán nyelven a Debreceni Színház Stúdió tagjaival közös szereposztásban Micsio Kato *Emlékárus* című színművét. A különleges színházi produkcióval a Monacóban megrendezendő nemzetközi fesztiválon szerepel a két társulat.

A nagykövetség örömmel támogatja a japán témájú képzőművészeti kiállítások, a kapcsolat 40 évének jelentős eseményeit megőrkítő dokumentumfotó kiállítás, a tervezett japán-magyar haiku kötet, az erre épülő zenés verses kirakatszínházi perforamanszok megrendezését is.

Szólláth Tibor elnök tájékoztatta a japán nagykövetet a Csokonai-díjas japán színésznő, néhai Koizumi Kuniko 10 millió forint összegű adományáról, melyet a művészi kapcsolattartás utazási költségeinek finanszírozása érdekében tett. Eme nagylelkű adomány mellé a Tojama-Debrecen/Hajdú-Bihar Társaság magyar források felkutatásával, debreceni és hajdú-bihari vállalatok, gazdasági társaságok és vállalkozások „adomány” kategóriájú támogatásával, magánszemélyek felajánlásaival szeretne olyan pénzalapot teremteni, amit a közhasznú egyesület a további tojamai kapcsolat költségeinek finanszírozására fordíthatna.

Az eredményes találkozó után a háromtagú kulturális küldöttséget Fudzsii Mami, a budapesti Japán Alapítvány újonnan kinevezett igazgatója is fogadta – *képünkön lásd a találkozó résztvevőit*). Vele elsősorban az idei és a jövő évi japán-magyar regionális projektek a Japán Alapítványnál elérhető pályázati támogatások lehetőségeiről tárgyaltak.

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

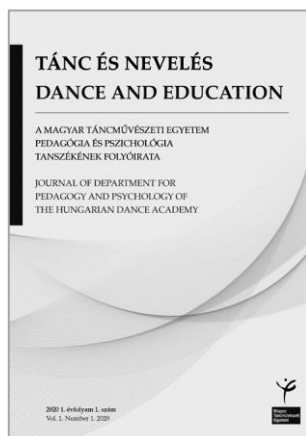
TÁNCMŰVÉSZET – 2020/TÉL

A 70 éves Magyar Táncművészeti Egyetem alapítására emlékeznek Mák Magda (1925), aki az alapító tantestület szakmai tanára volt, és a beszélgetés végén a testi adottságok megléte mellett a fegyelmet emelte ki a pályakezdők számára adott útavalójában; az összeállítás foglalkozik az MTE országos utánpótlásbázisával is. A kitekintőben Czár Gergely – a Szegedi Kortárs balett új bemutatója apropóján – beszél az önkifejezés keresésének

izgalmáról; de Roberto Galvan argentin koreográfus is dolgozott már Szegeden, aki most, a GG Tánc Egernek készített online koreográfia ürügyén azt is kifejtette, hogy a járvány miatt milyen új táncos kifejezési formákat kell találni. Olvashatunk egy tanulmányt a romániai magyar és a román táncszínház helyzetéről; szemlét az aktuális bemutatókról; a balett örökségéről; valamint arról is, hogy az internetes világ ismert dramaturgiái miként szövődhetnek bele a táncszínházi produkciókba.

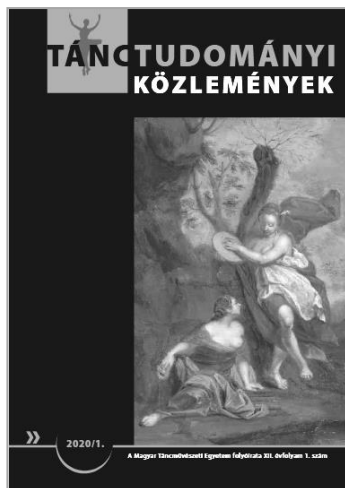
ÚJ FOLYÓIRAT SZÜLETETT: TÁNC ÉS NEVELÉS – DANCE AND EDUCATION

A Magyar Táncművészeti Egyetem új szakmai folyóirata, melynek 2020-ban debütáló száma jelent meg, tanulmányokat közöl a tánc- és a társadalomtudományok interdiszciplináris területeiről, különös tekintettel a tánc neveléstudományi és pszichológiai szempontú megközelítéseire. Az évente két megjelenést tervező periodika magyar és angol nyelvű tanulmányai közt most a tánc és a matematika kapcsolatáról vagy a közösségi média táncosokra gyakorolt hatásairól is olvashatunk, utóbbi területhez illik a *Szellemi örökség a globális térben: a hagyomány és az autentikus táncélmény keresése a tangó nemzetközi világában* c. tanulmány is.

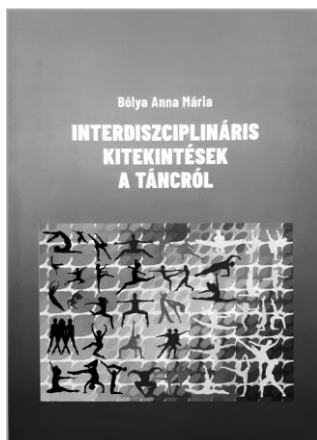
TÁNCUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

XII. évfolyamát írja viszont a Magyar Táncművészeti Egyetem központi folyóirata, a *Táncudományi Közlemények*. 2020/1. szám a rendszeres *Forrásközlés* mellett szintén készült az Állami Balett Intézetként alapított, majd főiskolaként működött egyetem alapításának 70. évfordulójára, de összeállítására középontjában egy „elmaradt emlékezés” áll. 30 éve hunyt Merényi Zsuzsa balettmester – rá emlékezik Kóvágó Zsuzsa, Lőrinc Katalin és Lőrinc László, Tóvay Nagy Péter pedig Merényi Zsuzsa műveinek változott bibliográfiáját állította össze.

BÓLYA ANNA MÁRIA:
INTERDISZCIPLINÁRIS KITEKINTÉSEK A TÁNCRÓL

A törzsanyagában jó 40, a tartalomjegyzékkel, hozzászólásokkal, bibliográfiával és angol nyelvű összefoglalóval is mintegy 70 oldalas kiadvány a Magyar Táncművészeti Egyetem tankönyv- és jegyzetsorozatában jelent meg, még 2018-ban. Úttörőnek tűnik a megközelítés – pedig csak az „eredethez” megy vissza...

Noha a tánc történetét maga „fiatal tudomány” – ezért a társtudományok Bolya Anna Mária szerint afféle „szegény rokonként” tekintenek rá –, a tánc a legősibb önkifejezési forma. A ritmikus mozgással együtt született meg a zene, az ének, s vele a költészet, abból pedig az irodalom; de a tánc (és a zene) kínálta strukturális és allegorikus modelljét az építészetnek; a szobrászat és a festészet is innen kölcsönözte mágikus és világi témáit. S bár a folklórban mindvégig jelen volt, és a középkori haláltánc-kultuszoktól eljutott a színpadi kiegészítő funkcióig, csak a modernitásban, a 19–20. század fordulóján nyerte ismét vissza önálló művészi létjogát. S hozzátehetjük

még, hogy a sport, a test kultusza sem csupán a játék és versengés, hanem a tánc „tebened voltam, ó, kívül más mindenben” Paul Valéry által megfogalmazott filozófiáját tükrözi vissza – a táncról és az építészetéről szóló platóni dialógusaiban pedig szoros kapcsolat figyelhető meg a két művészi diszciplína között.

Még csak nem is szoltunk arról, hogy a tánc (mivel alapvető kommunikációs forma is) egyszerre képes összekötni a kultúra-, a művészet- és társadalomtudományokat. Mivel a kultúra- és társadalomtudományok határán álló kulturális antropológia nemcsak a biológiai és archeológiai, hanem a nyelvészeti antropológiának egyaránt társa, a táncot mint kulturális és sajátos „nyelvi” kifejezésformát (illetve: formanyelvet) vizsgálva, általános kulturális, vallási-hiedelmi és társadalmi vagy kommunikációs attitűdbeli (a világhoz való viszonyulásunkra utaló) jelenségeket és változásokat is konstatálhat általa. A táncról szóló meghatározások ugyan a materiális és térbeli megjelenésre koncentrálnak, összetett jellegéből fakadóan azonban igen sokszínű szerepkört tölt be a tánc: közösségi (szociális) és művészi, érzelmi, intellektuális és spirituális, továbbá szimbolikus és mágikus, meditatív önértelmező vagy projektív-expresszív kifejezési forma is.

A karcsú tankönyv (mely a szerzői definícióval szemben több, mint jegyzet, hiszen gazdag szakirodalmi apparátussal dolgozik, és jóval magasabbra helyezi a mércét az ismeretterjesztő tudásátadásnál), úgy vélem, folytatásért, kiegészítésért és gazdagításért, sőt, a további szép- és szakirodalmi idézetekért, a jelzett szöveghelyek alaposabb megismertetésért áhítozik – noha ebben a formájában is képes arra, hogy megalapozza a táncstudomány (benne a tánc történet) interdiszciplináris létjogosultságát. Ez akkor is igaz, ha az idegen nyelvű társtudományi publikációk nagyságát korántsem tükrözik vissza a magyar nyelvű anyagok – ugyanakkor ne feledjük, hogy a Magyar Táncművészeti Egylet, köszönhetően a jelenlegi rektor, Bolvári-Takács Gábor pedagógiai és művelődéstörténeti attitűdjéből fakadó kezdeményezésének, a táncművészetet szakmai konferenciák keretében szélesítette a táncstudomány és az interdiszciplinaritás felé, a konferenciák előadásai pedig rendre napvilágot láttak a tudományos kötetekben.

A tánc interdiszciplináris közegbe helyezése után a szerző vizsgálja a környezethez való alkalmazkodással, a táncnak a gondolkodásra és a tanulásra gyakorolt pozitív hatásaival kapcsolatos elemeit. Ismerteti a néphitkutatás és a vallástudomány nézeteit a „cselekvésről, mozgásról és táncról”; rövid betekintést kínál a táncfilozófiába, a tánc, a lélek és a test kapcsolatába; s természetesen foglalkozik a tánc kommunikációs szerepével, itt a „módosult tudatállapotokra”, a szakrális kommunikáció vonatkozásait is szem előtt tartó sajátosságokra utal. S bevezet a zene és a tánc kapcsolatába, valamint a kettő eredetére vonatkozó legújabb kutatási eredményeket is ismerteti, „archaikus protonyelvként” definiálva a táncot.

Határtalanok tehát a lehetőségek – a mozdulatban, s két mozdulat között...

LANSZKI ANITA (SZERK.):

**BEVEZETÉS A TÁNCVAL KAPCSOLATOS
KUTATÁSOK MÓDSZERTANÁBA**

BOLVÁRI-TAKÁCS GÁBOR, HERKE PÉTER, KERESKES
KRISTÓF, LANSZKI ANITA, MEDVECNÉ ATINAY
DOROTTYA, PAPP-DANKA ADRIENN, SÁNDOR ILDIKÓ,
SIRATÓ ILDIKÓ, TÓVAY NAGY PÉTER.

Magyar Táncművészeti Egyetem, Bp., 2020. 186 o.

A kötet a Magyar Táncművészeti Egyetem tan-
könyv- és jegyzetsorozata részeként jelent meg
– bemutatva a táncval kapcsolatos kutatások
lehetséges irányait, paradigmát, azok kutatás-
módszertani hátterét.

A kötet első fejezete a kutatásról való gondolkodás kérdéseibe vezet be, fölmutatva
a tudományos és művészi megközelítés különbségeit; a második fejezet a táncval
kapcsolatos (történeti, bölcsészeti- és művészettudományi, táncfolklorisztikai és
neveléstudományi, pszichológiai és orvostudományi) kutatások interdiszcipliná-
ris tipizálását adja; a harmadik fejezet pedig a metodológiai kérdéseket taglalja. A
terjedelmes negyedik fejezet a kutatás szakirodalmi hátteréhez kínál segítséget, a
következő fejezetek a pontos hivatkozási szabályok és a kutatástervezési útmuta-
tások és lehetséges módszerek mellett külön ismertetik a néptánc-kutatás speciális
fogalmi kereteit, kutatási szempontjait és módszertanát.

**MAGYAR NÉPTÁNC-TÖRTÉNETI
SZÖVEGGYŰJTEMÉNY**

Szerk.: Kővágó Zsuzsa, Bólya Anna Mária
*Magyar Táncművészeti Egyetem,
Bp., 2020.; 189 o.)*

A kötet elsődleges célja az MTE hallhatói nép-
táncelméleti oktatásának támogatása a magyar
néptáncokra, a színpadi néptáncművészetre
vonatkozó forrásértékű szövegek, táncesztéti-
kai leírások és egy-egy táncstudományi elemzés
közreadásával. (A gyűjteményben közreadott
szövegek többsége ma már nehezen elérhető.)

FÜGEDI JÁNOS:

FORRÁSLEÍRÁS A DIGITÁLIS KORBAN

Magyar Táncművészeti Egyetem, Bp., 2019., 95 o.

A könyv szerzői ajánlásában (fölszövegében) olvasható, hogy a digitális kor a tudományos munkákban, a szakdolgozatokban és disszertációkban használható források nagyszámú változatát hozta létre. A források jellege (pl. könyv, folyóirat-tanulmány, kézirat, média-anyag: CD, DVD s mindezek online változata) szerinti

leírás egyre nagyobb kihívást jelent azoknak,

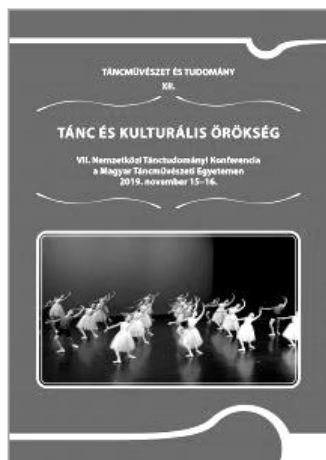
akik az anyagaikat következetesen szeretnék leírni. Fügedi János az MLA (Modern Language Association of America) 2016-os, egységes leírási elvet követő forrásleírási és hivatkozási rendszerét ismerteti, majd reprezentatív példákkal is illusztrálja ezeknek az alapelveknek az alkalmazási lehetőségeit.

TÁNC ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

VII. Nemzetközi Táncstudományi Konferencia

a Magyar Táncművészeti Egyetemen – 2019. november 15–16.

Szerk.: LANSZKI ANITA; MTE, Bp. 2020., 237 o.

16 szekcióban zajlott az MTE konferenciája 2019 őszén – az itt elhangzott összesen 66 előadásból olvashatjuk 30-nak a szerkesztett változatát a kötetben. Megjelenik a témák közt már a társadalomtörténeti kontextus, illetve a digitalizáció és a társzművészetek szerepe is a táncpedagógia és a klasszikus fejlesztési módszertanok vagy a táncművészet nagy személyiségeinek a megidézése mellett. A mozdulatművészeti hagyományokon és tánc történeti jelenségeken vagy a tánc és egészség témakörén, a tánc kultúrán és tánc tanításon túl láthatóan nagyobb szerepet kap a folklorisztika, a néptánc-hagyomány kutatása és értékelése is.

BOLVÁRI-TAKÁCS GÁBOR:

MŰVEK ÉS MEGOLDÁSOK

*Kritikai írások, 2015–2020**Zempléni Múza, Sárospatak, 2020., 243 o.*

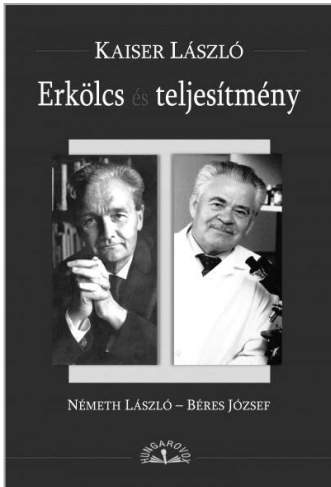
Bírálatok, recenziók, áttekintések és ajánlók – ezek a fejezetek címei; s az első három rész összesen 20, majd a recenziók fejezet 162 rövidebb írást ad közre. Mindez öt esztendő termése, miközben Bolvári-Takács Gábor nemcsak a 2021-től egyelőre szünetelő Zempléni Múza, hanem a Táncművészet c. folyóiratot, a tánctudományi konferenciaköteteket, az egyetemi tankönyveket is szerkesztette.

Közben több önálló, monografikus és intézmény-, valamint művelődéstörténeti, művelődéspolitikai könyve jelent meg, rektori programot alkotott és kutatásokat gondozott, a tudományos, a szép- és szakirodalmi munkák mellett emberekre és sorsokra, a globális jelenségek mellett a lokális értékekre is figyelt...

Könyvek bővületében címmel 2015-ben jelentette meg a megelőző két és fél évtizedben publikált mintegy 70 kritikai írást, elemzéseket, könyvismertetések. Már akkor megfogalmazta, hogy az efféle (különböző folyóiratokban megjelent) írások összegyűjtése és újbóli közreadása azért sem lehet fölösleges, mert egyszerű közelebb juthatunk az „eredeti motívumok és alkotási körülmények megértéséhez”, másrészt, teszem hozzá, az adott korszak jelenségeinek (vagy jelentéseinek) olvasata mellett magának a szerzőnek, a kritikusnak az attitűdbeli változásához, a merítési közegében is tükröződő értékrendszerének a megismeréséhez.

A kötet több mint egyharmadát képező bírálatok (elsősorban tanulmányok) a szovjet típusú művelődéspolitikai összefüggéseire világítanak rá az ötvenes évektől a rendszerváltozásig; míg a recenziók is klasszikus értelemben vett tudományos műkritikák. Nemkülönben a művelődéstörténeti vonatkozású „áttekintések”, ám azok (az adatgazdagság ellenére) inkább ismeretterjesztő jellegűek a 20. sz. második felének történelmi, művészeti és politikai összefüggéseiről, különös tekintettel a sárospataki egyház- és iskolatörténetre. A 162 recenzió 80 oldalon jelent meg – ez már a szövegek rövidebb terjedelmére is utal: Bolvári-Takács egységesen ezer betúnél húzta meg a határt, tehát itt nem tartotta célnak az átfogó ismertetést, pusztán a figyelmet szerette volna felhívni olyan könyvekre, melyek pozitív példát mutathatnak. A több mint másfélszáz könyv tematikája már önmagában is azt jelzi, hogy Bolvári-Takács Gábor nemcsak „egyetemi”, hanem „egyetemes ember”!

KAISER LÁSZLÓ:

ERKÖLC ÉS TELJESÍTMÉNY

NÉMETH LÁSZLÓ • BÉRES JÓZSEF

Hungarovoxx Kiadó, Bp., 2020., 97 o.

Kaiser László költő, irodalomtörténész, dramaturg, esszéista újabb kötetében a Németh Lászlóval és Béres Józseffel foglalkozó, velük kapcsolatos írásait fogat össze. Mint bevezető vallomásában írja: a kötet címe önmagát magyarázza: „rendkívüli teljesítmény, hihetetlen, szinte nem e világi tartás, moralitás. Minőség mind a két vonatkozásban”. – Németh Lászlót hét, Béres Józsefet három írás idézi meg, s az

utóbbiak közül egy portré, kettő pedig Fazekas István *A megvádolt* című Béres József-drámáját veszi górcső alá (az egyik a 2015-ben megjelent mű előszava; a másik a színházi bemutatóról szóló kritika). A *Valóság és metafora* című előszó – és a három felvonásos dráma – egyik üzenete, hogy a megvádolt Béres József egyúttal vádlóvá, a „tévútra épülő egykori politikai rendszer [a Kádár-rendszer] vádlójává” is válik (ennyiben történelmi drámának is lehet tekinteni a művet).

A Németh Lászlóval foglalkozó hét írás közül emeljük ki a még 2001-ben megjelent portrét, mely címébe is emeli a három kulcsfogalmat: „*Növéssterv, minőség, vállalkozás*” – utóbbi kifejezés (a vállalkozás) jellemzi az első kettőt is, és fordítva. Ezt támasztja alá a Németh Lászlótól kölcsönzött záró idézet: „Vállalkozáson... én valami organikusan növőt értettem, nem egy célt s a hozzászerkesztett üzenetet, ahogy az iparban. Hajlam, képesség, lehetőség hajlékony szövődését, még a beleszervített véletleneket is – úgy, hogy mindenben mégiscsak érvényesül valamiféle növéssterv, törekvés, ami vállalkozássá teszi.”

Nem kevésbé izgalmas a Németh László és Berzsényi Dániel közötti párhuzamokat faggató írás, mely Németh Berzsényi-élményéből indul el (esszékönyvet is írt róla), s Kaiser azt faggatja, hogy e hatás miként mutatkozik meg Németh László *Tanu* folyóirat köré szerveződő életművében. Az újraolvasás élményét ugyancsak megosztja velünk az író (*Alsóvárosi búcsú*); és foglalkozik az *Utolsó kísérlet* című ciklus kevésbé méltányolt, ám kikerülhetetlen részével is (*Szerdai fogadónap*); illetve a ciklus *A másik mester* című regényével, valamint az *Égető Eszterrel*, amit „a belátás és édenteremtés regényének” nevez. (Utóbbi négy írás a Kráter Kiadó által gondozott regények előszavaiként jelentek meg első alkalommal.)

„ZENGE, HOL MINDEN ÜRES...”

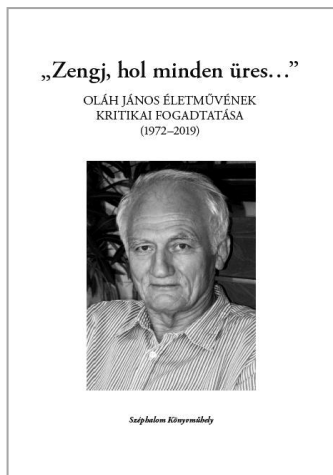
OLÁH JÁNOS ÉLETMŰVÉNEK
KRITIKAI FOGADTATÁSA

(*Széphalom Könyvműhely, Bp., 2019., 327 o.;
válogatta és szerkesztette: Stampler Ábel*)

Az Oláh János (1942–2016) költő, író, drámaíró, lapszerkesztő életművének (1972 és 2019 közötti) kritikai fogadtatását bemutató kötet bár 2019-ben megjelent, erről csak 2020 végén értesültem, a *Magyar Napló*ban olvasva a könyvről Pósa Zoltán recenzióját. Nem volna ezzel semmi baj, ha történetesen nem szerepel egyik írásom is a kötetben (*Száműzött történetek. Oláh János novellakötete és helye az életműben* címmel) – amiért természetesen köszönettel tartozom, ám azt is természetesnek gondoltam, hogy a kiadó (vagy szerkesztő) értesít majd a megjelenés tényéről, nem beszélve a szerzői tisztelet-példányról, amit ez év elején sikerült megvásárolnom...

Oláh János egy vele készített beszélgetésben mondta a következőket: „Rólam, az én írásaimról az irodalomtörténet nem vesz tudomást, sem a Kilencek tagjaként, sem egyébként nem tart számon. Egyetlen irodalomtörténeti felsorolásban sem találkoztam soha a nevemmel. Ettől még persze előfordulhatna valahol, mert be kell vallanom, azért nem vagyok az irodalomtörténetek legnagyobb bűvárlója.” – A szerkesztői *Előszó* kezdődik ezzel az idézettel, a mostohán kezelt munkásságra utalva, ez a kötet viszont azt bizonyítja, hogy Oláh Jánosnak igenis voltak értő kritikusi (s a befogadás-történet markáns állomásait követhetjük nyomon benne).

Az ismertetések, kritikák, jegyzetek, valamint az esszék és tanulmányok szerzői között van Aczél Géza, Alföldy Jenő, Bata Imre, Bertha Zoltán, Czine Mihály, G. Komoróczy Emőke, Határ Győző, Jánosi Zoltán, Láng Gusztáv, Kodolányi Gyula, Kontra Ferenc, Kovács István, Kődöböcz Gábor, Kőbányai János, Kőhát Zsolt, Mezey Katalin, Pécsi Györgyi, Péntek Imre, Pósa Zoltán, Rózsa Endre, Szokolczay Lajos, Vasy Géza (Bertha, Jánosi, Vasy több írással is segítette az „irodalomtörténetbe kerülést”). S ez azért nem olyan névsor, amely igazolná, hogy Oláh János ne lenne a magyar irodalomtörténet része, bár a kanonizációhoz arra is szükség van, hogy egy szerző a tananyag része legyen. (Ez a kötet – miként a 70. születésnapra megjelent kötet, a *Magyar Napló* 2016-os emlékszám vagy Jánosi Zoltán 2018-as monográfiája segít abban, hogy Oláh János „hivatalosan” is irodalomtörténetünk része legyen. Hiszen volt olyan jó, mint Esterházy Péter. Sőt! (Csak más volt.)

ZSUPONYÓNÉ UJVÁRY MÁRIA:

AZ ÁLMAIM IGAZAK!

*Gulácsy Erikáról,
a Drakula szakácsnője című
novellakötet szerzőjéről*

Földi életének kezdete sem volt mindennapi, ugyanis születés közben úgy tűnt, hogy meghalt. Miskolcon az Erzsébet kórház kápolnájában – negyven perccel világra jötte után – keresztelték meg, akkor vett levegőt, és kezdett el mozogni. Az atya úgy megjegyezte, hogy az összes vizet ráöntötte...

Elmondása szerint nagyon szép gyerekkora volt. Különleges képessége elég korán kiderült, hiszen első álma, ami bebizonyosodott, hogy igaz, már öt éves korában érkezett (a könyvben ezt is leírja). Édesanyja anyja, Mancika mamája is rendelkezett ezzel a képességgel, feltette is Erikát, mindenáron meg akarta védeni unokáját a többi ember véleményétől. Ezért elvitte a paphoz. Erre így emlékszik vissza: „Mamám még a paphoz is elvitt 5 évesen, mert megálmodtam a szomszédunk halálát. Az atya azt mondta, hogy lehet, később író leszek, mert olyan egyedi fantáziám van.”

Putnokon nevelkedett, ott járt iskolába. A gimnázium elvégzése után egyetemre készült, régész szeretett volna lenni, de a sors közbe szőtt, dolgozni kezdett. Putnokon 25 évig volt virágboltja. Egész életében sokat olvasott, erről így vall: „A könyvek szeretetére apám nevelt. Rengeteg mesekönyvet vettek szüleim. A könyv a legjobb barát, apám mondása szerint, az sose fog elárulni, nagyon igaza volt. Már tíz évesen olvastam Mikszáthot, Jókait, Zolát, Karinthyt. De legjobban Mancika mamám családi történeteit szerettem hallgatni. Ebből sokat leírtam hosszú évek alatt a naplomba. De sokat álmodtam 5–70 éves korig, azokat is leírtam.”

Nyugdíjas éveiben kezébe kerültek ezek a naplók, melyekbe már tíz éves korától írt. Nagyon érdekesnek találta a történeteket, melyek igazak voltak: „Egy nap homlokon csókolt a Múza, és megálmodtam, hogy mit kezdjek ezzel a sok nyersanyaggal. Két éven át próbáltam emésztetni, de azért az érdekes emberek karakterét meghagyva, novellákat írni. Ezek az egyedi szarkasztikus humorral tarkított élet-mesék bemutatják az emberi gonoszság több fajtáját. Irigység, gonoszkodás,

kapzsiság, fősვნყség, hazudozás stb. Tükřöt tart a mai emberek felé, hogy ne legyünk rosszak a másik emberrel szemben, mert a bűn magában hordja a bűnhődést is. Az élet írja a legborzalmasabb történeteket ma is, nem csak régen.”

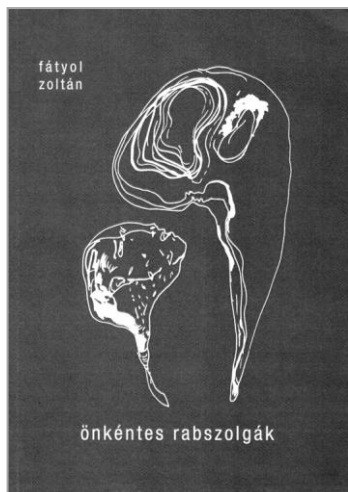
És itt jövök én a képbe. Már húsz éve hallottam Erika néniről, akinek álmában megjelentek egy falubeli testvérpár tragikus balesetének történései, és amit üzentek az anyjuknak. Személyesen nem ismertem még akkor, de emlékszem, hogy örültem, hogy létezik ilyen ember. 2020 nyarán hallottam róla újra, hogy Hétben él, és ki szeretné adni a novelláit. Gondoltam, hogy segítek neki, hiszen jártas vagyok ebben a témában. Varázslatos volt az előkészítő munka, és csodálatos volt, ahogyan a borító kinézetének egyeztetése történt Molnár Imola képzőművésszel.

Békési Gábor a Herman Ottó Múzeum muzeológusa így fogalmaz könyvajánlójában: „A novellagyűjteménynek – a szépirodalmi és a személyes szférán túl – láthatóan egy magasabb rendű, erkölcsi küldetése is van: példamutatással tanítani, a jóra nevelni akarja az emberiséget. Mindannyiunk alapvető közös élménye, hogy jelenleg a gonoszság (*Bobby, a bostoni hentes*), a kapzsiság (*Elherdált spórolt pénz; A megbukott bankók*), a szeretethiány (*A kerítő kerti törpe*) uralkodik a társadalomban, amit türelemmel, empátiával, és persze akarattal meg lehet változtatni, az embereket vissza lehet billenteni a szeretet irányába. Ezáltal nemcsak tisztulás menne végbe a földön, de a jótett elnyerné méltó jutalmát is – boldogság, vagyon, család formájában, amint erre a novellák szereplői is jó példákat szolgáltatnak (*Mancika talált egy zsák pénzt és férjet; Jótett helyébe jót várj*). Villanásnyi életünk során magunk is számtalanszor kényszerülünk dönteni: ér-e annyit egy zsák pénz, mint a becsület – s én vajon hogyan döntenék hasonló helyzetben?

A 33 novella mindegyike érdekes, szórakoztatva tanulságos, élvezetes olvasmány. Ha mégis legkedvesebbet kellene választanom közülük, érdekes módon a legrövidebb terjedelműekre esne a választásom: a szerző ezekben a szövegekben a legtömörebb, legösszességesebb, már-már balladai magasságokat ér el. A *Halálában elkísérte a lova és a kutyája*, az *Ibi, a bükki boszi* vagy a *Halálad napja akkor lesz, mikor a kacsák berúgnak* címűek meglepő csattanóval érnek véget és katartikus élményt hordoznak: egyszerűségük ellenére képesek nagy, örök érvényű kérdéseket feltenni életről és halálról, s egyszerre érezhetjük meg életünk felemelő nagyszerűségét és végtelen magányát.”

A könyv mellé képeslap is készült, melyen a vár előtt egy fekete macska ül. Mindkettő eladásra vár, hogy a szegény körülmények között élő szerző a könyv árát élelemre, vízbevezetésre, fűtésre, festésre fordítsa. A könyvet és a képeslapot a gulacsyerika@gmail.com e-mail címen lehet megrendelni.

(Az ismertető írója a putnoki Gömőri Múzeum és Holló László Galéria muzeológusa)

„ÖNKÉNTES RABSZOLGÁK”

Fátyol Zoltán verseskötete – 2020

A Metaform Füzetek 18. darabja Fátyol Zoltán *önkéntes rabszolgák* című verseskötete, az impresszumban jelölt Lászlóffy Csaba emlékének ajánlott „második kiadás” pedig arra vonatkozik, hogy 2015-ben ugyan már megjelent azonos címmel egy könyve, azok versei mellé azonban bekerült az *összeomlott idea* kötet néhány darabja. – Nem „második”, hanem sokkal inkább „újragondolt” ez a kiadás, hiszen egyszerre lezárás és kezdet.

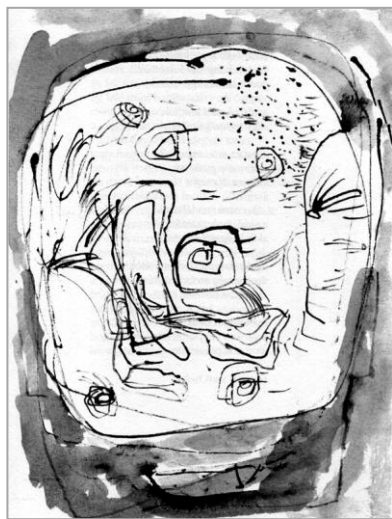
Mindig izgalmas kísérlet a képzőművész és költő párhuzamos, egymást is átható munkáinak a megközelítése. Hogy költőként fest-e, avagy képzőművészként ír-e? Ez a kérdés érvénytelen abból a szempontból, hogy Fátyol verseinek képvilága azt a motívumaiban archaikus titok- és létezéskeresést tükrözi, mint amely gondolati és eszmei „tartalom” ott munkál a legváltozatosabb képzőművészeti munkáiban is. (Például a festményeinek és grafikáinak, objektjeinek és assemblage-ainak vagy a land-art műveinek, a térszinformákat is használó alkalmi installációinak a mélyén, melyeket a konceptuális kísérő szövegek tesznek teljessé, „dokumentálva” nemcsak a folyamatot, hanem a gondolat térbe helyeződésének mikéntjét, benne egy motívum tárgyi és filozófiai együtt-létezését.) Mert Fátyol Zoltán modern költő a műtárgyaiban, és modern képzőművész a verseiben, noha utóbbi (a költő Fátyol) látszólag kevésbé szorul rá az előbbire (a képzőművész Fátyolra).

A verseket bár a költő saját illusztrációi (a szöveget kiegészítő grafikai gondolatai) kísérik, azok a „képzőművészeti elv” nélkül is érvényesek – ezért olyan érzésünk is lehet, hogy a képzőművész Fátyol előkészítője volt a költő Fátyolnak, mert a költészet sokkal inkább alkalmas a sokszor allegorikus, máskor viszont pusztán tárgyyszerű létértelmezéseknek a megfogalmazására, mint a képzőművészet. S Fátyol Zoltánál mégsem lehet elválasztani ezt a kettőt: vizuális (egyszerre archaikus és utópisztikus) látomásai előbb valóban látható formát öltenek, aztán megkezd a költő a formák felbontását, a mögé-tekintést, mintegy a saját vizuális vázlatait reflektálja a képekben is megjelenő gondolatok szöveges változataival. A gyermeki inspiráció folyamatának reprezentációjaként előbb lát, aztán megtalálja a szavakat a látványhoz; lerajzolja, végül pedig metaforikusan elmeséli.

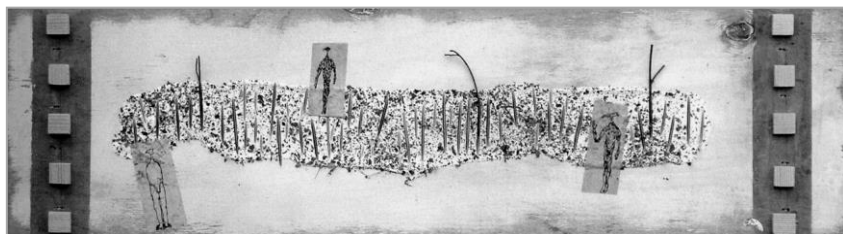
Amikor költészetének tárgyairól beszél, erőteljesen épít a képi (nemcsak a metaforikus, hanem a metonimikus és szinekdotikus elemekre is). Ugyanakkor a képzőművészhez hasonlóan komponál: egyes elemeket árnyékban hagy, másokat kiemel, verseinek vannak „vonalai” és „tömegei”, mozdulatai és történései – más lírai munkái pusztán tárgyszerűnek tűnnek: mint „talált tárgyai”, a „talált szavak” is próbálják megkeresni helyüket a saját mitológiában.

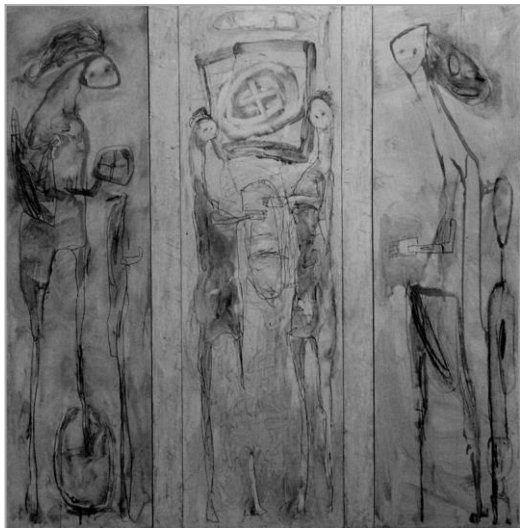
Festett táj c. versében például az őszi környezetben a látvány és a gondolat is kilép a szituációból, keresi a helyét „*mint / vak szemhéz / világtalan földön*” – de ebben a hely- és egzisztenciakeresésben, kilépve a megszabott keretek közül, az ősz maga is „ragyogássá” válik, mert az ősz mögött is van egy mozdulat, ugyanaz, mint amelyik az egyik kezét a másik felé közelíti.

A jeleknek (a megnevezéseknek és a megnevezésen túli jelentéseknek) nagy szerepe van Fátyol verseiben. Erre utal a *kódovalva-kódoatlanul* ciklus, de a *Japán gótika* is; az emlékek átalakulását és az emlék toposz-voltának rekonstruálását az *enfant* „gyermekkor-ciklusa” jelölheti. A gyermekkor emlékezteterepe, mert az egyszerre szakrális és profán, fölépít egy olyan „ikonosztáziumot”, amelyben a hétköznapiak és ünnepinek egyforma létjoga van. Fátyol Zoltán két versciklusa (*apokrif jegyzetek; Versek egy apokrifonból*) ezt a „szentté” válási folyamatot helyezi át a szentek „emberré válásának” rituális környezetébe; míg az ’apokrifon’ a gnosztikus éberség stációt járja körül.

FÁTYOL ZOLTÁN: VERSEK EGY APOKRIFONBÓL 10. (ILLUSZTRÁCIÓ);
LENT: TARVÁGÁS (FA, NÖVÉNYI ELEMÉK, 2013)

Fátyol Zoltántól a kötetrel együtt katalógusalbumát is megkaptam. A balmazújvárosi Semsey Andor Múzeum 2019 nyarán rendezte meg az életmű-kiállítását „Rész-Egész” címmel. Ezt az anyagot Feledy Balázs művészeti író mutatta be, s mások mellett tőle olvassunk részletet a felütésben.

FÁTYOL ZOLTÁN:
KERÉK ÉS KÖR-KERESZT
VÉDŐ FIGURÁKKAL
(OLAJ, FATÁBLA, 2018)

„A középponti nagyterem, arányai folytán, a nagyobb méretű munkák és az összefüggő sorozatok kiválasztott darabjainak egymásmellettségét kínálta – írja Feledy Balázs –, helyenként az időrendben való követhetőségre is lehetőséget nyújtva. Külön teremben kaptak helyet a land art munkákat dokumentáló fotók és néhány installálható darab, valamint a Malom-gát ihletésében készült művek, amelyek helyenként egymás folytatásaiként oda-vissza hatva keletkeztek. Az irodalmi áttétek sem maradtak el, a koncepteket leíró falszövegek között szerepel néhány költői munka is, szerves részeként a megvalósult land art műveknek” – s ezek helyszíne az a Malom-gát volt, Vámospércs mellett, amely helyszín Fátyol Zoltán számára egyúttal mitológiai tér is.

Az úgynevezett „magánmitológia” tehát egyaránt munkálja a képzőművészeti és a költői alkotásokat (Fátyol első költői ciklusaiban is a Malom-gát történeteit dolgozta föl, mely révén nemcsak saját gyermekkorát, hanem a gyermekkor-előtti „őstörténetet” is kutatta, mint előbb a szakrálissá emelt képek és grafikák, majd a magának térben is kiterjedő objektok és installációk közvetítésével.)

Végül egy apró (kritikai) megjegyzés: Fátyol Zoltánnak ugyan fontos lehet, hogy mit írnak róla a kortárs művészetkritikusok vagy művésztársak, én azt javaslom, hogy legközelebbi albumában felejtse el ezeket a kötelező penzumokat. Feledy Balázs törekedett a konkrét tér és idő konkrét művekkel való „belakásának” az érzékeltetésére, a többi szereplő (Áfra és Láng) inkább elvesz a szövegével Fátyol művészi értékéből, mintsem bármit is hozzátenne ahhoz.

Magam is inkább verses jegyzetekkel reflektálok Fátyol Zoltán munkáira, hiszen a vers mindig igazat mond, nem tudálékoskodik, s nem szégyelli a sejtéseit sem...

STIGMATIZÁLÓDOTT TÁRGYAK

(Fátyol Zoltán képeire és verseire)

Ha megtaláltál, jelen vagyok.
Pedig szerettem volna elrejtőzni
nemcsak előled – önmagam elől is.
Így nem örülök a megtalálásnak,
mert még nem vagyok készen:
a jelenlétem csak egy jel, semmi más.

Még nem raktam össze szememben
a széttört Holdat; még nem találtam meg
az éjszakából a hajnalba vezető utat.

Korán jöttél.

Szerettem volna a kegyességet –
és nem az átkokat. Szerettem volna
nem a maradék lenni. Inkább az
„áthozat” egy megismételhetetlen
múltból. – Valami remény.

Az én szemem is hozzászokott a szürke
realitáshoz. Csupa olyan tárgy vesz körbe,
melyek meg vannak jelölve – énvelem.

Látom, hogy nincsen szárnya az angyaloknak.
Csak a zuhanás lett az életem... – És vajon
merre keressem most már a törvényt?

SZAKOLCZAY LAJOS 80 ÉVES

SZAKOLCZAY LAJOS (1941, Nagykanizsa) Széchenyi-díjas (2016) irodalomtörténész, irodalom- és művészet-kritikus, szerkesztő. További elismerései: József Attila- és Kölcsey-díj (1995); Petőfi Sándor Sajtószabadság-díj (1999); Hídverő-díj (2007); Prokop Péter-díj (2009); a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2011); Arany János- és Tamási Áron-díj (2012); a Magyar Művészeti Akadémia művészeti írói díja (2014); a Magyar Írószövetség örökös tagja (2015); Supka Magdolna Díj (2019). Több mint húsz önálló kötete és mintegy tíz szerkesztett, bevezető tanulmánnyal ellátott munkája jelent meg.

Képeslapok Kismarosra címmel in honorem verseskötetem jelent meg a Szakolcay Lajosnak ajánlott versekből – ebből adok közre most egy kis csokrot, korábbi verseim közül több már a *Néző Pont* és az *Agría* folyóiratok hasábjain is napvilágot látott.

Don Q.

(Drozsnyik István szobraihoz)

Don Quijote rozsdásodni képtelen acélsontvázában (ahogy a diósgyőri Drozsnyik vezette megtévedt lovagját a levegőben lebegő székkirályok között, míg a történet végül leült, hogy csak hallgassa önmagát) én az akarat megfeszült kóborát látom, ahogy szent lován elterpeszkedik a don

– Sancho tölti kupáját tele, ám nem issza meg borát, mert mindközben annyi látomás történik vele, például énekelni kezd süket, szép fülében a megringyósodott szerelem, azt hiszi, hogy az álom és a képzelet határán nyílik meg előtte a jóság, mintha ez volna az

egyetlen valóság, amit el kellene
érni, mert a nélkül nincs értelme
a lovagság többi formájának sem

– szóval így menekül meg a Don
Quijote, lebegve a berozsdásodó
levegőben; a székkirályok megol-
vadnak a nap gyönyörű fényében,
hogy egy lovag álma váljék valóra,
nem a királyoké, kik hiába várnak
egy ülepük alól elfutó, a csodákat
mit sem értő és hiú aranypalástba
fegyverzett szerelmes kanca-lóra;

– szóval így nézek én is szerteszét
a sok feneség között, mert érteni
vélem hirtelen (mint Ferenc, ő, az
assisi) az éneklő madarat, melyről
mindenki azt hiszi, hogy beszéde
egy volt az Istenével, pedig nem is
– csak egyszerre aludtak el mind a
hárman: Don Quijote, Szent Ferenc
és a szent madár.

Így vagyunk mi mindahányan a költők
énekével, akik hiszünk még a Dulcinea-
mágiában, és hogy az acélsontvázak
közül kirepülve, egyszer majd egy
rozsdamentes szerelem is ránk talál.

(2020. december 13.)

Lenyomatok (1–8...)

(Töredékek Budaházi Tibor képei mellé –
egy hajdúböszörményi kiállítás mosolya)*

(1...)

Az Időlámpa megmutatja, hogy nem
hiába gyötrődik az ember – olykor a
levegőre támaszkodik, miként Jézus
biztatott, és hite szárnyakat növeszt
neki; máskor csak azért furakodik le
a mélybe, hogy a poklot elkerülje: ha
már tudja, mi várja odalent, felismer
minden latrot maga körül még akkor
is, ha némelyiknek szárnya van...

(2...)

Gyantaillatba ragad a szándék,
mikor panaszkodni akarok.

Elpárolog a vonal, és lassan
érelődnek bennem az ajándék-
színek, óvatosan és láthatatlanul.

Egyszer majd én se látszom,
csak érzel majd valami különös
gyantaillatot, mikor megteríted
az ünnepi asztalt...

* A borító cím- és hátlapja Budaházi Tibor műveinek felhasználásával készült. A borítót Tímár Tamás készítette.

(3...)

Akril, tus, papír.
A Csend.

Ujjad a hóba ír.

Beleolvad a Rend
vércöredbe...

(4...)

Levél a kövek alatt.
Levél a fákon.
Egy kő ringatózik
a fagyott ágon.

(5...)

„... létrát támaszt az ég falának”,
nem dől el, nem roskad össze,
pedig vállán egyre nő a szikla.
Megverekszik még a kegyetlen
angyallal is – de a zuhanástól
a Kegyelem tartja vissza...

(6...)

Egy madárdal anatómiája sok meg-
lepetést rejteget. Rámutat az ének
izomzatára és teljes rendszerére:
a keringésre és a táplálkozásra,
a légzésre és a kiválasztásra,
a mozgásra és a szaporodásra,
az idegekre, a hormonokra
és a védekező immunválaszokra...

Pedig a Kertben, ahol élsz,
ahonnan levegőt veszel, ahol
megerősödsz, megnyugszol, és a
méhek szárnyáról arcodra hullott
virágpорок fölkeltik a vágyad egy
ölelésre; majd elindulsz a házba,
ahol megigazítod a polcon könyveidet,
és kiteszed az íróasztalodra Aquinói
Tamás Summáját, hogy alkalmas
időben kijegyzetelj belőle néhány
fontos mondatot, mert egyszer el-
haló izomzatodban is fölébred
majd a summa kényszere, a fény
rajzol köröket homlokodra...

És elmosolyodsz, hogy: de hiszen
most csak egy madár dalol...

(7...)

Lenyomatok a köveken,
a fejfákon, az elmúlástól
megrettenő időben.

Lenyomatok a Kereszt
kontúrjaiból kiragyogó
tövisben és szögben.

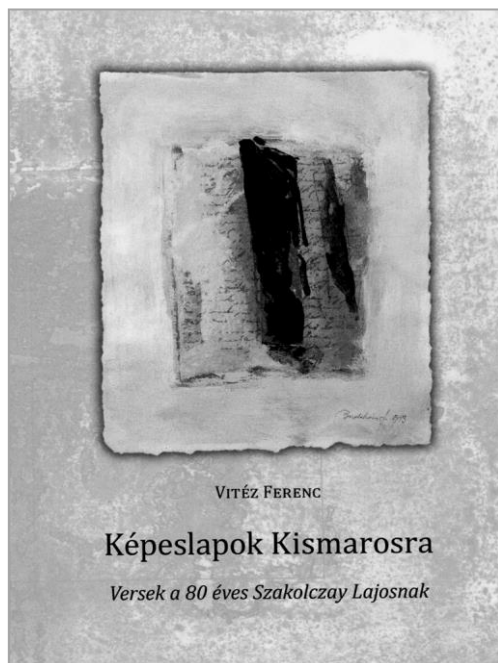
Egy Nőben, aki sír.

És amikor tükörbe nézel,
látod, hogy a könnyei ott
hagyják lenyomatukat
a te arcodon is...

(8...)

Átmosolyogsz minden
fájdalmainkon, mint egy őszi
levél abban a pillanatban,
mikor elválnak az ágtól, és bele-
hajózik az ismeretlen avar
önmagából rügyeit tápláló
csöndjébe...

(2020. december 24–27.)

100 ÉVE SZÜLETETT ÉS 40 ÉVE HUNYT EL PILINSZKY JÁNOS

NÉGY SOR – ÉS AMI MÖGÖTTE VAN

A Pilinszky János születésének (1921. november 27.) 100. és halálának (1981. május 27.) 40. évfordulójára tervezett sorozatomat eredetileg az egyik leghíresebb és emblematikus versének, a *Négysorosnak* a bemutatásával szerettem volna kezdeni. Ez a terv ugyan megvalósul itt, viszont a megközelítésmód kissé változik.

Az alkotói attitűd-analízist középpontba állító, most készülő irodalomértelmezési könyvem egyik fejezete a többi közt az ún. „homo religiosus” („vallásos” költő) és a „homo spiritualis (vagy metaphysicus) karakterével is foglalkozik, ebben pedig természetes helye van Pilinszkynek. A költészet és vallás kapcsolatáról ugyan épp ő fogalmazta meg azt a sokat idézett *bon mot*-t, mely szerint a „*költő vagyok és katolikus*” nem a „katolikus költő” státuszát erősíti, hanem azt, hogy költőletét el kell választani a hívő emberi személyiségétől, lírájának (és publicisztikájának) a lényege azonban nehezen értelmezhető a világnézeti és metafizikai vonatkozások (röviden: a művek kontextualitása) nélkül. Ezt erősíti meg pl. a Kenyeres Zoltán által megfogalmazott ’alkotás-attitűd’, tehát az a bizonyos többlet, ami a társadalmi-környezeti, mentalitási és művelődéstörténeti tényezőkön túl hozzájárul az esztétikai hatáshoz – a műalkotás kontextuális jellegéhez.

Elméleti kutatásaim során megkerülhetetlen volt a modern irodalomtudományi (elsősorban formalista és strukturalista) szöveg-megközelítési, értelmezési mód vizsgálata a Szerző és Mű, a Befogadó és Jelentés viszonyában, mely viszont sem az úgynevezett alteritással (a mű transzcendens-szagrális jelentésrétegeivel, az allegorikus olvasatok jogával), sem a szerzői vagy történelmi kontextussal nem számol, így a kora modern metonimikus gondolkodását, illetve a szövegattitűdöt meghatározó lehetséges alkotói attitűdöket sem veszi figyelembe.

Bókay Antal 2006-os munkájában rámutat, hogy az irodalmi műnek a nyelvi létezéshez (a textuális és szemantikai autonómiát adó nyelvi térhez) nincs szükség semmilyen kontextualitásra (szerzői vagy történelmi térre), mert az irodalmi mű „ahistorikus” (jelentése az időtől független), így nem lehet „reprezentatív” – hiszen nem egy konkrét valóságra vonatkozik, „hanem egy látásmód sémája, nem tanít, hanem látni tanít”. A nyelvi létezést előtérbe helyező elmélet ezért a modern nyelvészetet, pl. a formális poétikát és a narratológiát hívja segítségül.

A nyelvi jelentés és a nyelvi forma ugyan megközelíthető úgy, hogy a „forma elve mint alapvető gondolkodási mód” szerepel benne, úgy vélem, az ilyen elmé-

leteknek az a legnagyobb hiányossága, hogy nem veszik figyelembe a nyelvnek azokat a változásait, melyeket a kontextualitás maga hoz létre. Ha az autonóm textuális és metaforikus nyelvi létvalósággal szemben az irodalmi mű nyelvi létezését befolyásoló metonimikus (vagy allegorikus) kontextualitás alatt a szerzői egyéniséget és a mű historikus valóságát (a szűkebb értelemben vett biográfiai és a szélesebb történelmi környezetét) értjük, nem vonható ki a vizsgálat alól sem a szerző, sem a befogadó.

Nem terhelem az olvasót e hasábkokon az itt vázolt koncepció további kérdéses elemeivel, pl. a szerzői és olvasói élményvalóság jogosultságának bizonyításával, hivatkozni kell azonban a Bókay által is interpretált formaelméleteknél tipikusnak nevezett (Jakobson és Ingarden között saját utat kereső, az „irodalmi grammatika” leírását megreformáló) Petőfi S. János 1960-as évek második felétől keletkezett írásai közül pl. a Pilinszky *Négysorosát* „értelmező” munkájára.

Egyetértve azzal, hogy az irodalmi kompozíció egyúttal nyelvi kompozíció, és hogy a denotatív elemeknek konnotatív jelentésük van (egy dolog megnevezése eszünkbe juttathat egy másik dolgot vagy fogalmat – metaforaképzésünk logikája is ezt diktálja). Petőfi S. nagy figyelmet szentelt a kompozicionális szerkezet rekonstrukciójának, a „közlésegységeket” (pl. a verssorokat és mondatokat) külön-külön és összefüggéseiben is vizsgálva meg.

Pilinszky János: *Négysoros*

Alvó szegek a jéghideg homokban.

Plakátmagányban ázó éjjelek.

Égve hagyta a folyosón a villanyt.

Ma ontják véretem.

(Az egyes sorok egy-egy „közlésegységnek” felelnek meg.)

Petőfi S. János Bókay által idézett elemzése szerint „az első két közlésegységet a hasonló formális szintaktikai struktúra kapcsolja össze”. Az első három „közlésegység” (az első három sor) egy-egy eleme (alvó – éjjelek – villany) tematikailag kapcsolatba hozhatók egymással, ez a kapcsolat azonban szintaktikailag nincsen megerősítve. „A 4. közlésegység – első személyű birtokos személyragja révén – a második személyű igealakot tartalmazó 3. közlésegységhez kapcsolódik. A versben megjelenített valóság struktúrája még ilyen mértékű szervezettséget sem mutat. A közlésegységek ’jelöltjei’ között szerves kapcsolat nem mutatható ki. A megjelenítő réteg struktúrája teljesen nyitott. A nyelvi jelentés valamennyi közlésegységnél egyszerű és egyértelműen megállapítható. Rendkívülivé az egymás mellé helyezésük által lesznek. Szimbólumszerűségüket e montázstól kapják.

Felfedésüket is ebből a tényből kiindulva kell megkísérelni. (Valamennyi közlés-egység az egymás mellé helyezés következtében a magára hagyatottság, a magára hagyás egy-egy parafrázisává lesz.)” (Idézi Bókay 2006-os munkájában).

Ez a strukturalista interpretáció egyáltalán nem adja meg a vizsgált szöveg jelentését, helyette a nyelvi formaviszonyok vázlatát kínálja. A nyelvészeti leírás ugyan része lehet az irodalmi jelentés értelmezésének, viszont fölmerül a kérdés, hogy a „szöveggrammatika, a textológia, a szemiotikai szövegten” vajon milyen viszonyban áll magával a költői szöveggel, az alkotói attitűddel? Ugyan Petőfi S. János is beismeri, hogy az irodalmiság nemcsak „szövegtulajdonság”, hanem abban szerepet játszanak a szociokulturális kontextusokban érvényes konvenciók és a befogadói vélemény-tulajdonságok is – az irodalmi jelentés nyelvi jelentésre való korlátozása tehát veszélyeket rejt magában. Ráadásul a nyelvi strukturalista megközelítés nem számol az „érték” fogalmával (a szövegvilágot építő értékstruktúrával) sem.

S fölmerül még az a kérdés is, hogy a modern és posztmodern irodalomelméletnek vagy az olvasónak van-e igaza. Nemkülönbén a szerzőnek, aki a művet írta (s akkor is, ha Valéry szerint verseinek értelme az, amit az olvasó tulajdonít neki). Kuklay Antal könyvében (1987 – *A kráter peremén. Gondolatok és szemelvények Pilinszky János verseihez*) szintén szerepel a *Négysoros*, illetve egy részlet Tasi Józsefnek a költővel fölvevett interjújából (*Új Forrás*, 1983. április 15.).

„– Mi motiválta ezt a verset? – kérdeztem a költőt.

– A feleségem, amikor elhagyott, égve hagyta villanyt, az utolsó sor pedig arra utal, hogy aznap volt a válóperem.” (Kuklay 1987, 123)

Mennyire befolyásolja vajon ez az életrajzi adat (a költői vallomás) a szöveg értelmezését?

A szöveg ugyan a megalkotójától függetlenül létezik – az olvasók többsége bizonyára nem is tudja, hogy milyen körülmények tükröződnek vissza ebben a négy sorban –, ennek ellenére nem lehet pusztán szövegnek tekinteni, mert minden egyes szavában és nyelvi viszonylatában ott van a költő élménye, kultúrája, nemkülönbén stílusa és értékeszménye, alkotói kifejezőmódja.

Ráadásul azt se lehet figyelmen kívül hagyni, hogy ez a Pilinszky-vers abból a szempontból is kanonikus alkotás, hogy a 'négysoros' kompozíció mintadarabja. Erős és meglepő felütés, mely már önmagában is „csattanó”, a második és harmadik sor megadja a reduktív elidőzés lehetőségét, majd a negyedik sor még az elsőnél is erősebb, meglepőbb, megteremtve egyúttal az első és negyedik „közlés-egység” együtt-olvasásának alkalmát és módját; ez a keret pedig átértelmezi így a közbeeső második és harmadik sort is.

Igaza van egyébként Petőfi S. Jánosnak, amikor a sorok nyelvtani szerkezetét vizsgálja. Az *„Alvó szegek a jéghideg homokban”* és a *„Plakátmagányban ázó*

éjjelek” többes szám harmadik személyű (együttal személytelen) eseményekre (nem cselekvésekre, hanem történésekre, avagy cselekvés utáni állapotokra) utalnak. Az „*Égve hagytad a folyosón a villanyt*” egyes szám második személyű megfogalmazás, ezért konkrét címzettje van (te valamit tettél valamivel valahol – te hagytad égve a villanyt a folyosón); a negyedik sor egyes szám első személye pedig – az Ők és a Te után – elvezet az Én-ig: „*Ma ontják véremet*” (mely szituációban az én lesz az elszenvetője mások cselekedetének).

A nyelvtani szerkezet (a formalista vagy strukturalista szempontok szerint) önmagában is létre tudja hozni a jelentést, nem mindegy azonban, hogy milyen konkrét és metaforikus vagy szimbolikus jelentésűek a szerkezetben használt szavak. Az „*alvó szegék*” önmagában is sűrített komplex költői kép, oximoron-szerű metafora, a Jézus keresztre feszítésére való utalással; a „*Plakátmagányban ázó éjjelek*” képe és sora pedig egyszerre juttatja eszünkbe nemcsak az éjszakát és a magányt, hanem az éjszakában való magányos kóborlást is, amikor esik az eső, és az eső lemossa nemcsak a hirdetőoszlopokra kitett plakátokat, hanem lemossa és elfoszítja a közszemlére tett, fölvert szerepeinket is.

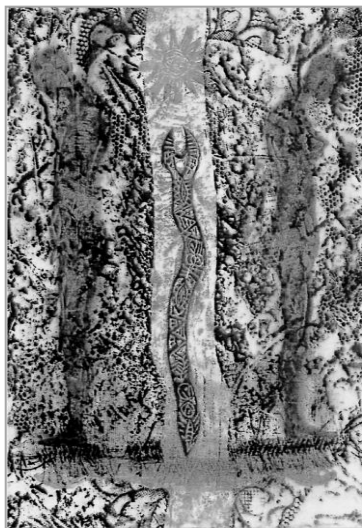
Az „*Égve hagytad a folyosón a villanyt*” sora ebből az esős éjszakából visszavezet a házba, a lakásba, s ez a harmadik ténymegállapítás olyan jelentéktelennek tűnik, hogy el is siklanánk fölötte. Ám mégsem – mert itt már megszólít valakit a költő. Ki az a „Te”, és mi az esemény (historizmust is nélkülöző) kontextualitása? Miért hagytad égve a villanyt? Vajon későn jöttem haza, s te annyira gondoskodó voltál, hogy égve hagytad nekem a villanyt; vagy épp ellenkezőleg: korán mentél el, sietve, hogy ne is tudjak róla, és elfelejtetted lekapcsolni a villanyt? Köszönet van-e a sorban vagy számonkérés? A nyelvi szerkezet, a forma vagy struktúra egyáltalán nem képes egyértelművé tenni a denotációt, így hiába várnánk, hogy útmutatást adjon a konnotációkhoz is.

A negyedik sor („*Ma ontják véremet*”) látszólag konkrét időbe helyezi az elszenvetett cselekvést. A költővel készített interjú az aznapi válóperre utal, viszont az időkifejezés tulajdonképpen időtlenné válik, legalábbis mindig az olvasás jelen idejére vonatkozik. S ebben a jelen-idejű olvasásban/olvasatban csupán egyetlen múlt idő van: „*Égve hagytad a folyosón a villanyt*”. – Ez az egyetlen múlt idő vonatkozik a jövőre is. Akár a gondoskodás, akár a feledékenység az oka: az égve hagyott villany allegorikus jelentése az esős és sötét éjszaka ellenében megmaradó fénnel a „kiontott vérű” költő (és olvasó) számára is valamilyen reményt kínál.

Persze, ennek az ellenkezőjét is: a pusztulásra ítélt ember utolsó sóhaját – mint ahogy bizonyos értelmezések sugallják, a bibliai atmoszférát és a 20. századi élehangulatot ötvözve egymással; ráadásul a vers 1956-ban született, és a *Har-madnapon* című kötetben (1959) jelent meg, egy „költő és katolikus” számára korántsem optimista környezetben.

Vajon a „vérontás” valamilyen politikai megtorlás, vagy az egyébként is sivár éjszakában a hiányokkal teli életben maradás? Vajon a költő a krisztusi szereppel azonosul, folyamatos jelenné téve a kétezer évvel korábbi pénteket? S vajon az irodalomtudomány tud-e választ adni arra, hogy a csupa kijelentés és megállapítás nem más, mint csupa kérdés és kétely?

A modern, a poszt- és késő modern irodalomtudomány, a historikus irodalomleírás, az összehasonlító és/vagy kritikai megközelítésmód sem képes kielégítő válaszokat adni a művek genezisére, életére és hatásaira vonatkozóan egyszerre, ha kihagyja belőle a Szerzőt és annak alkotói attitűdjét. A mű kontextuális jellegét, „historikus környezetét”, a stílust, a személyes indíttatásokat, a szerzőt ért hatásokat, a morált, az esztétikum és erkölcs kapcsolatát, a közösségi szerepvállalást és az egyéb szerepeket vagy a játékos attitűdöt, a transzcendens, szakrális vagy filozofikus vonatkozásokat. A szöveg ugyan nem létezik a Szerző nélkül, ám létezik az Olvasó nélkül – és értelmet mindig az olvasó ad neki.

„EGYENES LABIRINTUS” – ÉS A LABIRINTUSOK KÖNYVE

A *Labirintusok könyve* címmel írtam rövid esszét korábban a *Magyar Hírlap*ba (2019. szeptember), abban említettem Pilinszky *Egyenes labirintus* című versét, valamint Baka István *Thészeuszára* is utaltam (ezzel kapcsolatosan a verses *Toronynaplónak* az itt következő, későbbi fejezetében olvasható egy lírai reflexióm). Alább az említett esszét s Papp Károly grafikusművész sorozatának lapjait adom közre.

PAPP KÁROLY: EGYENES LABIRINTUS I. (VEGYES
TECHNIKA, 2007; REPRODUKCIÓ: VARGA JÓZSEF)

A labirintusban való bolyongás visszatérő, archetipikus álom. Jelenthet valamilyen problémát, amely megoldásra vár, néha még a gondolkodó elme is könnyen összezavarodik: az útvesztő képe azt jelzi, hogy elbizonytalanodtunk, s nem találjuk a helyes irányt. Hogy a világ valóban labirintus-e? – Erről sokféleképpen gondolkodhatunk, mindenesetre a világ is gyakran tűnhet labirintusnak, kiismerhetetlen útvesztőnek, s akár az áthatolhatatlan tébolynak is, mikor nem a

megoldást keressük, hanem az előttünk álló feladatokat tehernek és a körülöttünk lévő embereket kiismerhetetlennek érezzük.

„Általviszlek tégedet mindeneken: megmutatok neked mindeneket: megnevezek tenéked mindeneket” – szöveg a Mester tanítványához Comenius 17. század második felétől közkedvelt tankönyve, az *Orbis pictus* bevezető dialógusában. A sárospataki pedagógiai kultusz formálásában meghatározó protestáns nevelésfilozófus munkáinak értelmezési keretét részben a *Nagy oktatástan*, a *Didactica magna* alkotja, másrészt fiatalkori labirintusregénye, az 1620-as években keletkezett *A világ útvesztője és a szív paradicsoma*.

A tudás megszerzésének lehetőségét fölkináló beavatás motívumának kiemelt szerepe van a labirintus-szimbolikában. Hogy „az emberélet útjának felén” ne érezzük magunkat a dantei poklok sötétlő erdejében, s megeljük az „igaz utat”, az alapokhoz kell visszatérni: a világunkat értelmező nyelv labirintusában a dolgokat a maguk valójában kell megnevezni.

Tudni kell, mit jelentenek a szavaink. Nem elszívárványosítva és nem elködösítve a nyelvet. Mert ez nem korrekt – ellentétben a jelző állításával. A világot a megnevezéssel lehet birtokba venni – az Isten nem véletlenül bízta Ádámmra, hogy ő adjon megfelelő nevet a teremtményeknek.

A világ útvesztőjének ellentéte a szív paradicsoma; a labirintusbeli bolyongásaink legfőbb célja az, hogy megtaláljuk a boldogságot. Zarándokút ez, a legnehezebbek közül, a bölcsesség és az erkölcsös élet azonban egyre könnyebbé teszi a terhet. A zarándoklat nem más, mint egy tanulási folyamat. Ha az elpusztítása helyett egymás kölcsönös hasznára birtokba vettük, azaz megtanultuk a világot, megismertük önmagunkat, közben szükségszerűen találoztunk a természetföltreveléssel is, úgy végül egyenesnek fog tűnni a labirintus.

A szovjetkorszak mártír és emigráns orosz költőit is fordító, 1995-ben, 47 évesen elhunyt Baka István *Thészeusz* című versében utal rá, hogy ezt az útvesztőt nem a mitológiában és az álmokban kell keresnünk, hanem önmagunkban. „*A labirintus én vagyok család / hogy léteznék útvesztő bármi más / a bikaszörny is énbennem lakik / én álmodom vérgőzös álmait / [...] / a labirintus én vagyok az éj / sötétje megtölt és csupán a kéj / villámai világítják utam / míg járom tévelyegve önmagam / [...] / a labirintus én vagyok csak én / a kín a kéj a vak-sötét a fény / magamra rontok én az áldozat / a hős vagyok ki vasszűrt ragad / s a szörny akit meg kell gyilkolnia / én Thészeusz Athén királyfija*”.

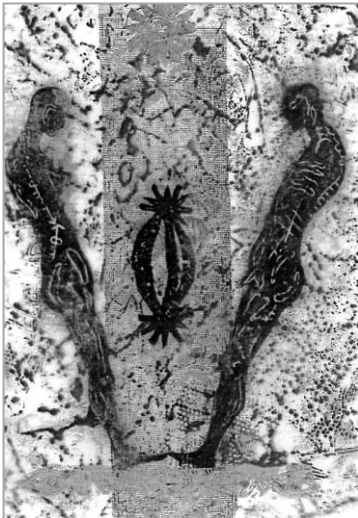
Az *Egyenes labirintusról* Pilinszky versében olvasunk: a „nyitott szárnyú, emelkedő zuhanás” nem más, mint a visszaröpülés, visszatérés a jóságot jelképező fényességbe, olyan, mint az ölelés vagy az eggyé válás a magasabb rendűvel a forró folyosón. A szépség labirintusáról, Simone Weil idézve, Ország Lili búcsúztatóján beszélt a költő 1978 őszen. A „rettenetes és egyedül érdemes” útvesztő

bejáratában állva, a létezés megértését ezzel a Weil-idézettel érzékeltette: *„A szépség labirintus. Sokan elindulnak benne, de feleúton elfáradnak. Csak keveseknek van erejük bejutni a labirintus közepébe. Ott Isten várja, fölfalja és kiokádja őket. Akkor – e választott kevesek – kijönnek a labirintusból, megállnak a labirintus bejáratában, s az arra jövőket szelíden befelé tessékelik.”*

Az egyenes labirintus a szent tudást jelöli, a szakrális egzisztencia szabadságát, miként Pilinszky írja: *„... és mégis, hogyha valamit tudok, / hát ezt tudom, e forró folyosót, / e nyílegyenes labirintust, melyben / mind tömöttebb és mind tömöttebb / és egyre szabadabb a tény, hogy röpjünk.”*

A Labirintusok Könyvét talán fölösleges megírni újra, mert tíz évvel ezelőtt jelent meg erről magyarul Paolo Santarcangeli munkája, Eco előszavával. Ebből is az derül ki, hogy a labirintusban az embernek önmagát kell megtalálnia, önmagával kell szembenéznie, s ha kijut onnan egyáltalán, akkor más ember lesz belőle. A labirintus-szerű világból más emberként jön ki valaki, mint ahogy bement oda. Ebben a jelképben „az a mód jelenik meg, amellyel a különböző történelmi korokban az ember saját sorsát ábrázolta, mindig változatlanul fenntartva egy lényeges vezérelvet, vagyis azt a tudatot, hogy mindenkor elérhetjük lelkünk szabadságát: hol a hit, hol a megismerés segítségével, vagy csak azzal az elszánt-sággal, amellyel szembeszállunk a sorssal.”

Egyébiránt ha már túl régen bolyongsz az útvesztő járataiban, előbb-utóbb találkoznis fogsz saját magaddal is. S ha eltévednél, legokosabb, ha nem váltogatod az irányokat: végül eljutsz valahova, amit elnevezhetsz az otthonodnak.

Eddig tart az idézett esszé, s érdemes most Pilinszkyvel és versével, illetve környezetével is foglalkozni. A ráhangolóban említett Kuklay Antal könyvében a költő publicisztikájából talált párhuzamos gondolatokat.

*„Tárguló világegyetem lakói vagyunk.
Az ősrobbanás óta egyre nő a távolság,
és csökken a gravitációs összetartó erő
a galaktikák között. Egyszer talán
megfordul az irány, mint a feldobott
kőnél. A csillagok ismét egymás felé
közelednek, míg bekövetkezik a gravi-
tációs összeomlás, s az univerzum
anyaga újra egy helyre összpontosul.*

Most még egyre nő a távolság lélektől lélelig. De biztos, hogy egyszer bekövetkezik a szeretet gravitációs kollapszusa, a lelkek újralátalkozása az igazságban, jóságban, szépségben és szabadságban.”

Biztos vagyok benne, hogy Pilinszky soraiból – a gravitációs erőtől, a távolságon keresztül a lélelig – majd’ mindent megértünk, ám a „*szeretet gravitációs kollapszusa*” kifejezés némi magyarázatra szorul.

Pilinszky a „visszaröpülésről” beszél (hasonlatokban, metaforákban: „... oltár, szentély, / kézfogás, visszatérés, ölelés, / fűben, fák alatt megterített asztal, / hol nincs első és nincs utolsó vendég”). A szakrálistól (oltár és szentély) eljut a profánig (kézfogás és ölelés), hogy elmondja: ez a „nyitott szárnyú, emelkedő zuhanás” nem más, mint az életünk. – „Nyílegyenes labirintus”.

Mi teszi vajon egyenessé a labirintust?

S hogyan értelmeződik át az egyenes fogalma – de a labirintusé is? Mit jelent a „forró folyosó” Pilinszky költeményében?

Erre Petőfi S. János, Bókay Antal – de még a minden Pilinszky-versre válaszoló Kuklay Antal sem felel biztosan. Nincsen „közlésegység”, mint a *Négysorosban*, de nincs reprezentálható nyelvi struktúra se – egyetlen mondatról van szó (melynek a központosítása és a közbeiktatott kérdőjel csak bonyolultabbá teszi a megértést).

PAPP KÁROLY: EGYENES LABIRINTUS II.;
A SZEMKÖZTI LAPON: EGYENES LABIRINTUS III.
(VEGYES TECHNIKA; 2007 –
REPRODUKCIÓK: VARGA JÓZSEF)

Mit gondoljunk az „egyenes labirintus” kompozíciójáról és filozófiájáról? – Én azt mondom, hogy ne gondoljunk semmit, csak olvassuk és érezzük a verset. Ez ugyan ellentmond a modern tanoknak, de legalább sugallja azt, amit a vers rögzít.

Mely szerint „*egyre szabadabb a tény, hogy röpködünk*”. – Egy labirintusban a röpködés „ténye” nehezen képzelhető el, ám Pilinszky „visszaröpülésről” beszél. Az angyalok pokolban-járásáról (mint amelyre a „*forró folyosó*” is utal). Az egyenes labirintus, mint „*a szeretet gravitációs kollapszusa*”, nem más, mint az a végső összeomlás, amelyben rájövünk, hogy mégsem vagyunk egyedül.

Toronynapló

Veres Péter emlékére

(2021. február 4.)

Ma küldtem el az alábbi verscsokrot a balmazújvárosi Semsey Andor Múzeum évkönyvébe, mely a 2020-ban 50 éve elhunyt Veres Péterre emlékezik. Eredetileg egy tanulmányt kért tőlem a szerkesztő, Tóthné Pásztor Ágota, meg is ígértem ezt Veres Péter publicisztikájáról, viszont a járványhelyzet könyvtárakat is érintő korlátozásai miatt nem sikerült a kellő forrásanyagot megismernem. Felajánlottam, hogy formabontó módon, versekkel emlékeznek az íróra.

PORTRÉVÁZLATOK VERES PÉTERRŐL

(1. – Vecsési Sándor festményéhez)

Kiskondásból lett miniszter, zsebében kenyér hajával és néhány, könny áztatta skiccel ment a parlamentbe, paraszthonvédő stratégiaként szabódott rá egy régi hajdú-mente, s mint *dominus fráter* tekintve valami elképzelt égi rendbe, aztán az aszályos naplementéjébe, beleimádkozott még a csendbe, mielőtt széles hátát nekitámasztotta volna a zsenge szegényleányok fülledt sóhajától megnedvesült alföldi éjszakának.

De hogy a mese valóra vált-e? – Vén varjú száll le a karóra, körébe terül a félországi Gyepsor, és mint egy bűnös martalócra kiált rá az emberre a sorsa az

árván elmormolt Hiszekegy-kor, hogy közeleg már az óra, mikor sort kerít az Isten a legnagyobb adóra, az igazak homlokát fényesítve az át nem válthatóra – mert semmi múlt és semmi érdem, amit a jelenkor kínált a gúnyás számadónak, nem lehet csak porlepte érem –, mögötte már az óda is elalszik, mint a Hortobágy-mellyéki szik, mikor a varjú rávetődik a karóról a hóra, és kívázza alóla a csontvázadat...

(2. – Csoóri Sándor esszéjéhez)

A „Dózsa György-szagú” Veres Péter „második élete” sehogy sem akart „átköltözni a múlt időbe”, belenőtt az egy őszirózsa-tőbe, és ontotta szét halott-dicsérő szirmai még az ostobán szigorú novemberi reggeleken is.

A tüskés rózsatövek próbálgatták a tavaszi szellők vérét, amikor elment, kiszolgáltatva a történelemnek, beteljesítve a szükség-szerúséget, mint a búzavirág fölött köröző aratási lepke, akinek áttetsző hártaszárnya alatt ott van a bebábozódott magány szomorúsága – de már a kenyér illata is...

Az a „derús hatalom”, az a „bölcességdiktatúra”, a „Veres Péter-diófák vagy gesztenyék” érző és gondolkodó leveleinek zörrenése, amivel csak egy költő jellemezheti a másikat, fogva tartotta a hozzá érkezőt, mint sár a csizmát és jeges szél a kucsmát, s ahogy a „vasvellanyél” nyoma végig ott marad a paraszt tenyerén, akkor is, mikor az asszonyát simogatja meg.

Két emberöltő múltán ez a „Dózsa György-szagú élet” is olyan távoli már, mint a gőzölgő ingovány fölül lassan eltűnő, halottcsókoló éjféli lidérc.

(3. – *Én sem mehetek... – parafrázis Veres Péter versére*)

(...)

én sem mehetek el innen, mondanám,
követve vallomásodat (ezerkilenszáz-
harminckilenc májusából), mikor még
nem tudtad, hogy az alföldi porból is
végeérhetetlen sár lesz, és azt is hozzá
toldanám, hogy ha egyszer végre nyár
lesz, olyan szájunk ízének való kenyér
sül ki majd a nyárból, hogy nem félünk
a gyártótól s a gyártól – az útleveél nem
ad garanciát, hogy a reményből egyszer
nem az ég fölé sötétlő magány lesz...

(...)

voltam Párizsban, az amszterdami estek
meztelen kirakatában láttam a romlást;
megjártam Rómát és Itáliának szegletét,
megcsodáltam az Adria ezüstjét, az Etna
füstjét; és a spanyol föld sem ismeretlen,
Európa nagyja ki van pipálva noteszem
lapjain, de a tengeren túl még én se jártam
(s nem is szeretnék megvakulni e térkép
nélküli éjszakákban), és sajnálom talán,
hogy nem voltam Tibetben és Japánban,
hová Kőrösi Csoma s Kosztolányi hívott:
merüljek meg az öröklét áramában....

(...)

én sem mehetek innen sehova, és soha
nem is mennék, hiába ragad néha bele
a sárba kerekem a tengelyig, ellátok én

innen a messzi tengerig, csillagokig is,
de még ettől is fontosabb, hogy lássam,
melyik út vezet az embertől az emberig,
és hogyan lehet kikecmeregni az úton a
sárból, hogyan lehet átmenteni valamit
a szigorú telekbe a kalászkok illatából...

(...)

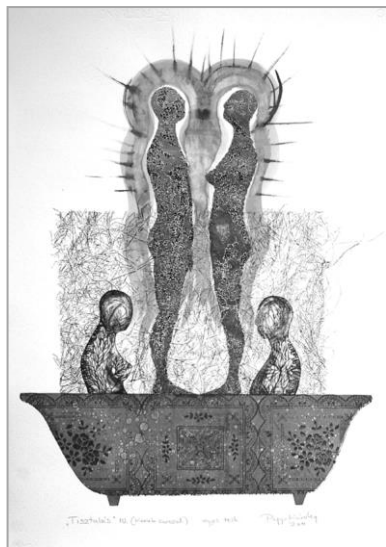
nekem már volt útlevelem, de most nem
tudok vele semmit sem kezdeni, nincsen
sok óhajom, tele van már a zsákom annyi
haszontalan dologgal – s ha volna mégis
egy kívánságom, felírhatnám a kéménybe
korommal azt, hogy el ne felejtsem, mint
ahogy már elfeledtem néha a lelkem...

(...)

te mutattad meg azt a pontot, ahonnan a
világot is meg lehet váltani, és ha rontott
volna rajtam a világ, s meglazultak volna
a csigolyák, kalciumhiányosak a csontok,
„ez a föld, melyen annyiszor...” – és ez az,
mely vigaszt terem, és ahol eltűnik majd
az importált rontás, és a sok lelki gaz...

(...)

a felhők elszállnak felettünk, írta versed,
s ha nőnek a füvek, nő a sár is, de mindig
van hová haza mennünk, az otthon meg-
marad – pusztai szél cserzi az arcunk, és
a „nagyvilágból” csak az érdeemes hozzánk,
amit nem metsz ketté a nemes akarat...

Thészeusz után

(2021. február 10.)

Baka István költő (1948–1995) József Attila-, Graves-, Radnóti-, Déry Tibor- és Weöres Sándor-díjas költő, posztumusz tagja a Digitális Irodalmi Akadémiának. Özvegye, Baka Tünde keresett meg, levelében Papp Károly grafikusművész elérhetőségéről érdeklődött, ő ugyanis Baka István verseire (köztük a labirintusmotívumra épülő *Thészeusz* címűre) egész grafikai illusztrációsorozatot készített. Az özvegy néhány évvel ezelőtt megjelent egy tanulmányom (az *Egy labirintus rítuskellékei*) olvasása

után érdeklődött a kapcsolatfelvétel lehetőségéről, az alkalom pedig arra készítetett, hogy újra elolvassam a verset és átlapozzam Papp Károly grafikáit. Ennek az „újraolvasásnak” az élménye egy vers formájában is tükröződött.

„A LABIRINTUS ÉN VAGYOK...”

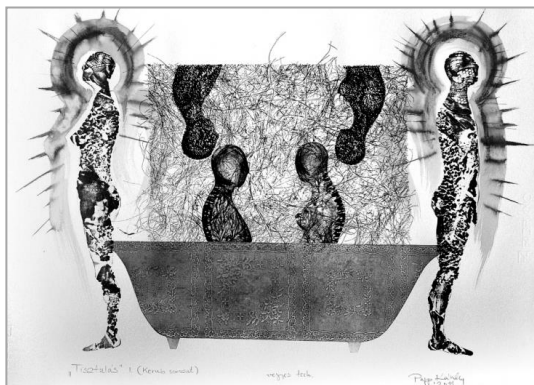
*Baka István Thészeusz-versére,
Papp Károly grafikáihoz*

Nem vagyok sem áldozat, nem vagyok se hős – a labirintussal vagyok egyidős. Bennem van a középpont, a be- és a kijárat; s álomban kiárad belőlem a kéj, a félelem – letörnek rólam a szárnyak és a szarvak; s már nem tudom, hogy mit akarnak az egymásnak hátat fordító énjeim, merre visznek a génjeim, és hol van bennem az értelem.

Nem vagyok se Thészeusz, de a „bikaszörny” sem én vagyok; egy labirintusban elbolyongva, nem látnak most az angyalok – nem tudnak rólam, hogy merre jár a félelem bennem, azt sem, hogy rendben talál-e majd egy testet nem öltő halál; és hogy lelek-e otthont a kegyelemben, vagy fölégék és elenyészek az éjszakában... Mert nem vagyok egy fonál birtokában, Ariadné elhagyott, és nem számíthatok már csak magamra, ki a hős és az áldozat közötti létben olyan egyedül vagyok, mint óceánba elfutó folyam. De végül el kell engedni vágyaim, letérdepelni önmagam közepén, meghajtva fejem, nézni a nyirkos sötétben csillámló köveket térdem alatt, majd becsukni szemem, reggel pedig együtt kacagni a fénnel, hogy a remény feltámadott, és minden bűnöm megbocsáttatott.

PAPP KÁROLY TISZTULÁS I.
(AZ ELŐZŐ OLDALON:
A CIKLUS IV. DARABJA) –
VEGYES TECHNIKA, 2011.;

REPRODUKCIÓK:
VARGA JÓZSEF

Családi „album”

(2021. február 12.)

Lányaim rendszeresen meglepnek egy-egy festménnyel, grafikával. Ajándékkuk ez ünnepekre, név- és születésnapokra. Annának (17 éves) kiváló érzéke van a színhez, Katának (15 éves) a grafikához. Kisgyerekként mindketten megismerkedtek a műtermi légkörrel: Madarász Gyula műtermében, később Uzonyi Ferencnél is festettek. Kata ír verset is, gitározik és énekel, zenekari tag; Anna (egyelőre) a jogi továbbtanulásra készül. Egyik lány sem akar képzőművész lenni – tudják, hogy ahhoz rengeteg stúdió kell, s aztán

majd lehetnek éhezőművészek... Annak azonban örülök, hogy „unalomúzóként” festenek-rajzolnak, s bár apai elfogultságom megakadályoz az objektív ítéletben, úgy vélem, nem is pusztán műkedvelő módon. Ha ennek szentelnék az életüket, egy másfajta jövő rajzolódna eléjük, mint a nyelvek, a fizika és jog (vagy ki tudja, milyen terület). Viszont a nyelvek, a fizika és a jog (vagy ki tudja, milyen terület) mindenképpen gazdagabb lesz azzal, ha művelője a művészetekkel is szorosabb kapcsolatot ápol. Az apai örökség ugyan tagadhatatlan: képek és könyvek közt nőttek föl, a kiállítások vagy a kulturális közszereplések természetes közegként ivódtak hozzájuk, szellemi tőkéjük tehát megkülönbözteti őket az anyagi vagy a politikai tőkét előnyben részesítő társaiknak a kényszerétől (bár azok is hatással vannak rájuk) – mind a két lányomnak a saját útját kell járni, saját tapasztalatokkal.

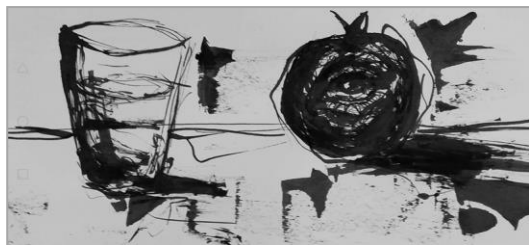

JOBBRA, FENT:

VITÉZ ANNA AKRIL PORTRÉJA;

BALRA, LENT:

VITÉZ KATA GRAFIKAI PORTRÉJA

(Sok szülő szeretné a maga nem teljesült vágyait visszalátni a gyermeke útjában, ezért sok gyerek boldogtalan ifjú felnőtt lesz. Én azt szeretném, ha gyermekeim boldogok lennének, boldogok abban, amit hivatásként választanak, persze, nem lehet mellékes a tanács sem, hogy merre „érdemes” és merre nem tájékozódniuk...)

VITÉZ KATA GRAFIKAI TANULMÁNYAI BUKA LÁSZLÓ MŰTERMÉBEN (DÓCZY GIMNÁZIUM, DEBRECEN);
LENT: VITÉZ FRUzsINA NYÍREGYHÁZI ARTER STÚDIÓJA „ÉLMÉNYFESTŐI” TÉMAKÍNÁLATÁBÓL

A saját útját kezdte járni a keresztlányom, Vitéz Fruzsina is (az öcsém lánya). A Nyíregyházi Egyetem vizuális kultúra és a Pécsi Tudományegyetem művészetterapeuta szakát elvégezve – bár egészségügyi, szociális és oktatási intézményekben is nagy szükség volna, de pénz nincs az ilyen szakemberekre – most egyéni vállalkozóként hozta létre a nyíregyházi ArTer Művészeti Stúdiót.

Ebben a stúdióban „élményfestést” is kínál, illetve egyéni és kiscsoportos terápiaikat. Egy közösségi hálós bejegyzés jut az eszembe: „Nem elég, hogy járvány van, de jön a böjt is...”

Nos, Vitéz Fruzsina elmondhatja: nem elég, hogy érthetetlen módon minden támogatásból kimaradó kezdő vállalkozó (és művész), még járvány is van – és ez nem feltétlenül kedvező alkotói és vállalkozói

környezet. Noha ő is lehetett volna rajztanár, a művészi és pedagógiai képességeit az elesettekre és az elhagyottakra szeretné áldozni. S az a néhány élményfestési alkalom, amely eddig megvalósult, talán még a KATA-általányra sem elég, nem-hogy a megélhetésre – viszont maradandó nyomot hagyhat...

A VITÉZ FRUZZSINA NYÍREGYHÁZI ARTER STÚDIÓJÁBAN MEGVALÓSULT KÉT OLYAN ÉLMÉNYFESTÉS EREDMÉNYE, MELYNEK RÉSZTVEVŐI ELSŐ ALKALOMMAL FESTETTEK

(A KÉPEK – SZEMÉLYISÉGI OKOK MIATT – RÉSZLETEK, AZ EREDETI FELVÉTELEK LÁTHATÓK
A STÚDIÓ FACEBOOK-OLDALÁN:
[HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/ARTER-ST%C3%BAdi%C3%B3-107564744537204](https://www.facebook.com/arter-st%C3%BAdi%C3%B3-107564744537204))

ArTer Stúdió

Nyíregyháza 4400
Kossuth utca 38. fszt. 2.

Képzőművészet-terápia
Élményfestés
Nyitott alkotóműhely
Festmények, grafikák,
ajándéktárgyak

A magyar próza napja

(2021. február 18.)

Révai Mór János *Írók, könyvek, kiadók* (1920-ban megjelent) kétkötetes emlékezés-kötetében olvasom Jókairól, hogy nem tudott mást írni, csak Jókai-mesét; a kiadó klasszikus regénytár-programja azért alapozott Mikszáth és Jókai műveire, mert a mesék mindig beteljesítik önmagukat. „A mi összeköttetésünk Mikszáthtal 1881-ben kezdődött, röviddel a *’Regényvilág’* megindulása után, melynek a második évfolyamtól kezdve már értékes munkatársa volt – nyomon követte a Jókai-val való összeköttetésünket és tartott egészen az ő váratlanul bekövetkezett halála percéig. Ez egész hosszú időn át – majdnem harminc esztendeig – intézetünk kiadói működésének egyik fő tárgya az ő munkái voltak, úgy, hogy a nagy nyilvánosság szemében is intézetünk neve a két dioszkur: Jókai és Mikszáth nevével összekapcsoltan vált ismeretessé.” (Révai Mór kérte föl arra is Mikszáthot, hogy írja meg Jókai életrajzát, és ebből egy kiváló életrajzi portréregény született, mely pl. Illyés Gyula Petőfi-életrajzához is mintaként szolgálhatott.)

Révai visszaemlékezésbe kódolt megjegyzése szerint Jókai állítólag nem szeretett olvasni – mikor is írt volna annyi művet, ha sokat olvas? – ellenben az írás közben, melynek szigorúan követett napirendet állított föl, képes volt átélni minden karaktert, amit a regényeiben vagy elbeszéléseiben megelevenített. – Az írást nagyon komolyan vette: délelőttönként (mikor írt) nem szerette, ha megzavarják, mert ki tudja, hogy éppen egy féltékeny férj, egy szerelmes asszony, egy dühös és szenvedélyes vagy egy melankolikus karakter átélése közben találja-e őt a látogató. Azzal a regénybeli személlyel, amelyet éppen megírt, teljes mértékben azonosult – hogy szavai és tettei hitelesnek tűnjenek, aztán elfelejtette, mert a személyek nem az ő „szócsövei” voltak, hanem a regény és a szereplő „írta önmagát”...

A rádióban éppen a magyar próza napjáról beszélgetnek, s elkapok belőle egy részletet. A hang alapján Zsille Gáborral azonosítom az interjúalanyt, ki a kreatív írás (Jókaitól tanulható és Jókai-val is tanítható) módszereiről beszél. Így a stílusgyakorlatok fontosságáról és az időbeosztás alkotó kényszeréről. S ötleteket adott nekem is. A kreatív írástanítás közben magam ugyanazokat a feladatokat végzem el, mint a hallgatók – én is felolvasom a szűkre szabott időben és konkrét témában született írásomat, alkalmi mintát is kínálva, és a megbeszélés közben azt is elismerve, ha valakinek jobb írása született.

Mit lehet létrehozni tíz-tizenöt perc alatt? Ezek a percek általában eseménytelenül és eredménytelenül telnek el, pusztán a várakozással, ám ha a zsebünkben van papír és toll (vagy telefon), amíg várakozunk, érdemes lehet az érzéseinket és gondolatainkat, ötleteinket is rögzíteni. Valaki majd emlékezni fog rájuk...

Protokoll és karrier

(2021. február 20.)

Dr. Koncz Gábor közgazdászt, egyetemi magántanárt és főiskolai tanárt nemcsak úgy ismerem, mint a Magyar Comenius Társaság alelnökét és a TIT Stúdió Egyesület igazgatóját, hanem a Magyar Kultúra Alapítvány igazgatója is volt, a szervezet 2012-es megszűntetéséig. Ennek már tíz éve, ám munkájának a hatása szinte megismételhetetlen. Igen sokat tett a határon túli magyar és az anyaországi szellemi élet képviselői közötti kapcsolatok szervezése, a kulturális örökség átadása és a hagyományok ápolása ügyében. Nemkülönben (itt egészen személyes leszek) az elsők között volt, akik felfigyeltek a Néző Pont missziós vállalatára, és lehetőségeihez képest a mai napig segíti azok teljesülését.

Még csak megbecsülni sem tudnám, mennyi rendezvényt hozott tető alá. És noha egy generáció választ el bennünket, időarányosan jóval előttem jár, bár én is megnyitottam több mint 1.200 kiállítást, közreműködtem 300-nál is több egyéb tudományos, ismeretterjesztő és művészeti rendezvényen – számosnak a szervezésében is részt vettem –, azonban ha közösség-szervezésről, protokollról és ún. karrier-tanácsadásról van szó, biztosabban tudnám ajánlani az ő szakértelmét és tapasztalatait a tanulni és eligazodni vágyóknak, mint az enyémet.

Ezért sem lehet véletlen, meg a lokálpatriotizmusa miatt sem, hogy a Sárospataki Református Teológiai Akadémia gondozásában működő református közösség-szervező alapképzési szaknak ő az egyik prominens tanára, ahol most két tárgyat is gondoz: az egyik a protokoll, a másik a karrier-tanácsadás. Ismerkedem a kurzusok most közzétett anyagaival azért is, mert a járványhelyzet miatti távoktatási formákra különböző modelleket keresek, bár viszonylag bevált a sajátom is. S fölfigyeltem arra, hogy „karrier-tanácsadás” tematikájában nemcsak a Comenius Társaság tematikus és konferencia-kiadványait, vagy – a szintén sárospataki kötődésű – Bolvári-Takács Gábor szerkesztői és alkotói munkáit ajánlja a hallgatók figyelmébe (közte pl. a most éppen szünetelő Zempléni Múza folyóiratot és a frissen megjelent recenziós kötetét, melyek darabjait a recenzió legkülönfélébb műfaji változataihoz mintaként ajánlja), de a Néző Pont című folyóiratomat is.

Ebben a tekintetben ugyan klasszikus karierről én nem beszélnék, „pályaorientációról” (mi érdekel, mihez érzek készletetést és kompetenciát, azokat hogyan fejleszthetem, mit vagyok képes megtenni érte stb.) vagy érték- és önérvényesítésről annál inkább. Ám a saját tapasztalataim (kudarcaim és tanulságaim) mellett magam is sokat tanulhatok dr. Koncz Gábortól. Az olyan attitűdökre, mint amilyenekkel ő rendelkezik, azt szokták mondani, hogy képessé tesz a jég hátán is megélni, vagy: hogy a legrosszabból is a lehető legjobbat hozza ki.

Nem véletlenül hallottam már megannyi általa szervezett és levezetett eseményen, konferencián a szintén zempléni klasszikus „ikon”, Kazinczy Ferenc jelmondatát arról, hogy miben áll a nagy titok: „Jót s jól!” Ennek az erkölcsi-etikai és gyakorlati (mondhatni: esztétikai és funkcionális) üzeneteiről akkor sem szabad megfeledkezni, ha az általunk képviselt ügynek látszólag nincs szorosabb köze az irodalomhoz, művészetekhez, az esztétikához vagy filozófiához. E nélkül is kultúrateremtő, kultúráközvetítő tényezők vagyunk, ha a Jó ügyet Jól képviseljük.

Egy-egy karrier kimenetelét sokszor nemcsak az adottság és tehetség, vagy az elkötelezettség, a kulturális normákkal való azonosulás, hanem az ún. kapcsolati tőke is erősen befolyásolja. Különbséget szoktunk tenni a „kulturális” tőke (az, amit örökségként kaptunk tárgyi és szellemi gazdagságban és a kulturális minták által fölkinált repertoárban – pl. egy tudatosan kialakított házi könyvtárba születünk-e bele, vagy saját erőnkéből kellett „megtanulnunk”, hogy mit érdemes olvasnunk, arról hogyan lehet gondolkodnunk), valamint a „kapcsolati tőke” közt. Utóbbi azt is magában foglalja, hogy milyen ismeretségekre tettünk szert, milyen ismertséget teremtettünk meg, kihez fordulhatunk, és ki fordulhat hozzánk egy kérdés megoldásában; de nem jelenti azt, hogy inkább politikusokkal, mintsem bölcsekkel érdemes kapcsolatba kerülnünk. (A politika gyakran a múlandóságot jelképezi a bölcsesség állandóságával szemben, néha azonban a politika is segíthet a bölcsesség érvényesítésében, attól függően, mennyire bölcs az adott politika...) Mindenesetre Koncz Gábor úgy válogatta meg „politikus” ismerőseit, hogy azok egyúttal az érték, a szellem, végső soron a bölcsesség mellett álljanak.

Ízlelgetem közben a „tematikákból” kiemelt kifejezéseket, magyarázatokat és kommentárokat. Én is megtapasztaltam, hogy egy esemény megszervezése során nemcsak a tartalommal, hanem annak protokolljával, avagy menetrendjével is tisztában kell lennünk. (25 éve egy reprezentatív költői estem résztvevője és társ-szervezője is voltam; összeállítottam a versanyagot, megvolt a képző-, a tánc- és a hegedűművész közreműködő, rögzítve volt a forgatókönyv, mégis egy házigazda önkéntes segítők, egy bábművész figyelmeztetett rá, hogy kell egy „ügyelő” is, aki gondoskodik róla, hogy minden az előre tervezett rend szerint valósuljon meg. Nos, a Vojtinás Megyeri Bélának is köszönhetem az est sikerét, így legközelebb, mikor már a Debreceni Hajdú Táncegyüttes egész estés, két részes tánc- és ösztűművészeti, nagyszínházi produkciójának voltam a szerkesztője-rendezője, már professzionális körülmények között tudtam tartani a kapcsolatot a világítás- és hangtechnikusok mellett a színpadi ügyelővel is.)

Az iménti példa is beletartozik a protokoll jelentésébe, mint ahogy most a járványhelyzeti protokoll. Nemcsak az érintkezési szabályok összességét (a formai, az írott és íratlan szokásokat) tartalmazza, nemcsak a hazai hivatalos vagy a nem-

zetközi diplomáciai érintkezésben van nagy szerepe – sőt, egy tárgyalás vagy egy műszaki leírás menetét és jegyzőkönyvét is jelentheti –, de a latin „protocollum” vagy a görög „protokollon” sajátosságai is itt vannak. Mintegy a tartalom „elé ragasztunk” egy jegyzéket, amely arról gondoskodik, hogy a „tartalom” megfelelő módon érvényesüljön. (Egy orvosi vizsgálatnak vagy a védőoltások beadásának ugyanúgy megvan a protokollja, mint egy diplomáciai találkozóknak, egy irodalmi estnek vagy képzőművészeti kiállításnak, illetve a gyógyszerkutatásnak és tudományos publikációnak – mindez bár külsődleges tényezőnek tűnik, de a tartalom hitelesíti.)

Más elemei és szabályai (más-más formai és „menetrendi” elvárásai) vannak az orvosi és az egyházi, a városházi és a múzeumi, a nemzeti és uniós, a választási és egy családi eseményre vonatkozó protokollnak, s noha az utóbbi jelentéktelennek tűnik, a mindennapi életben gyakran küszködünk a protokoll-problémákkal, hiszen viselkedési, magatartási bizonytalanságaink is lehetnek.

Koncz Gábor példái szerint: „Ismerkedésnél, társaságban felmerül a tegezés, magázás kérdése. Meddig mehetünk el például a viccek terén. Óvakodjunk attól, hogy nem baráti, nem szűkebb körű társaságban szex-, rendőr-, nemzetiségi vicceket meséljünk, csúnya szavakat használjunk. Ám ne tegyük magunkat nevetségessé, mert a 'fiú ló' egyházi körökben is csődör csikó. Készüljünk fel arra, hogy megfelelő idézettel csatlakozzunk a társasághoz, erre készülve egy cetlire írjunk fel néhány jó idézetet, amit majd felolvashatunk. Mindig legyen nálunk papír és ceruza vagy toll, elemlámpa, mobiltelefon kikapcsolva vagy lehalkítva! Vegyük tudomásul és tudatosítsuk, hogy állandó készenlétben vagyunk, mint az orvosok. Ám ez ne jelentsen idegbeteg feszültséget, hanem felelősséggel gondoljunk az aktuális feladatokra. Ha egy rendezvényen 'csak' résztvevők vagyunk, ne akarjunk villogni. Ám, ha késik az előadó vagy baj történik, helyezzük szolgálatba magunkat. (Az 1950-es években, Alsóvadászon egy vendég prédikátor beszéd közben összeesett és meghalt. Édesapám, dr. Koncz Sándor [1913–1983] fölállt és azt mondta: 'Testvéreim, református pap vagyok, kérem József és István testvéreimet, hogy az összeesett nagytiszteletű urat vigyék ki a templomból. Szolgálatba helyezem magamat...'. És németül, lendületesen ott folytatta, ahol a halott abbahagyta...)”

Az átadott ismeret- és tapasztalatanyag hitelességéhez tehát nemcsak az elméleti megalapozottság, hanem a gyakorlati élmények sokasága is szükséges. A rendezvényszervezés alapkérdései közé ugyan beletartozik a „rendezvény-menedzsment” értelmezése is, de tisztában kell lennünk vele, hogy minden rendezvény egyúttal a kultúrák találkozása. Itt nem feltétlenül a „multikulturalizmusra” kell gondolni, hanem inkább arra, hogy még egy adott kulturális közösségen belül is eltérő a korábban említett kulturális tőke, nem beszélve időfilozófiánkról, ünnepeinkről, a néprajzi és populáris kultúránk közötti átfedésekről és ellentétekről...

Mindig nagy próbatétel elé állítanak az olyan hivatalos dokumentációs elvárások (pl. az egyetemi akkreditációs eljárások során), amikor az adott tantárgyhoz maximum 5-5 kötelező és ajánlott olvasmányt említhetek meg. Nos, ebből a szempontból Koncz Gábor irodalomlistája nem felel meg az elvárásoknak, mert a Protokoll témaköre mellett mintegy félszáz cím szerepel a szakirodalmi listában, s a Karrier tanácsadásnál ez a „szűkebb” lista a 100 tételt is meghaladja. Néhány olvasmányt természetesen szeretnék majd ezekből kiemelni, előtte viszont még elidőznék kicsit a „karrierben”, melyre már tettem előzetes utalásokat.

Koncz Gábor korábban már tanított egy *Tanulási, kutatási, pályaeorientációs módszertani ismeretek* című tárgyat, ehhez kapcsolódik, illetve ennek folytatása, újragondolása a karrier tanácsadás (karriertervezés) is, a pályaeorientáció lényegét annak tudatos átgondolásában, megválaszolásában fogalmazva meg, hogy: „Mi érdekel? Mit szeretnék csinálni? Mit szeretnék dolgozni?” A módszertani alapismeretek mellett természetesen itt sem mellőzhető pl. a felnőttkori tanulás, értelmiségi lét, a pályaeorientáció és önérvényesítés, a kapcsolati tőke és a tudatos választás alternatíváinak értelmezése.

Hadd említsek egy személyes példát, tapasztalatot és instrukciót! Én magam nem foglalkozom a pályaeorientációval csak abban a rendhagyó formában, hogy különösen igyekszem ügyelni a tehetséggondozásra. Oktatott irodalmi tárgyaim szinte mindegyikében megtalálom azt a „kiskaput”, melyen keresztül a hivatalos tananyag elsajátítása mellett a hallgatói kreativitást is mozgósíthatom. Amikor az „ars poetica” kérdéseiről beszélgetünk, hamar megérkezünk a „művészi hitvallás” fogalmától az életcélok megfogalmazásáig. Nemcsak egy művésznek, de minden normális hétköznapi embernek van ars poeticája – a hivatásoknál (így a pedagógusnál) ennek különösen nagy a jelentősége, mert a szakmai mellett az emberi hivatásvallás is megfogalmazódik a személyes ars poeticában. Noha mindenki elsősorban „boldog” szeretne lenni, sikeres a szakmájában, hivatásában és magánéletében egyaránt, konkrétan is meg kell fogalmazni a célt, majd fölvezetni és elképzelni a hozzá vezető utat. Mit kell tennem, milyen áldozatot kell vállalnom, mibe kell befektetnem, miről kell lemondanom, mit kell önmagamban megerősíteni stb. ahhoz, hogy elérjem célomat? S ha már elértem, akkor nem szabad ezzel megelégedni, hanem újabbakat kell kitűzni, a hasonló elérési utak vázlatával együtt. Ez tulajdonképpen a karrier protokollját is meg fogja adni. Minél több tiszta célom van, annál tudatosabb és tevékenyebb életet tudok élni, annál tartalmasabbat – és valószínűleg hosszabbat is. (Ebből persze nem szabad kihagyni a Gondviselésben való hitet, ám a hosszú és tartalmas életet nem passzív várakozással kell eltölteni, hanem aktív tervezéssel és cselekvéssel előkészíteni.)

S egy fontos dologról még szintén nem szabad elfeledkezni – amelyre Koncz Gábor is figyelmeztet, mégpedig: a karrieristák karrierje nem biztos, hogy mindig

ügy alakul, ahogy azt a pályafutás elrendelt üteme diktálná... Túl magasra túl gyorsan jutni túl gyöngén: túl nagy bukást eredményezhet.

Mint említettem, a szakirodalmi ajánlásokkal mindig bajban vagyunk. Akkor is, ha a téma szerteágazó irodalma szubjektív szűkítésekre kényszerít – de akkor is, ha egy olyan témával foglalkozunk, melynek a szakirodalmát tulajdonképpen magunknak kellene megalkotnunk. Ebben az esetben a bőség zavarával küzdünk, ezért a két témakörnek a hivatkozásokkal (és az elkerülhetetlen címisméltélésekkel) együtt mintegy kétszáz tételéből (nem számítva ide a „tömbösítve” adott internetes elérhetőségeket), igyekszem mindössze 10-12, általam fontosnak gondolt címet kiemelni, Koncz Gábor válogatott írásait egy „tételként” kezelve.

- Agárdi Péter* [2015]: Nemzeti értékviták és kultúrafelfogások 1847–2014. Napvilág, Bp.
- Allen, Judy* [2010]: A rendezvényszervezés nagykönyve. Események szervezése és menedzselése – kezdőknek és haladóknak. Akadémiai, Bp.
- Dryden, Gordon – Vosjeanette* [2005]: A tanulás forradalma. Az iskolai és a munkahelyi tanulás forradalmi módszerei I-II. Bagolyvár, Bp.
- Eco, Umberto* [1996]: Hogyan írjunk szakdolgozatot? Kairosz, Bp.
- Fekete Károly, Győri L. János* (szerk.) [2014]: Emlékkönyv. A 475 éves Debreceni Református Kollégium jubileumi rendezvényeinek dokumentumai (Kiadványok a Debreceni Református Kollégium fennállásának 475. évfordulója tiszteletére V. sorozatszerkesztő Győri L. János munkatársak: Bölskei Gusztáv, Fekete Károly). Tisztántúli Református Egyházkerület, Debrecen.
- Görög Ibolya* [2018]: Summa summarum Európátság – hitelesség – protokoll. Atheneum, Bp.
- Horváth Attila* [2013]: Fény – Árnyék egy hivatásról életmetszetben tények és történetek a „fordulat évétől” az ezredfordulóig. ADG Stúdió, Szolnok
- Juhász Erika – Chrappán Magdolna* [2012]: Tanulás és művelődés. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor* [2013]: Látható és láthatatlan világok az ezredfordulón – és utána. Typotex, Bp.
- Koncz Gábor* [2010]: A közművelődés gazdasági kutatásának kezdetei Magyarországon, 1974 és 1989 között. Napkút, Bp.; valamint *Koncz Gábor* tanulmányai a *Szín. Közösségi Művelődés folyóiratból* [2004]: „... Mélységes mély a nemrég...” Vázlat a kultúra fogalmáról; [2005]: A kultúra mai finanszírozási szisztémája; [2006]: Mecénatúra, közvetett, láthatatlan és rejtett finanszírozás a kultúrában; [2007]: Merre van előre? Kulturális nemzetstratégia; [2011]: Miért támogassa az állam a kultúrát?(www.nmi.hu/szin); továbbá: *Koncz Gábor* [2016]: A népesség kulturális színvonalának változása 2025-ig. *Opus et Educatio*, III. évf., 2016/4.; [2017]: Értelmiségi lét és társadalmi felelősség. Vallomások, vélemények, vállalások – a kultúráról. Zempléni Múza, 2017/nyár.
- Maróti Andor* [2013]: A nélkülözhetetlen kultúra. United P. C., Bp.
- Striker Sándor* [2015]: Kulturális meghatározottság és gömb gondolkodás. Zempléni Múza XV. évf. 3. szám, www.zemplenimuzsa.hu

ELŐFIZETŐI TÁJÉKOZTATÓ ÉS FELHÍVÁS

Tisztelt Előfizetők!

A Néző • Pont 2021. évi első számát tartják kezükben. A folyóirat immár a XVI. évfolyamába lépett, s ebben az évben összesen négy alkalommal jelenik meg, a tervek szerint legalább egy dupla számmal, valamint egy előfizetői ajándékkötettel. A további tervezett megjelenések:

105–106. kötet – 2021/június; 107. kötet – 2021/szeptember;
108. kötet – 2021/november; előfizetői ajándékkötet: Tizenhét (haikuk).

Az előfizetői díj változatlanul **5.000 Ft**.

Az előfizetések mellett külön megköszönöm a támogatói felajánlásokat!

Az előfizetői, valamint a támogatói díjak személyesen és postán is befizethetők a dr. Vitéz Ferenc 4027 Debrecen, Füredi út 67/B. címre, vagy átutalható az Oberbank AG. számlaszámra:

18400010–03516724–61000016

„HARMONIZÁCIÓS PROGRAMOK”

Helyszín: TIT Stúdió Egyesület Székháza, 1113 Budapest, Zsombolyai u. 6.

E-mail: info@tit.hu; **Tel.:** 344-5000; **Honlap:** www.tit.hu

A TIT Stúdió Egyesület (TIT SE) tisztelettel ajánlja honlapját és helyszínét: jöjjön el programjainkra, hívja érdeklődő ismerőseit!

Ismerje meg és ajánlja: Gombász Szakkör, Ásványbarát Szakcsoport,
Csapody Vera Növénybarát Kör... Rátkai Márton Klub, Dunatáj Mozi...
Fedezze fel a világot! Aranykor Jóga...

Csatlakozzon a kiemelt évfordulók megünnepléséhez, tegyen javaslatokat! Az előadók, közreműködők ingyenesen válogathatnak könyvekből, folyóiratokból!

Várjuk javaslatait!
Dr. Koncz Gábor igazgató.

Az épület lehetőségeinek megtekintése, rendezvényi megállapodások:
Bácsfai Linda rendezvényi menedzser. E-mail: titstudio06@gmail.com

TARTALOM

A hortobágyi kereszt (<i>Variációk Varga József fotográfiájára – versek</i>)	1
Juha Richárd új szobrai a Kertész Imre Intézetben	4
<i>TORONYNAPLÓ</i>	
Két ünnep között (<i>versekkel Komizsár János absztrakt képeire</i>)	6
Furcsa emberek (<i>Csontos János Delta c. posztumusz kötetéről</i>)	9
Deltafény (<i>In memoriam Csontos János – versek</i>)	12
VITÉZ KATA verscsokra és Vitéz Ferenc versei (<i>Póka György képeihez</i>)	14
A föld ereje; Színekkel távozó; Bezárt világ (<i>Versék Gonda Zoltán újabb festményei alá</i>)	16
<i>MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG</i>	
RÁCZ Gábor: A leprás (<i>novella</i>)	18
Bertha Zoltán és az egyetemes nemzeti létérdekek	24
A „korszerű” Szépről és az esztétikai etikáról	26
SOLYMOSI Gábor versei	32
OZSVÁTH Sándor írásai – és két új kötetéről	37
BICSÁR Vendel versei	42
PÁVA Szilárd versei	46
SÓLYOM Sándor versei	48
PINCZÉS István a 40 éves tojamai kapcsolatról	50
<i>KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE</i>	
<i>Táncművészeti kiadványokról; Bolvári-Takács Gábor kritika- és recenziókötetéről; Kaiser László könyvéről; Oláh János életművének kritikai fogadtatásáról; Gulácsy Erika könyvéről; Fátyol Zoltán verseskötetéről és katalógusáról</i>	52
SZAKOLCZAY LAJOS 80 ÉVES	66
<i>100 ÉVE SZÜLETETT ÉS 40 ÉVE HUNYT EL PILINSZKY JÁNOS</i>	
Négy sor – és ami mögötte van	72
„Egyenes labirintus” – és a Labirintusok Könyve	76
<i>TORONYNAPLÓ</i>	
Veres Péter emlékére	80
Thészeusz után (<i>Baka István emlékére – Papp Károlynak</i>)	84
Családi „album”	86
A magyar próza napja	89
Protokoll és karrier	90